

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΟΓ'

ΤΕΥΧ. Α'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1996

ΑΡΙΘ. 17

Σχεδιάσμα - Μνημόνιον ἐπισημάνσεων καὶ παραινέσεων πρὸς φοιτητὰς*

6. Τὰ περιορισμένα ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

Αὐτονοήτως δὲν εἶναι δυνατὸν ὅλοι οἱ σπουδασταὶ νὰ γίνουν θεολόγοι ἢ φιλόσοφοι. Ἄλλὰ εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἀριστοὶ ἐπιστήμονες ὅλων τῶν εἰδικότητων καὶ ἐπὶ μέρους τομέων εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν φιλοσοφικὰ - ἠθικὰ - θεολογικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ἐντάσσουν τὰ τελικὰ συμπεράσματα τῆς εἰδικότητός τους

Τοῦ κ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικοῦ Μέλους τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

στὴν σφαιρικὴ ὀλότητα μιᾶς κοσμοθεωρίας, μιᾶς βιοτικῆς συμπεριφορᾶς καὶ μιᾶς πολιτιστικῆς δραστηριότητος, ἢ ὅποια στηρίζεται σὲ θεολογικοφιλοσοφικὰ δεδομένα, κοσμοθεωρητικὲς καὶ βιοθεωρητικὲς προϋποθέσεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ σπουδασταὶ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν θὰ ἔχουν καλύτερον καταρτισμὸ καὶ καρποφόρο ἀπόδοσι στὸν εἰδικὸ κλάδο τους, ἐὰν ἔχουν καὶ φιλοσοφικὲς γνώσεις, πρέπει νὰ τοὺς ὑπενθυμίζουμε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ δεδομένα τοῦ φιλοσοφικοῦ κλάδου τῆς Γνωσιολογίας ἢ Θεωρίας τῆς Γνώσεως, τὰ ὅποια πιστοποιοῦν τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα γιὰ τὰ περιορισμένα ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ ὑπενθυμίζουν τὸν ἐκ τῆς φαντασιώσεως τῆς παντογνωσίας κίνδυνον. Πρόκειται γιὰ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖο ἐπισημαίνει ὁ Ἄπ. Παῦλος, ὅταν ὑπενθυμίζει ὅτι «ἡ γνώσις φυσιοῦ» (Α' Κορ. η' 1). Ἄς ἐπιτραπῆ — ἔστω παρεκβατικῶς — νὰ ὑπενθυμίσουμε δειγματοληπτικῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ γνωσιολογικὰ αὐτὰ δεδομένα, τὰ ὅποια, κατὰ τὴν γνώμη τοῦ γράφοντος, πρέπει νὰ ἔχῃ μπροστὰ στὰ

μάτια τοῦ κάθε ἐπιστήμων καὶ ἐρευνητῆς ὁποιασδήποτε εἰδικότητος.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐν πρώτοις ἡ γνωσιολογικὴ κριτικὴ θεωρία τῆς «Φαινομενοκρατίας» τοῦ Kant. Ἐὰν γιὰ μὲν τὴν «Ἐμπειριοκρατία» πηγὴ τῆς γνώσεως εἶναι ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων (a posteriori) ἐμπειρία τῶν αἰσθήσεων, γιὰ δὲ τὸν γνωσιολογικὸ «Ὁρθολογισμὸ» ἢ ἔμφυτος νόσις, μέσα στὴν ὁποία βρίσκονται ἐκ τῶν προτέρων (a priori) οἱ γνώσεις μας σὲ δυναμικὴ, λανθάνουσα καὶ ὑπνώπτουσα κατάστασι, ὁ Kant τονίζει ὅτι ἡ γνώσις ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸν συνδυασμὸ τῶν a priori καὶ a posteriori γνωστικῶν στοιχείων. Οἱ αἰσθήσεις προσκομίζουν τὸ ὑλικὸ τῆς γνώσεως, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀσχημάτιστο, ἀμορφοποίητο καὶ ἀταξινόμητο. Τὸ ὑλικὸ αὐτὸ ταξινομεῖται, μορφοποιεῖται καὶ ἀποκτὰ μορφήν τρόπον τινα μέσα στὶς ἔμφυτες μητρες, στὰ ἔμφυτα καλούπια τῆς διανοίας, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ καλούπια τῶν ἐποπτειακῶν μορφῶν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν «κατηγοριῶν» τοῦ νοῦ, δηλαδὴ τῶν ἐμφύτων δυνατοτήτων, τὶς ὁποῖες ἔχει ἡ διάνοια, γιὰ νὰ «κατηγορῆ τινὸς τι», δηλαδὴ γιὰ ν' ἀποδίδῃ ιδιότητες στὸ ὑλικὸ, ποὺ προσκομίζεται ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις. Ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ τὶς κατηγορίες τοῦ νοῦ εἶναι ἡ κατηγορία τῆς «αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος». Δηλαδὴ ἡ διάνοια μορφοποιεῖ τὴν ἀκατέργαστον ὕλη τῆς κατ' αἴθησιν ἐμπειρίας, ἐντάσσουσα αὐτὴν σὲ τοπικὲς καὶ χρονικὲς σχέσεις καὶ συναρτήσεις καὶ σὲ μίαν αἰτιώδη ἀλληλουχίαν εἰς τρόπον ὥστε τὸ α νὰ θεωρῆται ὡς αἴτιον τοῦ β, τὸ β ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ α καὶ αἴτιον τοῦ γ καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἔτσι, κατὰ τὸν Kant, ἡ γνώσις μας εἶναι περιορισμένη, διότι δὲν μπορούμε νὰ συλλάβωμε γνωστικῶς τὸ ὑπερβατικὸ καὶ τὴν θεῖαν πραγματικότητα, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐνδοκοσμικὸ καὶ προσιτὸ στὶς αἰσθήσεις καὶ στὴ διάνοιά μας. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζομε, ὅπως εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 723 τοῦ ὑπ' ἀρ. 16 τεύχους.

μόνον ὡς «φαινόμενον», δηλαδή ὅπως φαίνεται τοῦτο σ' ἐμᾶς μετὰ τὴν ἐπεξεργασία, τὴν ὁποία ὑφίσταται μὲ τὰ —περιορισμένης δυναμικότητος— αἰσθητήριά μας ὄργανα καὶ μὲ τὰ ἔμφυτα καλούπια τῆς διανοίας.

Εἶναι σκόπιμον νὰ ὑπενθυμίσωμε ἀκόμη καὶ τὴν ἐπικρατοῦσα σήμερον Θεωρία τοῦ «κριτικοῦ ρεαλισμοῦ», ἡ ὁποία ἐπίσης τονίζει τὸν ἐνεργὸ —ἀλλὰ περιορισμένο— ρόλο τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου στὴν γνωστικὴ διαδικασία. Ἡ θεωρία αὐτὴ συνετέλεσε στὸ νὰ ὑπερνικηθοῦν τόσο ὁ ἀπόλυτος γνωσιολογικὸς «ιδεαλισμὸς», ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξὶ ἀντικειμένων, πού ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ ἢ καθολικὴ συνείδησι, ὅσον καὶ ὁ «ἀφελὴς ρεαλισμὸς», κατὰ τὸν ὁποῖο τὰ ἀντικείμενα τῆς γνώσεως μὲ ὅλες ἀνεξαίρετως τὶς ιδιότητες, τὶς ὁποῖες ἀποδίδομε σ' αὐτὰ, ὑπάρχουν ἀνεξαίρετως ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συνείδησι.

Κατὰ τὸν «κριτικὸ ρεαλισμὸ», γνωρίζομε ὅπως εἶναι ἀντικειμενικῶς αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς μόνον τὶς κίριες ἢ οὐσιώδεις ἢ πρωτογενεῖς ιδιότητες τῶν ἀντικειμένων (λ.χ. ἔκτασιν, πυκνότητα, σχῆμα, μέγεθος, βάρος, πλῆθος, κίνησιν, ἀπόστασιν ἀπὸ ἐμᾶς). Ἀντιθέτως οἱ λεγόμενες δευτερεύουσες ἢ ἐπουσιώδεις ἢ δευτερογενεῖς ιδιότητες τῶν πραγμάτων (χρῶματα, ἤχοι, γλυκὸ, πικρὸ, ξινὸ, ὀσμές, ἀρώματα, δυσωδίες, θερμότης, ψύχος κ.τ.τ.) δὲν ὑπάρχουν αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς ἔξω ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ δημιουργοῦνται τῇ στιγμῇ, κατὰ τὴν ὁποία τὰ ἀντικείμενα ἔρχονται σ' ἐπαφὴ πρὸς τὰ αἰσθητήριά μας ὄργανα. Βεβαίως οἱ ιδιότητες αὐτὲς δὲν ὀφείλονται σὲ ὑποκειμενικὴ αὐθαιρεσία, ἀλλὰ ἔχουν fundamentum in re, θεμελιώνονται στὴν πραγματικότητα, ὀφείλονται σὲ κάτι πού ὑπάρχει ἀντικειμενικῶς. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ιδιότητες. Αὐτό, πού ὑπάρχει ἀντικειμενικῶς, εἶναι χημικὲς οὐσίαι καὶ ἐνέργειαι, ποσοτικὲς διαφορὲς, κινήσεις, δονήσεις, κραδασμοί, ἠλεκτρομαγνητικὲς κυμάνσεις, μηχανικὲς πιέσεις κ.τ.τ., πού, μόνον ὅταν ἔλθουν σ' ἐπαφὴ μὲ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, γίνονται ὀσμές, γεύσεις, ἤχοι, χρῶματα κ.λπ. Ἀντικειμενικῶς δὲν ὑπάρχουν ὀσμές (ἀρώματα, δυσσομίαι), ἀλλ' αὐτὲς ξεπροβάλλουν κατὰ τὴ στιγμῇ, κατὰ τὴν ὁποία οἱ πτητικὲς οὐσίαι, πού ἐξαερῶνονται, φθάνουν στὴ μύτη μας καὶ ἐρεθίζουν τὸν βλεννογόνο ὑμένα τῆς. Ἡ γλυκύτης, τὸ πικρὸ, τὸ ξινὸ κ.τ.τ. δὲν ὑπάρχουν ἀντικειμενικῶς, ἀλλὰ δημιουργοῦνται τῇ στιγμῇ, κατὰ τὴν ὁποία οἱ χημικὲς οὐσίαι διαλύονται μὲ τὸ σάλιο πάνω στὴ γλῶσσα μας. Κατὰ τὴν Ἀκουστικὴ καὶ τὴν Ψυχολογία οἱ ἤχοι δὲν

ὑπάρχουν ἀντικειμενικῶς. Ἀντικειμενικῶς ὑπάρχουν μόνον ταλαντώσεις ἢ κυμάνσεις τοῦ ἀέρος καὶ ἀναλόγως πρὸς τὸ μῆκος τους ἢ τὴ συχνότητά τους, δηλαδή ἀναλόγως πρὸς τὸ πόσες ἀπ' αὐτὲς φθάνουν στὸ αὐτί μας σ' ἓνα δευτερόλεπτο, ἔχομε τὴν ποικιλία τῶν ἤχων. Ἀλλὰ ἡ ἰκανότης τῆς ἀκοῆς εἶναι περιορισμένη, διότι τὸ αὐτί δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ πέραν ὀρισμένου ἀριθμοῦ κυμάνσεων ἀέρος (20 ἕως 20.000 κυμάνσεων σ' ἓνα δευτερόλεπτο). Κάτι παρόμοιο ἰσχύει γιὰ τὰ χρώματα. Ἡ Ὀπτικὴ καὶ ἡ Ψυχολογία παρέχουν ἐπιχειρήματα στοὺς ὁπαδοὺς τοῦ «κριτικοῦ ρεαλισμοῦ», οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται τὴν ἀντικειμενικὴ ὑπαρξὶ τῶν χρωμάτων. Ἀντικειμενικῶς ὑπάρχουν μόνον τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, πού ἐκπέμπονται ἀπ' τὰ αὐτόφωτα ἢ ἀνακλῶνται ἀπὸ τὰ ἑτερόφωτα σώματα. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὸ μῆκος τῶν κυμάτων ἢ τὴ συχνότητά τους, ἀναλόγως πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, τὰ ὁποία κατὰ ἓνα δευτερόλεπτο φθάνουν στὸ μάτι, ἀντιλαμβανόμεθα τὴν ποικιλία τῶν χρωμάτων. Τὸ ἐρυθρὸ χρῶμα λ.χ. ἀντιστοιχεῖ περίπου σὲ μῆκος κύματος 7 δεκάτων τοῦ ἑκατομμυριοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ σὲ συχνότητα 430 χιλιάδων γιγακύκλων, δηλαδή 430 τρισεκατομμυρίων κύκλων ἀνὰ δευτερόλεπτο. Τὸ ἰώδες χρῶμα ἀντιστοιχεῖ σὲ μῆκος κύματος 4 δεκάτων τοῦ ἑκατομμυριοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ σὲ συχνότητα 750 χιλιάδων γιγακύκλων, δηλαδή 750 τρισεκατομμυρίων κύκλων ἀνὰ δευτερόλεπτο. Ἐνδιαμέσως βρίσκονται τὰ ἄλλα χρώματα. Ὡστε ἡ δύναμις τῶν ματιῶν εἶναι περιορισμένη. Τὸ μάτι μας δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ μικρότερη ἢ μεγαλύτερη ποσότητα ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων, δηλαδή τὶς ὑπερύθρες ἢ ὑπερέρυθρες ἀκτίνες καὶ τὶς ὑπεριώδεις.

Ὡστε καὶ κατὰ τὸν «κριτικὸ ρεαλισμὸ» στὴν γνωστικὴ διαδικασία ἐξαίρεται ὁ ἐνεργὸς ρόλος τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου. Ἡ γνώσις δὲν εἶναι στατικὴ κατοπτρικὴ πράξις. Τὰ ἐμπειρικὰ δεδομένα ὑφίστανται κατὰ κάποιον τρόπο διάθλασι μέσα στὸ ὑποκείμενο. Οἱ δευτερογενεῖς ιδιότητες ἔχουν ὅπωςδήποτε τὴν ὑποκειμενικὴ σφραγίδα. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι, συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς συγχρόνου Μικροφυσικῆς, δὲν γνωρίζομε τὴν ἐνδόξερη ὄντικη οὐσία τῆς ὕλης ἢ τὴν γενεσιουργὸ τῆς αἰτίας. Τὴν ὕλη γνωρίζομε μόνον, ὅπως αὐτὴ φαίνεται στὴν πειραματικὴ συνάφεια, δηλαδή τὴν γνωρίζομε ὡς κύμανσιν, ὡς δόνησιν, ὡς κραδασμόν, ὡς ὄθησιν, ὡς ἐνέργειαν. Ὡστε, ἂν ὄχι στὴν Φυσικὴ τῶν σταθερῶν, τουλάχιστον μέσα στὴ σφαῖρα τῆς Φυσικῆς τοῦ μικροκόσμου, εἶναι ἀμφισβητήσιμος καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς πρωτογενῶν ἰ-

διοτήτων, πράγμα που σημαίνει κατά μέγα μέρος επιτροπή στην καντιανή αντίληψη, κατά την οποία τὰ αντικείμενα τῆς γνώσεως εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου «φαινόμενα».

Πάντως, ὅποια κι ἀπ' τὶς δυὸ ἀπόψεις κι ἂν προτιμήσωμε, διαπιστώνομε ὅπωςδήποτε τὸ μεγαλεῖο, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Κάθε στιγμή, πού ἀκοῦμε θεσπέσιες μελωδίες ἢ ἀντικρούζομε τὰ ὠραία χρώματα τῶν λουλουδιῶν καὶ τὴν ὁμορφιά τῆς δημιουργίας, ἐκεῖνη τῆ στιγμή γινόμαστε συνδημιουργοὶ τῆς ὁμορφιάς αὐτῆς. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν αἰσθανόμενα ὄντα, τὸ σύμπαν θὰ ἦταν βουβὸ καὶ σκοτεινόν.

Εἶναι λοιπὸν προφανὴς ὁ δυναμικὸς χαρακτήρ τῆς γνώσεως, ἡ ὁποία κάθε στιγμή διαμορφώνει τὸν κόσμο. Τὸ μεγαλεῖο τῆς γνώσεως ἔγκειται στὴν συνεχῆ ἀπτενέργεια τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου. Ἀλλὰ τὸ μεγαλεῖο αὐτὸ ὑποδηλώνει συγχρόνως καὶ τὴν ἀδυναμία ἢ τὰ πεπερασμένα ὅρια τῆς γνώσεώς μας. Ἡ γνώσις μας κι ἡ θεραπεία πρακτικῆ ἐφαρμογῆς τῆς στὴν Τεχνικὴ κινοῦνται πάντοτε μέσα σὲ ὠρισμένα κανάλια, πού κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἶναι τὰ ἴδια γὰ ὄλους, ὅσοι ἔχουν φυσιολογικὴ διάπλασι, κι ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμε γνώσεις μὲ καθολικὴν ἰσχύ, γνώσεις πού μεταφράζονται στὴν ἀνθρωπίνη γλώσσα μὲ σύμβολα, σημεῖα, λογικοὺς τύπους καὶ μαθηματικοὺς κώδικες γενικῶς παραδεκτοὺς μέσα σὲς ἐκάστοτε ἱστορικὲς καὶ πολιτισμικὲς δομὲς (Πρὸβλ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως – Πρυτανικὸς Λόγος, Ἀθήνα, 1981, σσ. 14-17. Τοῦ ἰδίου, Ὁρθῆς καὶ ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ἔννοια καὶ τὸ ἔργο τῆς Φιλοσοφίας, Ἀθήναι, 1986, σ. 11. Τοῦ ἰδίου, Πανεπιστήμιον καὶ Θεολογία, Ἀθήναι 1987, σσ. 24-28).

Ὡστε τὰ γνωσιολογικὰ δεδομένα ὀδηγοῦν στὸ ἀναμφισβήτητο συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις εἶναι πολὺ περιορισμένη ὄχι μόνον ποσοτικῶς ἐφ' ὅσον πάντοτε ἐπιδέχεται διεύρυνσιν, ἀλλὰ καὶ ποιοτικῶς. Χαρακτηριστικῶς ὁ Eduard Spranger τονίζει, ὅτι ἡ ἀφελῆς ἀντίληψις, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἀνθρώπινος κόσμος εἶναι ὁ μόνος καὶ ὁ ὅλος κόσμος, ἔχει ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐγκαταλειφθῆ. Τὸ ἀνθρώπινο «κοσμοεῖδωλο», δηλαδὴ ἡ ἀνθρωπίνη γιὰ τὸν κόσμο παράστασις καὶ εἰκὼν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὑφή, τὴν ποιότητα καὶ τὸ βεληγεκὲς τῶν ἀνθρωπίνων γνωστικῶν ὀργάνων, πού δροῦν πρὸς τὰ ἔξω. Ἄλλοι συντελεστές, ἀλλὰ δεκτικὰ ὄργανα, πού θὰ δροῦσαν κατὰ διαφορετικὸν τρόπο πρὸς τὰ ἔξω, θὰ συγκροτοῦσαν ἄλλο κο-

σμοεῖδωλο, διαφορετικὸ ἀντιληπτικὸ σύμπαν καὶ θὰ συντελοῦσαν, ὥστε ὁ κόσμος νὰ μᾶς φαίνεται διαφορετικὸς, ὅπως φαίνεται διαφορετικὸς στὴν ἀράχνη, στὸ ψάρι, στὸ σαλιγκάρι, ὅπως φαίνεται ἀλλοιωτικὸς στὰ ζῶα, πού συλλαμβάνουν καὶ ὑπερήχους, ἢ στὴ μέλισσα, ἢ ὁποία καὶ μέσα ἀπ' τὸ ἀπρόσιτο στὰ ἰδικὰ μας μάτια ὑπεριώδες φῶς βλέπει τὰ λουλούδια ὠραιότερα ἀπὸ ὅ,τι τὰ βλέπομε ἐμεῖς. Ἄλλη ἀντίληψις τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, διαφορετικὲς κατασκευεῖς τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ πρὸ πάντων διαφορετικὴ οὐσιωδῶς συνειδήσις δημιουργοῦν τοὺς κόσμους τῶν ζῴικων τούτων εἰδῶν, πού εἶναι διαφορετικοὶ ἀπ' τὸν κόσμο, τὸν ὁποῖο γνωρίζομε ἐμεῖς. (Βλ. Eduard Spranger, Ὁ Γκαίτε καὶ αἱ μεταφυσικαὶ ἀποκαλύψεις, μετφρ. Ν. Ἰ. Λούβαρι, Ἀθήναι 1947, σ.12).

Ὁ μεγάλος Σουηδὸς σκηνοθέτης Μπέργκμαν στὴν ταινία του «Μέσα ἀπ' τὸν σπασμένο καθρέπτη» παρουσίασε σκηνοθετικῶς τὴν πεμπτοῦσία τῆς Γνωσιολογίας τονίζων ὅτι ἡ γνώσις μας στὸν κόσμο αὐτὸ εἶναι σχετικὴ, συμβολικὴ, κλασματικὴ, κομματιαστὴ καὶ ἀποσπασματικὴ. Μάλιστα ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Βλέπομεν γὰρ δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι... Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους» (Α' Κορ. ιγ' 12).

Στὴ συνέχεια πρέπει νὰ προστεθῆ, ὅτι οἱ ἐπισημάνσεις καὶ παραινέσεις πρὸς τοὺς σπουδαστάς, οἱ ὁποῖες γίνονται ἢ πρέπει νὰ γίνονται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ πρὸς τοὺς νέους συναρτωμένου ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρονται μόνον στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα καὶ στὴν γνωστικὴ ἢ νοησιαρχικὴ σφαῖρα, ἀλλ' αὐτονοήτως πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ἀποβλέπουν στὴ δημιουργία ὠλοκληρωμένων ἐπιστημόνων. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἐπιβάλλεται νὰ ὀργανώνωνται συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως μορφωτικὰ προγράμματα ὑγιοῦς κοσμοθεωρητικοῦ καὶ βιοθεωρητικοῦ προσανατολισμοῦ των, καλλιιεργείας τοῦ ἠθικοῦ φρονήματός των καὶ ὑποδείξεως τρόπων ἀνακαινιστικῆς ἐντάξεώς των καὶ διακονικῆς προσφορᾶς ἀπὸ αὐτοὺς ἀνακαινιστικῶν ὑπηρεσιῶν στὸ πολιτισμικὸ περιβάλλον, ἀναζωπυρήσεως τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεώς των καὶ ζωντανῆς συνδέσεως μὲ τὴν Μητέρα Ἐκκλησία. Ὁ Ἄπ. Παῦλος στὴν μνημονευθεῖσα φράσι του «ἡ γνώσις φυσιοῦ» προσέθεσε χαρακτηριστικῶς «ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ» (Α' Κορ. η' 2). Ἡ ὀλοκληρωσις παντὸς νέου ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς συνανθρώπους.

(Συνεχίζεται)

ΘΕΜΑΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΥΤΑΞΙΑΣ*

Ὁ ὀρθόδοξος λειτουργὸς πρέπει νὰ διακρίνεται γιὰ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν σεμνότητά του, τὴν εὐπρόσωπη, ἀξιοπρεπῆ καὶ καλαίσθητη ἐμφάνισίν του ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ. Πρέπει νὰ εἶναι προσεκτικὸς στὴν στάση του καὶ τὶς κινήσεις του, νὰ ἀπαγγέλλει καθαρὰ καὶ χωρὶς νὰ βιάζεται, νὰ ἔχει συναίσθηση τῶν ὧσων λέγει.

Ἔτσι, κυττάζοντας ἰδιαίτερα τὴν ὥρα αὐτὴ ποὺ ὁ νοῦς μου περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θήρας
κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

θέμα ποὺ ἡ ἀγάπη Σας μοῦ ἀνέθεσε ὄχι νὰ τὸ λύσω — δὲν ἔχω ἄλλωστε τὴν δύναμη οὔτε καὶ τὶς γνώσεις ποὺ ἀπαιτοῦνται — ἀλλ' ἀπλῶς νὰ τὸ κυττάξω καὶ νὰ κάνω ὅσο ἢμπορῶ περισσότερο τὶς παρατηρήσεις μου, κυττάζοντας μὲ εὐλάβεια τὸ «χθές», παρατηρώντας μὲ προσοχὴ πολλὴ τὸ «σήμερα», καὶ ἀτενίζοντας τὸ «αὔριο» πιστεύω ὅτι πρὸς ἀντιμέτωπιση τῶν πολυποικίλων δοξασιῶν τῶν διαφόρων αἱρέσεων οἱ ὁποῖες λυμαίνονται τὴ χώρα μας, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ διαφώτιση τοῦ λαοῦ μας ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο τῆς πίστεώς τους, ἀλλὰ τῆς δικῆς μας κυρίως καὶ ὅλων ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶναι εὐκολότερο κανεῖς νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ αισθανθεῖ. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν Θ. Λατρεία καὶ τοὺς θησαυροὺς της, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους τράφηκε πνευματικὰ ἐπὶ πεντακόσια χρόνια καὶ κρατήθηκε ζωντανὴ κάτω ἀπὸ τὸ πέλμα τῆς μουσουλμανικῆς δουλείας, ὄχι μόνο ἡ Πατρίδα μας ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη ἡ Βαλκανικὴ καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀδελφοί μας τῆς Μ. Ἀνατολῆς.

Στοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς βρίσκεται ἡ πίστη τοῦ Ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀντικατοπτρίζεται τὸ βαθύτερο νόημα τῆς Ὀρθοδόξου ζωῆς μας.

Σήμερα, ὁμως, ποὺ δὲν διδάσκεται στὰ

Σχολεῖα μας ἡ γλῶσσα στὴν ὁποία ἔχουν γραφῆ τὰ λειτουργικὰ κείμενα, δὲν κατανοοῦνται αὐτὰ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς καὶ γενικὰ τοὺς νέους μας. Πολλοὶ τονίζουν τὴν ἀνάγκη τῆς μεταγλωττίσεως τῶν κειμένων. Ὅμως, ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδώσει τὴν ἀκριβῆ ἔννοια τῶν κειμένων, οὔτε ἀκόμα νὰ ἑναρμονισθεῖ μὲ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ, οἱ ὁποῖες, γλῶσσα καὶ μουσικὴ, μᾶς συνδέουν κατὰ τρόπο ἄμεσο καὶ ἄρρηκτο μὲ τὴν Ἐκκλησία μας, τὴν Ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν Θεοφόρων Πατέρων, τῶν Ἐνδόξων Μαρτύρων.

Οἱ μαθητὲς ὁμως περιμένουν καὶ ὄχι μόνο. Ζητοῦν βοήθεια. Ζητοῦν ἀπὸ τὴν ἀγία μας Ἐκκλησία αὐτὸ ποὺ ἄλλοι πρόχειρα καὶ ἀνεύθυνα προσπαθοῦν καὶ ἐπιδιώκουν νὰ τοὺς δώσουν.

Μακαριώτατε, Ἅγιοι ἀδελφοί,

Ταπεινὰ ἀποτεινόμενος πρὸς Σᾶς σήμερα λέγω: Εἶναι ἀνάγκη, ὠρισμένα πράγματα στὸν χῶρο τῆς Θ. Λατρείας, ἀφοῦ ἐρευνηθοῦν καὶ μελετηθοῦν μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ ὑπευθυνότητα, νὰ βελτιωθοῦν. Εἶναι ἀνάγκη. Χρειάζεται μὲ λειτουργικὴ ἀναγέννηση, ποὺ θὰ βοηθήσῃ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, τὸν πιστὸ καὶ τακτικὰ ἐκκλησιαζόμενο, αὐτὸν ποὺ θέλει καὶ ἀγωνίζεται νὰ ζεῖ σωστὰ τὴν λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀξιοπαρατήρητη εἶναι ἡ ἀναγκαιότητα γραπτῆς Τελετουργικῆς ἢ ὁποῖα θὰ πραγματευεῖται περὶ τῆς γενέσεως ἢ προελεύσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς τελετουργικῆς διατάξεως ἢ διατυπώσεως τῆς ἐκτελέσεως τῶν Ἱερῶν Τελετῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ ὑπάρχουσα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ ὡς παγία Τελετουργικὴ, πολὺ δὲ περισσότερο ἐφόσον ἀφίνεται ἐλεύθερη ἢ ἀναθεώρηση τῶν ἱεροτελεστικῶν βιβλίων καὶ ἡ ἐπεισαγωγὴ σ' αὐτὰ τοπικῶν, ἔστω καὶ ἀσημάντων, ἢ προσωπικῶν ἀντιλήψεων.

Ἐπενθυμίζω μερικὰ ποὺ ἴσως μᾶς διαφεύγουν, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προβλήθηκαν στὸν αἰῶνα μας σὰν ἀνάγκη. Ἡ Πανορθόδοξος

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 738 τοῦ ὑπ' ἀρ. 16 τεύχους.

Διάσκεψις τῆς Ρόδου τὸ 1961, στὸν κατάλογο τῶν θεμάτων τῆς μελλούσης Προσυνόδου, περιέλαβε καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἀνακατανομὴ τῶν Λειτουργικῶν καθόλου Περικοπῶν. Ὁμοιομορφία Τυπικοῦ καὶ Λειτουργικῶν κειμένων ἐν τῇ Λατρείᾳ καὶ τῇ τελέσει τῶν Μυστηρίων. Ἀναθεώρησις καὶ ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις αὐτῶν».

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Δημητριάδος Ἰωακείμ στὸ Ἐκκλησιαστικὸ του ὑπόμνημα «Φωνὴ βοῶντος» τονίζει: «...ὅτι ἐπιβάλλεται εὐπρεπῆς καὶ σύντομος ἐκτέλεσις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, μὲ συντομωτέρας μελωδίας μὲ ἐξοβελισμὸν τῶν μακρῶν καὶ κουραστικῶν κρατημάτων, μὲ κατάργησιν τῶν ἀνιαρῶν τετριμῶν καὶ ἄλλων παρεμφερῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια κουράζουν τοὺς ἐκκλησιαζομένους καὶ τοὺς παρακινοῦν εἰς ἀποχώρησιν. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἡ ἀπλότητα εἶναι ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὡς τοιαυτὴ ἀποτελεῖ πάντοτε τὸν πιὸ ἐπίκαιρο συγχρονισμό. Τὸ περιοδικὸ «Ἐφημέριος» (1 Φεβρουαρίου 1968) τονίζει «τὸ χρέος τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ ἐτοιμάσει καὶ νὰ προβεῖ στὴν ἔκδοσιν μιᾶς σειρᾶς εὐλήπτων ἐγχειριδίων ἢ ὅποια θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθεῖ «ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη», πού θὰ χρησίμευε γιὰ τὴν ἐνημέρωσιν καὶ καθοδήγησιν τῶν αἰδεσ. ἐφημερίων μας στοὺς κυρίως τομεῖς τοῦ ἔργου τους, τὸν λειτουργικὸν καὶ τυπικόν...».

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας μας ἐνδιαφερομένη γιὰ τὴν ὅλη ζωὴ τῶν Ὁρθόδοξων Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων, ὡς ἡ πλέον ἐλεύθερη Ἐκκλησία καὶ μὲ πολλὰς δυνατότητες, μπορεῖ νὰ δώσει λύσεις στὰ ὡς ἄνω προβλήματα. Γιὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, ὡς ἀνωτέρω διατυπώθηκε ἀπαιτεῖται ἡ καθιέρωσις ὁμοιομορφου τυπικοῦ, σαφοῦς, καταληπτοῦ καὶ ριζικὰ ἐπεξεργασμένου, ἐνός τυπικοῦ πού θὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ ὅλους. Ἔτσι θὰ λείψουν οἱ προχειρότητες καὶ οἱ προσωπικὲς παρεμβάσεις τοῦ καθενός, ὁ ὁποῖος θὰ ἔχει τὴν ἐντύπωσιν πὼς τὰ γνωρίζει ὅλα. Ἀξία μελέτης εἶναι ἡ προσπάθεια τὴν ὅποια ἔκανε ὁ περίφημος Συμεὼν Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (1429). Τὸ θέμα αὐτὸ πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἔθεσαν ἐπὶ τάπητος δύο διακεκριμένοι θεολόγοι ὁ Μητροπολίτης

Καλαβρίας Αἰμίλιανὸς στὰ ἄρθρα του «Ἐν ὄψει τῆς Συνόδου» («Ἐκκλησία» 1967 σ. 282 κ.λπ.) καὶ ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Νικόλαος Νησιώτης (†) (1964). Ὁ μακαριστὸς Ἀρχιμ. Γερβάσιος Παρασκευόπουλος μὲ τὸ σπουδαῖο ἔργο του «Ἐρμηνευτικὴ Ἐπιστολὴ τῆς Θ. Λειτουργίας» πολλὴ βοήθεια προσφέρει στὸν σημερινὸ μελετητὴ τῶν θεμάτων γιὰ τὰ ὅποια ὁ λόγος καὶ κυρίως εἰς κάθε λειτουργὸν τῆς ἀγίας μας Ἐκκλησίας.

Πρὸς τοῦτο, ταπεινὰ φρονῶ, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, καὶ εἶναι ἀνάγκη ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαφαίνεται πρέπει νὰ συστήσει μιὰ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἀναθεωρήσεως τῶν λειτουργικῶν βιβλίων. Ἡ ὡς ἄνω Ἐπιτροπὴ ἀπὸ Ἀρχιερεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πατρῶν κ. Νικόδημος, ὡς ἔχων ἀσχοληθεῖ ἰδιαίτερος μὲ τὸ θέμα, Πανεπιστημιακοὺς Καθηγητὰς τῶν Θεολογικῶν μας Σχολῶν, εἰδικοὺς Λειτουργιολόγους θὰ μελετήσῃ τὸ ὅλο θέμα ἀπὸ κάθε πλευρὰ καὶ στίς πιὸ —θεωρούμενες— ἀπλές του πλευρές, θὰ βοηθήσει πολὺ τὴν Ἐκκλησίαν μας. Ὑλικὸ ἀρκετὸ θὰ βρεῖ γιὰ τὸ ἔργο τῆς στὴν ἐργασία πού ἔγινε ἀπὸ δύο Πατριαρχικὰς Ἐπιτροπὰς ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου τοῦ Ζ' (1895-1896) καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' (1897-1901). Ἡ προσπάθεια αὐτὴ, τὸ ἐνδιαφέρον, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐθύνη τῶν μελῶν τῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς καὶ μὲ τὴν θέλησιν ἀσφαλῶς ὅλων τῶν παραγόντων στὸν χῶρον τῆς Θ. Λατρείας, θὰ δημιουργήσῃ τις προϋποθέσεις γιὰ νὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχει ἡ ἀνομοιομορφία, ἡ ἀσυνδοσία — ἃς μοῦ ἐπιτραπῇ—, τὸ ἐκδοτικὸ χάος πού καθημερινὰ σήμερα δείχνουν τὴν παρουσίαν τους. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας αὐτῆς θὰ εἶναι ὠφέλιμα γιὰ ὅλη τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας. Ὅλοι οἱ ξένοι, ὅσο φανατικοὶ κι' ἂν εἶναι, θαυμάζουν τὴν Ὁρθοδοξίαν μας καὶ δὴ καὶ τὴν Θ. Λατρεία μας γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς. Ἐμεῖς ἃς προσπαθοῦμε πάντοτε νὰ εἴμαστε συνεπεῖς πρὸς τὸ χρέος μας. Ἄς σημειώσω καὶ τοῦτο, πρὶν τελειώσω. Ὑπάρχουν τινες, μελετῶντες τὰ ὅσα συνδέονται μὲ τὸ ὑπ' ὄψιν θέμα, πού ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ τροποποιηθοῦν ὠρισμένα πράγματα, ὡς ἡ διάταξις Ἱερῶν Τελετῶν, ἡ ἀφαίρε-

σις Ὑμνων τινων ἢ Εὐχῶν, χωρὶς ὁμως νὰ μειωθεῖ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς τελέσεως.

Πρὸ δεκαμήνου περίπου ὁ Καθηγητῆς τῆς Λειτουργικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ τοὺς φοιτητὲς ἑνὸς τμήματος ἐκκλησιάσθησαν εἰς ἓνα Ναὸ τῆς Β. Ἑλλάδος. Ὁ κ. Καθηγητῆς τὴν 9.1.1996 ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην τῆς περιφέρειας εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς:

Σεβασμιώτατε,

Ἰδιαιτέρως αισθανόμαστε τὴν ὑποχρέωση νὰ σᾶς εὐχαριστήσουμε γιὰ τὴν ἄφογη τέλεση τῆς ὑποδειγματικῆς εὐχαριστιακῆς σύναξης, στὴν ὁποία εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ «προϊστασθε ἐν ἀγάπῃ». Τόσο οἱ ἀναγνώσεις τῶν εὐχῶν εἰς ἐπήκοον τοῦ «συλλειτουργοῦντος» πληρώματος καὶ μὲ ἄμεση καὶ σωστὴ σύνδεση μὲ τὶς καταληκτικὲς ἐκφωνήσεις, ὅσο καὶ ἡ χρῆση κατανοητοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος σὲ ὠρισμένες κορυφαῖες στιγμὲς τοῦ εὐχαριστιακοῦ γεγονότος (ὠρισμένες ἀπὸ τὸ ἐπίσημο ἡμερολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ μερικὲς ἄλλες ἰδικῆς σας πειραματικῆς ἀποδόσεως στὰ νεοελληνικά), εἶχαν εὐρύτατα εὐμενὴ ἀπήχηση στοὺς ἀκαδημαϊκοὺς μας κύκλους, ἀφοῦ ἔτσι διαπιστώνεται ἡ σταδιακὴ ἐπανασύνδεση τῶν σχέσεων μεταξὺ ποιμενοῦσις Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας...».

Αὐτὰ ὁμως ὅλα θὰ τὰ ἐξετάσῃ, θὰ τὰ μελετήσῃ, θὰ τὰ διερευνήσῃ ἡ Ἐκκλησία κατὰ τρόπον ὑπεύθυνον, διότι ὅσο καὶ ἂν νομίζῃ καὶ πιστεύῃ, ἂν θέλει ὁ καθένας μας ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη ἀναθεωρήσεων ὠρισμένων πραγμάτων, ἡ Ἐκκλησία μας θὰ ἀποφασίσῃ.

Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι ἡ προσπάθεια ποὺ θὰ γίνῃ θὰ εὐδοθεῖ. Ἔτσι ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ μας καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, μὲ τὴν χάρη τοῦ Κυρίου μας, θὰ δυνηθοῦμε νὰ κατανοοῦμε τὸν Λειτουργικὸ πλοῦτο τῆς Ἐκκλησίας μας. Τότε, πολλὲς μὰ πάρα πολλὲς ψυχὲς ἰδιαίτερα νεανικὲς, θὰ βοηθηθοῦν ὑπεύθυνα ἀπὸ τὴν Μητέρα Ἐκκλησία μας νὰ κατανοήσουν τὸ νόημα καὶ τὴν σημασίαν τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα τώρα ἀδυνατοῦν, κειμένων ποὺ ἡ Ἐκκλησία μας ἐπὶ αἰῶνες ὀλοκλήρους «ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ» καὶ μετ' εὐλαβείας πολλῆς διαφυλάττει.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲ ἀπλὴ γνώμη διατυπώνω, ποὺ νομίζω πὼς θὰ βοηθήσῃ ἀσφαλῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀρκετὸ τὴν ὑπάρχουσα κατάσταση. Μὲ ἐγκύκλιο τῆς Ἱεράς Συνόδου ἂς ὑποχρεωθοῦν ὅλες οἱ Ἱ. Μητροπόλεις μὴν Λειτουργικὴν «Φυλλάδα» νὰ χρησιμοποιοῦν. Εἰς ὅλες τὶς Ἁγίες Τράπεζες τῆς χώρας μας ἓνα «Λειτουργικόν» νὰ ὑπάρχει, τὸ ἴδιο, ἐκδόσεως Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Μακαριώτατε ἅγιε Πρόεδρε,
Σεβασμιώτατοι Πατέρες καὶ Ἀδελφοί,

Ταπεινὰ φρονῶ ὅτι δὲν ἀρκεῖ βεβαίως ἡ ἀποστολὴ τῆς σεπτῆς Ἐγκυκλίου τῆς Ἱεράς Συνόδου πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὸ ποὺ χρειάζεται εἶναι ἢ μετὰ προσοχῆς πολλῆς μελέτη αὐτῆς ἀλλὰ καὶ κυρίως ἢ πιστὴ ἐφαρμογὴ τῆς ὑπὸ πάντων.

Τὸ εὐχομαι ταπεινὰ καὶ ἀπὸ καρδίας.

Ἐν σεβασμῷ καὶ ἀγάπῃ Σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ ποὺ εἶχατε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ ἀκούσετε.

(Τέλος)

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

- ★ Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
(ἐγκόλπιο, σέ ἐκδοση πολυτελή).
- ★ Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ μὲ μετάφραση (ἐγκόλπιο, σέ ἐκδοση πολυτελή).
- ★ Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
(ἐγκόλπιο, σέ ἐκδοση πολυτελή).
- ★ Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΥ
- ★ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΕΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΙΣ, ἀγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Κατήχηση Μυσταγωγικῆ Ε').
- ★ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ, ἀγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ.
- ★ Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (Μητροπ. Κοζάνης Διονυσίου), 52 ὁμιλίαι γιὰ τὴ βαθύτερη κατανόησίν της.
- ★ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ Θ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ (π. Χαράλαμπος Χατζοπούλου).
- ★ Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
(Π. Εὐδοκίμοφ), Ἑρμηνεία καὶ ἀνάλυση τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἱω. Χρυσοστόμου.

Ύπόμνημα εἰς τὸν Κανόνα τῆς Ἑορτῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ*

Ὁ ἱ. ὑμνωδὸς λέγει διὰ τοῦ τροπαρίου του-
του, ὅτι τὸ πρόσταγμα τοῦ Παναγίου καὶ Τρια-
δικοῦ Θεοῦ κατέλυσε καὶ παρεβίασεν ἡ παρα-
κοῆ τοῦ ἀνθρώπου⁶⁸, ὁ ὁποῖος ἐβιάσθη, καθ' ὑ-
πόδειξιν τοῦ διαβόλου, νὰ γευθῆ τοῦ καρποῦ
τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, ἐνῶ τούτο τοῦ εἶχε ἀ-
παγορευθῆ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ του. Ἐνεκα τῆς
παρακοῆς αὐτῆς ἐπῆλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸ ἀν-

Τοῦ Σεβ. Μητροπ. Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας
κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

θρώπινον γένος. Ἐν τούτοις ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ
Θεοῦ δὲν ἄφησε ἀβοήθητον τὸ πλάσμα του, διό-
τι τὰς κλεισθείσας, ἔνεκα τῆς παρακοῆς, πύλας
τοῦ παραδείσου ἤνοιξε τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὁ
πάντιμος τοῦ Κυρίου Σταυρός.

Ἡ προσταγή τοῦ νὰ μὴ γευθῆ ὁ ἄνθρωπος
τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως ἐδόθη ὑπὸ
τοῦ Παναγίου Θεοῦ, νοουμένης ὑπὸ τὴν λέξιν
αὐτὴν τῆς Παναγίας Τριάδος, τὰ τρία πρόσωπα
τῆς ὁποίας, ὄντα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἀ-
ποτελεῖ τὸν ἕνα καὶ ἀμερῆ Θεόν⁶⁹, τὴν μίαν καὶ
ἀμέριστον φύσιν τῆς θεότητος, ἡ ὁποία θεότης,
καίτοι διαιρουμένη ἀχωρίστως καὶ ἀτμήτως εἰς
τρία πρόσωπα, ἐνοῦται ἀσυχύτως καὶ ἀτρέπτως
εἰς τὸν ἕνα Θεόν, ὁ ὁποῖος καὶ προητοίμασε
προαιωνίως τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώ-
που.

Τέλος εἰς τὸν εἰρμόν τῆς η' ᾠδῆς λέγεται:
«Εὐλογεῖτε παῖδες τῆς Τριάδος ἰσάριθμοι, δη-
μιουργὸν Πατέρα Θεόν, ὑμνεῖτε τὸν συγκατα-
βάνα Λόγον, καὶ τὸ πῦρ εἰς δρόσον μεταποιή-
σαντα, καὶ ὑπερυψοῦτε τὸ πᾶσι ζωὴν παρέχον,
Πνεῦμα πανάγιον εἰς τοὺς αἰῶνας».

Δηλαδή διὰ τοῦ ἐν λόγῳ τροπαρίου ὁ ἱ. ὑ-
μνωδὸς προσκαλεῖ τοὺς Ἁγίους Τρεῖς Παῖδας⁷⁰,

οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν ἀριθμόν, ἐξισοῦνται πρὸς
τὴν Παναγίαν Τριάδα, νὰ εὐλογοῦν ἀφ' ἑνὸς
τὸν Θεὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Δημιουργὸς
τῆς ὄρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ
νὰ ὑμνοῦν τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ προανάρχου
Πατρὸς, ὁ ὁποῖος, ἐξ ἄκρας εὐσπλαγχνίας, ἔκλι-
νεν οὐρανοὺς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν ὡς ἄνθρω-
πος, διὰ νὰ ὑψώσῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὸ ἔργον
τῶν χειρῶν του, τὸν πεσόντα εἰς τὴν ἁμαρτίαν
ἄνθρωπον, καὶ ὁ ὁποῖος, ὅτε οἱ μακάριοι Τρεῖς
Παῖδες, κατ' ἐντολὴν Ναβουχοδονόσορος τοῦ
βασιλέως⁷¹, ἐρίφθησαν εἰς τὴν κάμνον τοῦ πυ-
ρὸς τὴν καιομένην, ἐπειδὴ δὲν προσεκύνησαν
τὴν χρυσὴν αὐτοῦ εἰκόνα, παρευρίσκειτο μετ'
αὐτῶν ἐν τῇ καμίνῳ, γεγονόςδ τὸ ὁποῖον διεπί-
στωσεν ἰδίῳις ὄμμασι τόσον ὁ βασιλεὺς Ναβου-
χοδονόσορ, ὅσον καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ παρακολου-
θοῦντες τὸ θέαμα τούτο⁷², μεταβάλλων τὸ πῦρ
εἰς δρόσον, ἡ ὁποία ἔτερπε τοὺς ἁγίους Παῖδας,
ἐκ τρίτου δὲ ὁ ἱερός ὑμνωδὸς καλεῖ τοὺς ἁγίους
Τρεῖς Παῖδας νὰ δοξολογοῦν, τιμοῦν καὶ σέ-
βωνται, μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ
Πανάγιον Πνεῦμα, τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ ἐ-
νὸς τὴν φύσιν καὶ τριαδικοῦ ταῖς ὑποστάσεσι
Θεοῦ, τὸ ὁποῖον παρέχει τὴν ζωὴν εἰς πᾶσαν
τὴν κτίσιν.

Ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις καὶ ἡ δοξολόγη-
σις, ἡ ὁποία προσφέρεται ὑπὸ τῆς λογικῆς φύ-
σεως, πρὸς τὸν ἕνα καὶ ἀμερῆ Θεόν, δὲν εἶναι
διάφορος πρὸς ἕκαστον τῶν προσώπων τῆς θεό-
τητος. Διότι ὁ Πανάγιος Θεὸς διακρίνεται μὲν
εἰς τρία συγκεκριμένα πρόσωπα, ἀλλὰ τὰ πρόσω-
πα ταῦτα εἶναι ἰσότημα μεταξύ των, χωρὶς νὰ
ὑπάρχῃ τι μεγαλύτερον ἢ μικρότερον εἰς ἐν τού-
των⁷³. Ἐὰν συνέβαινε τὸ ἀντίθετον, δηλ. ἐὰν ἡ
πρὸς τὸν Πατέρα προσφερομένη ὑπὸ τῆς λογι-
κῆς φύσεως τιμὴ καὶ προσκύνησις ἦτο μεγαλυτέ-
ρα τῆς πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ ἐὰν ἡ πρὸς τὸν Υἱὸν
ἦτο μεγαλυτέρα τῆς πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τό-
τε θὰ διεσπάτο τὸ ἐνιαῖον καὶ ἡ ἐνότης τῆς θεό-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 741 τοῦ ὑπ' ἀρ. 16 τεύχους.

68. Γέν. 2, 16-17.

69. Πρβλ. Γρηγορίου Νύσσης «Εἰς τὸ ποιήσωμεν ἄνθρω-
πον», P.G. 44, 260, ὅπου λέγεται: «ἰδία ὑπόστασις Πατρὸς
καὶ ἰδία Υἱοῦ καὶ ἰδία Πνεύματος Ἁγίου... μία θεότης. Ἦν
γὰρ βλέπω ἐν Πατρὶ θεότητα, ταύτην καὶ ἐν Υἱῷ, καὶ ἦν ἐν
Πνεύματι ἁγίῳ ταύτην καὶ ἐν Υἱῷ, διότι μορφή ἐν ἑκατέρῳ
μία».

70. Δαν. 3, 12 κ.έξ.

71. Δαν. 3, 19 κ.έξ.

72. Πρβλ. Δαν. 3, 24 ἐξ.

73. Πρβλ. Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ Λόγος ΚΓ', 10,
Migne 35, 1161, ὅπου λέγεται: «Τριάς δὲ οὐ πραγμάτων ἀνί-
σων ἀπαρίθμησις, ἀλλ' ἴσων καὶ ὁμοτίμων σύλληψις».

τητος, καθ' ὅτι ὁ Πατήρ θὰ ἦτο μείζων ὡς Θεὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Υἱὸς μείζων τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Τότε ὁμοῦ αἱ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον δὲν θὰ ἦσαν ἐνιαῖαι καὶ ἄρα πῶς θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου;

Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου ὁ ἱερός ὕμνωδὸς καλεῖ τοὺς ἁγίους Τρεῖς Παῖδας, καὶ μετ' αὐτῶν ἄπασαν τὴν λογικὴν κτίσιν, νὰ εὐλογοῦν τὸν Πανάγιον Θεόν, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα, καθ' ὅτι αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἑνὸς καὶ τριαδικοῦ Θεοῦ ἐδημιούργησαν τὸν κόσμον, ἔσωσαν τὸν εἰς τὴν ἁμαρτίαν πεσόντα ἄνθρωπον, διέσωσαν ἐκ τοῦ πυρὸς τοὺς ἁγίους τρεῖς Παῖδας καὶ προσφέρουν τὴν ζωὴν εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον.

Αὐταὶ ἐν συντόμῳ αἱ ἀναφοραὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὑπ' ὄψει Κανόνος εἰς τὸ Δόγμα τῆς Παναγίας Τριάδος.

β) Ἀναφοραὶ εἰς τὸ Χριστολογικὸν δόγμα. Συμφώνως πρὸς τὴν διήγησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς⁷⁴, ὁ Θεός, μετὰ τὴν δημιουργίαν ὅλων τῶν ἄλλων ὄντων «χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς⁷⁵, ἔπλασε διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον. Τὸ πλάσμα τοῦ αὐτοῦ ὁ Κύριος τὸ ἔπλασε κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, καὶ τὸ ἐπροίκισε μὲ ψυχὴν ἀθάνατον καὶ λογικὴν.

Ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος, ἔπρεπε, διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων, νὰ ἐπιτύχη τὸ καθ' ὁμοίωσιν, νὰ προσπαθήσῃ δηλαδὴ νὰ ὁμοιάσῃ πρὸς τὸν πλάστην του, διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ εἰς τὸ θεῖον θέλημα, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀκολούθως θὰ ἐσταθεροποιεῖ καὶ ἡδραίωνεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀγαθόν⁷⁶.

Τὴν προσπάθειαν αὐτὴν, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ὁ προορισμὸς του, ὁ ἄνθρωπος θὰ κατῴρθανε διὰ τῆς ἐλευθέρως καὶ ἀβιάστου βουλήσεως αὐτοῦ, χωρὶς, ἐννοεῖται, εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν νὰ μείνῃ ἀβοήθητος ὑπὸ τοῦ Πλάστου του.

Ἐν τούτοις οὗτος παρεξέκλινε τοῦ προορισμοῦ τοῦ αὐτοῦ καί, ἀντὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν παγίωσίν του εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀπατηθεὶς καὶ παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου⁷⁷, παρέβη τὸ θεῖον πρόσταγμα καὶ ἐδουλώθη εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον.

Τὸ τί ἐπηκολούθησε μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν

τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἁμαρτίαν ὑπῆρξεν ὀλέθριον: ἡ φύσις, ἐπαναστατήσασα κατ' αὐτοῦ, δὲν ἐδούλευε πλέον, ὡς προηγουμένως, ὑπὲρ τοῦ κυρίου τῆς καταρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ⁷⁸ προσφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον δυσκόλως τοὺς καρπούς τῆς, καὶ αὐτὸς συλλέγει τούτους ἐν λύπαις, ἐν μέσῳ ἀκανθῶν καὶ τριβύλων καὶ ἐν τῷ ἰδρωτί τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ὁ θάνατος παραδοκεῖ ἤδη, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ἐκείνον, ὅστις ἐπλάσθη διὰ τὴν ἀθανασίαν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐκράτει αὐτὸν εἰς τὴν ζωὴν, ὑποκατεστάθη ὑπὸ τοῦ θανάτου.

Ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν περιήλθεν ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἦτο ἀδύνατον παντελῶς νὰ λυτρωθῇ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων. Καὶ εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν αὐτὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁλονὲν ἐβυθίζετο καὶ περισσότερον, ἔτεινε χεῖρα βοήθειας ὁ πανάγαθος καὶ πολυεύσπλαγχνος Κύριος, ὁ ὁποῖος, πρὸ χρόνων αἰώνιων, πρὸ τῆς δημιουργίας δηλ. τοῦ κόσμου, εἶχε συλλάβει τὸ σχέδιον τῆς ἐν χρόνῳ σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου του καὶ ὁ ὁποῖος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ ἐγένεν ἄνθρωπος, κατὰ πάντα ὁμοῖος μὲ τὸ πλάσμα του, ἐκτὸς μόνον τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, διὰ νὰ διανοίξῃ, μὲ τὴν σταυρικὴν θυσίαν του, τὰς κλεισμένας διὰ τῆς ἁμαρτίας πύλας τῆς Ἐδέμ, καὶ ἀποπλύνῃ μὲ τὸ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐκχυθὲν ἄχραντον αἷμα του, τὰς ἁμαρτίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων εἶχον προεΐδει, αἰῶνας ὀλοκλήρους πρὶν ἢ συντελεσθῶν, τόσοσιν οἱ Προφῆται τοῦ Ἰσραήλ, ὅσων καὶ ἄλλαι προσωπικότητες τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, ὅπως ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Αἰσχύλος, κ.ἄ., καὶ εἶχον ἀναγγεῖλει ταῦτα εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Τὰς ἀναγγελίας αὐτάς, περὶ τῆς διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ μέσου διὰ τοῦ ὁποῖου αὐτὴ θὰ ἐπετυγχάνετο, ἦτοι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, σημειοῦμεν κατωτέρω:

1. Σωτηριώδεις ἐνέργειαι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Α' Ὁδῆ. Εἰς τὸν εἰρμόν: «Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς...». Τὸ περιεχόμενον τοῦ εἰρμοῦ τούτου

74. Γέν. 1, 26.

75. Γέν. 2, 7.

76. Πρβλ. Μ. Βασιλείου, «Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», Migne 30, 32.

77. Γέν. 3, 1 ἐξ.

78. Γέν. 3, 17 ἐξ.

ἀναφέρεται εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Κυρίου, τοῦ Ἰσραήλ, ἐκ τοῦ καταδιώκοντος αὐτὸν Φαραῶ, διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους ἡ σταύρωσις ἐθεωρεῖτο ἢ πλεον ἀτιμωτικὴ ποινή, ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς ἐπιφανεστέρους κακοποιούς καὶ τὰ ἀποβράσματα τῆς κοινωνίας. Τὴν ποινήν αὐτὴν ἀπῆτησαν οἱ Ἑβραῖοι παρὰ τοῦ Πιλάτου κατὰ τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, ἐπιδιώκοντες νὰ ἐξουθενώσουν καὶ ἐξευτελίουν, ὅσον περισσότερο ἠδύναντο, Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος, κατὰ μὲν τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν καὶ τοὺς τρόπους ἦτο ἀσθενέστερος τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐλαφροτέρου ἀνέμου σειομένου καλάμου, ὁ ὁποῖος ὅμως κατὰ τὴν δύναμιν ἦτο ὁ ἀπειροδύναμος καὶ ἐξουσιαστής τοῦ παντὸς Θεός. Τοῦτο, καίτοι ἔβλεπον οἱ Ἑβραῖοι, μὲ τὰ διάφορα θαύματα τοῦ Κυρίου καὶ τὰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις τὰς ὁποίας διέθετεν, ἐν τούτοις οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, πεπωρωμένοι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, «ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν»⁷⁹, ὥστε βλέποντες νὰ βλέπουν ὄχι τὴν θεϊκὴν, ἀλλὰ μόνον τὴν ταπεινὴν καὶ ἐξουθενωμένην ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν αὐτοῦ. Οἱ Ἑβραῖοι ἐπίστευον, ὅτι, ἀφ' ἧς στιγμῆς θὰ ἐπροσήλωνον ἐπὶ τοῦ ἀτιμωτικοῦ ξύλου τοῦ Σταυροῦ Ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶχε καταστῆ δι' αὐτοὺς «σημεῖον ἀντιλεγόμενον», θὰ ἀπηλλάσσοντο διὰ παντὸς ἀπ' αὐτόν, ἐξευτελιζόντες καὶ ἐξουθενοῦντες αὐτόν, ὡς τὸν ἔσχατον τῶ κακούργων. Πόσον ὅμως ἐπλανῶντο τὸ διεπίστωσαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ὅταν εἶδον ὅτι ὁ ἥλιος, βλέπων τὸν Ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ἀπέκρυψε τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἐπιπέση σκότος ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς γῆς, ἐνῶ σεισμός μέγας ἐπηρεολοῦθησε τὴν ἐκπνοὴν αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον «αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν καὶ τὰ μνημεῖα ἠνεώχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη...»⁸⁰, ἐνῶ τὸ «καταπέτασμα τοῦ Ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω»⁸¹.

Ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου εἶναι τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον δωρεῖται τὴν σωτηρίαν, εἰς ὅσους προσεπενίζον πρὸς αὐτόν με πίστιν καὶ εὐλάβειαν, συγχρόνως ὅμως καὶ τὴν αἰώνιαν καταδίκην εἰς

ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς αὐτόν.

Εἰς τὸ β' τροπᾶριον τῆς α' ᾠδῆς: «Τὸν τύπον πάλαι Μωσῆς...», ὁ ποιητὴς εἰς τὸ τροπᾶριον αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραήλ, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς Ραφιδεῖν⁸², ἐδέχθη ἐπιθεσιν, ἐκ τῶν ὀπισθεν, ἐκ μέρους τῶν Ἀμαληκιτῶν, λαοῦ καταγομένου ἐκ τοῦ Ἡσαῦ καί, ὡς ἐκ τούτου, ἐχθρευομένου τοὺς Ἰσραηλίτας, ὡς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ. Κατὰ τὴν μάχην αὐτήν, ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἦτο ἀμφίροπος, ὁ Μωϋσῆς, κρατῶν ἀνὰ χεῖρας τὴν «ράβδον τοῦ Θεοῦ»⁸³, μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐθαυματούργει ἐκάστοτε, παρετήρει τὴν διεξαγωγὴν αὐτῆς ἀπὸ κορυφῆς τοῦ παρακειμένου ὄρους Χωρηβ, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Ὠρ. Καὶ τότε συνέβη τὸ ἐξῆς θαυμαστόν: Ὁ Μωϋσῆς, ὡς ἄν τις προσευχόμενος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης, ὕψωνε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐνίκων οἱ Ἰσραηλίται, ἀντιθέτως, ὅταν κουραζόμενος κατεβίβαζεν αὐτάς, ἐνίκων οἱ Ἀμαληκίται. Τοῦτο παρατηρήσαντες ὁ Ἀαρὼν καὶ ὁ Ὠρ ἔβαλον τὸν Μωϋσῆν νὰ καθῆσθαι ἐπὶ τινος λίθου, ἐκεῖνοι δὲ ἐκράτουν ὑψωμένας τὰς χεῖρας του. Μετὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸ σῶμα τοῦ Μωϋσέως μετὰ τὰς ἐκτεταμένας πρὸς τὸν οὐρανὸν χεῖρας, ἐσχημάτιζε τὸν τύπον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, καὶ οὕτως ἐνίκων οἱ Ἰσραηλίται τὴν ἀντίπαλον δύναμιν.

Ὁ σταυρὸς ὑπῆρξε ὄργανον νεκρώσεως, μέσον θανάτου καὶ καταλύτης τῆς ζωῆς. Καὶ ὅμως τὸ ὄργανον αὐτό, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ προσπαγέντος ἐπ' αὐτοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, μετεβλήθη εἰς πηγὴν ζωῆς αἰωνίου καὶ μέσον δυνάμεως ἀκαταβλήτου, μετὰ τὸ ὁποῖον φρίττουν οἱ δαίμονες, χαίρουν οἱ ἄγγελοι καὶ ἐξωραίζεται ἡ οἰκουμένη.

Διὰ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὁ Πανάγαθος Κύριος προσέφερε τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν λύτρωσιν εἰς τὸ πλάσμα του, τὸ ὁποῖον κατέστη δέσμιον τῆς ἁμαρτίας, διὰ τῆς πανουργίας τοῦ Διαβόλου. Διὰ τῆς σημειώσεως τοῦ τύπου τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὁ Μωϋσῆς ἀντιμετώπισε τὰς δυνάμεις τοῦ Ἀμαλήκ, ἀλλὰ καὶ πάσαν ἀντίθετον πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου δύναμιν.

(Συνεχίζεται)

79. Λουκ. 24, 16.

80. Πρβλ. Λουκ. 23, 44 κ.ἐξ.

81. Μάρκ. 15, 38, Ματθ. 28, 51 ἐξ.

82. Πρβλ. Ἐξὸδ. 17, 8 ἐξ.

83. Ἐξὸδ. 17, 9.

Τὸ θαῦμα στὸ γάμο τῆς Κανᾶ καὶ οἱ δογματικοκανονικὲς του προεκτάσεις

1. Τὸ κείμενο τοῦ Εὐαγγελίου (Ἰω. 2,1-11).

¹ Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ.

² Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.

³ Καὶ ὑστερήσαντος οἴνου λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν· Οἶνον οὐκ ἔχουσι.

Τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ι. ΜΠΟΥΜΗ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

---

⁴ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι· Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.

⁵ Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις· Ὅ,τι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε.

⁶ Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὕδρια λίθινα ἐξ κείμενα κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσα ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς.

⁷ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. Καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.

⁸ Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἀντλήσατε νῦν καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. Καὶ ἤνεγκαν.

⁹ Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλίνος τὸ ὕδωρ οἴνον γεγεννημένον — καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ, — φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλίνος.

¹⁰ Καὶ λέγει αὐτῷ· Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

¹¹ Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐφάνερωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

2. Οἱ «ἀδικοιολόγητες» ἀντιθέσεις λόγων καὶ πράξεων στὴν περικοπή.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀνωτέρω εὐαγγελικὴ περικοπὴ τὸ πρῶτο θαῦμα ποῦ ἐπραγματοποίησε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπάνω στὴ γῆ ἐγινε σ' ἓνα γάμο. Μιλᾶμε βεβαίως γιὰ θαῦμα μὲ ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξεως. Γιὰ γεγονὸς ποῦ συμβαίνει, ποῦ γίνεται, ἀπὸ κάποιον, παρὰ τοὺς φυσικοὺς νό-

μους καὶ καταπλήσσει τοὺς θεατὲς ἢ τοὺς ἀκροατὲς.

Ἀσφαλῶς θαυμαστὸ γεγονὸς εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς, ἂν καὶ ἦταν μόλις δώδεκα χρονῶν, ἐν τούτοις ἀπαντοῦσε μὲ τέτοια σοφία στοὺς «σοφοὺς διδασκάλους» τῶν Ἱεροσολύμων ποῦ ὄλοι τὸν ἐθαύμαζαν («ἐξίσταντο πάντες» (Λουκ. 2, 41-51). Καὶ ἄλλα παρόμοια θαυμαστὰ γεγονότα μπορεῖ νὰ ἔχουμε, ἀλλὰ τὸ πρῶτο θαῦμα, τὸ πρῶτο «σημεῖον», ἐγινε στὸ γάμο τῆς Κανᾶ. «Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐφάνερωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ» (Ἰω. 2,11). Αὐτὸ δὲν μᾶς κάνει ἐντύπωση;

Τὸ ἀκόμη παράδοξο ὅμως εἶναι, ὅτι ἐνῶ ὁ Κύριος κάνει τὸ θαῦμα, συγχρόνως ἢ μᾶλλον λίγο πιὸ μπροστὰ λέει πρὸς τὴν μητέρα του, ἡ ὁποία τὸν πληροφορεῖ γιὰ τὴν ἔλλειψη τοῦ οἴνου καὶ ἴσως τὸν παρακαλεῖ νὰ τελέσει τὸ θαῦμα, τὸ περίφημο ἐκεῖνο: «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου». Ἐτσι ὅμως, ὅπως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται νὰ ἀντιδρᾷ ὁ Κύριος γιὰ τὴν τέλεση τοῦ θαύματος, παρουσιάζεται ὅτι ἔχουμε μία ἀντίφαση στὸ κείμενο τοῦ Εὐαγγελίου ἢ μία ἀσυνέπεια μεταξὺ λόγων καὶ πράξεων τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ: «Τῆς γὰρ μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ εἰπούσης, ὅτι Οἶνον οὐκ ἔχουσιν, ὁ Χριστὸς φησι, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου· καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐπραξεν ὅπερ εἶπεν ἡ μήτηρ» (PG 59,133 B).

Ὑποθέτουμε, λοιπόν, ὅτι δὲν μιλάει καὶ δὲν λέει ὁ Κύριος, ὅτι δὲν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ κάνει θαύματα, ἀλλὰ μᾶλλον θέλει νὰ μᾶς μεταφέρει μὲ τὸ παράδοξο αὐτὸ σὲ κάτι βαθύτερο. Μᾶλλον θέλει νὰ ὑποδηλώσει ἢ καὶ νὰ μᾶς προὑποδηλώσει καὶ νὰ μᾶς ἀναγάγει σὲ κάποιο ἄλλο γεγονὸς.

Δὲν εἶναι ὅμως τὸ μόνο παράδοξο τῆς περικοπῆς. Τὸ ἐπίσης παράδοξο εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι παρ' ὅλο ποῦ ὁ Ἰησοῦς ἐκ πρώτης ὄψεως μᾶλλον ἀποθάρρυνε καὶ ἀπέτρεψε τὴν μητέρα του νὰ ἐπιθυμῆ ἢ καὶ νὰ προκαλεῖ τὴν πραγματοποίησιν ἐνὸς θαύματος, ἐκεῖνη ἐπέμενε καὶ εἶπε — ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας; — πρὸς τοὺς

ὑπηρέτες «διακόνους»: «Ὅτι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε» (Ἰω. 2,5).

Καὶ ἀκόμη πάρα πέρα: Γιατί ἀνέλαβε καὶ ἐπέμενε ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου γιὰ τὴν εὕρεση οἴνου; Δὲν μπορούσαν οἱ ὑπηρέτες νὰ πάνε νὰ ἀγοράσουν οἶνο ἢ νὰ ζητήσουν ἀπὸ ἄλλη οἰκογένεια; Γιατί στὴν παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων ὑποδεικνύεται μία τέτοια διαδικασία ἀγορᾶς (Ματθ. 25, 9-10); Ἐκτὸς καὶ δὲν ἔπρεπε, ἐνῶ διαρκούσε ἡ γαμήλια τελετὴ, νὰ εἰσχωρήσει στὴν οἰκογένεια ἓνα νέο ἢ μᾶλλον ἓνα ξένο στοιχεῖο;

Καὶ τὰ παράδοξα συνεχίζονται. Ἡ φράση «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι», ποῦ ἀπευθύνει ὁ Κύριος στὴ μητέρα του, ἀντιδρώντας στὴν παράκλησή της νὰ τελέσει θαῦμα, εἶναι φυσικὸ σήμερα τουλάχιστον νὰ μᾶς ξενίζει, νὰ μᾶς ξαφνιάζει. Εἶναι σὰν νὰ τῆς λέει, «τί σχέση ἔχουμε ἐγὼ καὶ σὺ κυρία μου;», «τί κοινὸν» ὑπάρχει μεταξύ ἐμοῦ καὶ σοῦ (Ζιγαβηνός, PG 129, 1148C). Ἄν πάρουμε τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Κυρίου, ὅτι ἀναφέρονται στὴν ὑπόδειξη τῆς μητέρας του νὰ κάνει τὸ θαῦμα, μᾶλλον φαίνονται ἀδικαιολόγητοι καὶ ὑπερβολικοί, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε καὶ ὑπεροπτικοί. Μᾶλλον μᾶς εἶναι ἀδιανόητο γιὰ τὸν Κύριο, ποῦ ἦταν «ὑποτασσόμενος αὐτοῖς» (Λουκ. 2,51), στὸν πατέρα του καὶ στὴν μητέρα του, νὰ μιλήσει καὶ νὰ συμπεριφερθεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

Πῶς μπορούσε νὰ πεῖ στὴ μητέρα του «ποία σχέση ἔχω ἐγὼ μὲ σένα», ὅταν ὁ ἴδιος τὴν ὥρα ποῦ ἦταν ἐπάνω στὸ σταυρὸ καὶ ὑπέφερε, τόσο πολὺ ἐφρόντισε καὶ ἐπρονόησε γιὰ τὴν περαιτέρω προστασία καὶ συντήρησή της (Ἰω. 13, 26-27); Δὲν ἦταν, λοιπόν, δυνατόν νὰ τῆς μιλήσει ἔτσι «ἀσχημα». Δὲν ἦταν ἀναιδής, οὔτε αὐθάδης. Γι' αὐτὸ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δικαίως παρατηρεῖ: «Οὐ τοίνυν ἀπαυθαδιαζόμενου (=αὐθαδιάζοντος) πρὸς τὴν μητέρα ταῦτα τὰ ῥήματα ἦν» (PG 59,131C-D). Καὶ στὴ συνέχεια τὸ παράδοξο καὶ ἀπροσδόκητο τῶν λόγων αὐτῶν τοῦ Κυρίου ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει καὶ νὰ δικαιολογήσει μὲ τὸ νὰ φέρνει τὸν Κύριο νὰ λέει στὴ μητέρα του τὰ ἐξῆς: «Οὐδέπο γνῶριμός εἰμι τοῖς παροῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἴσασι (=γνωρίζουν) ὅτι ὑστέρησεν ὁ οἶνος. Ἔασον (=ἄφησε) αὐτοὺς αἰσθῆσθαι τοῦτο πρῶτον. Οὐδὲ γὰρ παρὰ σοῦ ταῦτά με ἀκούειν ἐχρῆν. Μήτηρ γὰρ εἶ, καὶ τὸ θαῦμα ὑπόπτον (γιὰ τὴν προβολὴ σου) ποιεῖς» (PG 59,134 AB).

Ἐπίσης ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς λέει: «Ὁ δὲ Κύριος ἐπιτιμᾷ αὐτὴ οὐκ ἀλόγως. Εἰ γάρ, φησὶν, οὐκ ἔστιν οἶνος, ἔδει αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς μὴ ἔχοντας προσελθεῖν, καὶ ἀξιώσαι, οὐχὶ σὲ τὴν Μητέρα. Ἡ γὰρ περὶ τῶν οἰκείων παρακλήσις σκάνδαλον γίνεται τοῖς ὁρώσι» ὅταν δὲ οἱ χρεῖαν ἔχοντες αὐτοὶ δέωνται ἀνύποπτον τὸ πρᾶγμα γίνεται» (PG 123,1189A), λίγο πιὸ κάτω ἀναγκάζεται νὰ προσθέσει: «Ὅρα δέ μοι πῶς οὐκ ἄχρι τέλους, οὐδὲ διὰ πάντων ἀντιτείνει τῇ Μητρὶ ἀλλ' ἐπιπλήξας μικρὸν, πάλιν τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς πληροῖ, τιμῶν αὐτὴν, καὶ ἡμῖν τύπους διδούς τῆς πρὸς τοὺς τεκόντας (= γονεῖς) αἰδοῦς» (PG 123,1189B).

Παρομοίως καὶ ὁ ἄλλος ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν, ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνός, βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση νὰ ἐρμηνεύσει τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Κυρίου. Ἔτσι, γράφει «ὀλίγον» ἀντιφατικά: «Διὸ καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτὴν (ὁ Κύριος) οὐκ ἀτιμάζων, ἀλλὰ διορθούμενος ὡς ἀκαίρως παρακαλέσασαν» (PG 129,1148BC). Καὶ λέει αὐτὰ, ἀφοῦ ὁμως προηγουμένως ἔχει γράψει τὰ κατωτέρω, δικαιολογώντας τὴν πρωτοβουλία τῆς Θεοτόκου: «Ἐπεὶ δὲ μεμάθηκεν ἡ Μήτηρ τὰ κατ' αὐτόν, ὅτι τε δι' αὐτὸν ἦλθεν ὁ Ἰωάννης καὶ ὅτι μεμαρτύρηκε περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ ὅτι καὶ οὐρανόθεν ἐμαρτυρήθη, ἅμα δὲ καὶ εἶδεν ὅτι μαθητὰς προσελάβετο, συνῆκεν ὅτι ἤρξατο λοιπὸν ἀποκαλύπτεσθαι. Διὸ καί, θαρσύνουσα, παρεκάλεσεν αὐτόν...» (PG 129,1148B). Ἐπομένως, πῶς δικαιολογεῖται καὶ πῶς συμβιβάζεται τὸ «ἀκαίρως» τοῦ πρώτου παραθέματος μὲ τὸ «συνῆκεν (=κατάλαβε) ὅτι ἤρξατο ἀποκαλύπτεσθαι» (=νὰ φανερόνεται θαυματουργικῶς), τοῦ δευτέρου παραθέματος;

Καὶ πῶς συμβιβάζονται αὐτὰ, ὅταν ἄλλος πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, βρισκόμενος προφανῶς πιὸ κοντὰ στὰ πρᾶγματα, πιὸ ἀντικειμενικὰ καὶ πιὸ ρεαλιστικὰ σημειώνει, ὅτι ὁ Κύριος ἐπῆγε στὸ γάμο, μὲ τοὺς μαθητὲς του «μᾶλλον γιὰ νὰ θαυματουργήσει, παρὰ γιὰ νὰ παρακαθήσει στὸ γεῦμα». Γράφει συγκεκριμένως: «Πανηγύρεως γὰρ τῆς ἐπὶ γάμῳ τελουμένης, δῆλον δὲ δήπου πάντως ὅτι σεμνῶς, πάρεστι μὲν τοῦ Σωτῆρος ἢ μήτηρ, κεκλημένος δὲ καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις συναφικνεῖται μαθηταῖς θαυματουργήσων μᾶλλον, ἢ περὶ ἐστιασόμενος, ἔτι τε πρὸς τούτῳ καὶ αὐτὴν ἀγιασῶν τῆς ἀνθρώπου γενέσεως τὴν ἀρχὴν» (PG 73,224D).

Ἐξ ἄλλου ὁ καθηγητὴς Παν. Τρεμπέλας, γιὰ νὰ συμβιβάσει τὰ πράγματα καὶ νὰ δικαιολογήσει εἰδικώτερα τὴν προσφώνηση τῆς Θεοτόκου ἀπὸ τὸν Κύριο μὲ τὴ λέξη «γύναι», ἀντὶ π.χ. τοῦ «μήτερ», γράφει: «Τὸ γύναι εἶναι μέση τις προσφώνησις μεταξὺ τοῦ μήτερ, ὅπερ θὰ ἐδήλου ἄμεσον ἐξάρτησιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὡς Μεσσίου ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ Μαρία, ὅπερ θὰ ἐδήλου χαλάρωσιν τοῦ πρὸς τὴν μητέρα σεβασμοῦ. Διὰ τοῦ γύναι δεικνύει ὁ Ἰησοῦς ὅτι παρῆλθε πλέον ὁ καιρὸς τοῦ νὰ ἀσκή ἐπ' αὐτοῦ ἡ Μαρία οἰονδήποτε μητρικὸν κύρος»¹.

Θὰ παρατηροῦσε κάποιος γιὰ τὴ δικαιολογία αὐτὴ, ὅτι ἔχει γερὴ βάση εἰδικῶς γιὰ τὴν προσφώνηση «γύναι», ἐὰν λάβουμε ὑπ' ὄψη καὶ τὴν ἐπιχειρηματολογία, τὴν ὁποία παραθέτει ὁ Παν. Τρεμπέλας. Δὲν γνωρίζουμε ὅμως πόσο ἱκανοποιοῦν ἢ πόσο πείθουν ὅλες οἱ προσπάθειες αὐτὲς τοῦ συμβιβασμοῦ γενικώτερα τῶν διαφόρων «ἀντιθέσεων» ἢ τῆς δικαιολογήσεως μερικῶν «παραδόξων» τῆς ὑπ' ὄψη εὐαγγελικῆς περικοπῆς.

1. Παν. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Ἀθήναι, σελ. 88. Ὁ Σ. Μαυροφίδης δίνει μίαν ἄλλη ἐξήγηση στοὺς λόγους τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν μητέρα Του, γράφοντας: «Ἡ ἀπάντησις σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα βρῆκεται στὰ ἀκόλουθα. Ὅταν ὁ Τέταρτος Εὐαγγελιστὴς παρουσιάζει κάποιον νὰ παρακαλεῖ τὸν Ἰησοῦ γιὰ ἓνα θαῦμα (Ἰω. 4,47), ὅπως τὸν παρακαλεῖ στὴν περίπτωσή μας ἡ μητέρα του, παρουσιάζει καὶ τὸν Ἰησοῦ, πρὶν ἐκπληρώσει τελικὰ τὴν παράκληση (Ἰω. 4, 51-54), ὅπως τὴν ἐκπληρώνει καὶ ἐδῶ, νὰ τὴν ἀπορρίπτει μὲ τραχύτητα (Ἰω. 4,48), ὅπως συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωσή μας, ἢ λέγοντας κάτι, ποῦ δὲν τὸ πιστεύει πραγματικὰ (Ἰω. 6,6), ὅπως λέει καὶ στὴν περίπτωσή μας. Τοῦτο συμβαίνει, γιὰ νὰ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία σ' ἐκεῖνον ποῦ παρακαλεῖ ἢ νὰ ἀπορρίψει καὶ αὐτὸς τὴ μεσοιανικὴ ιδιότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἢ, παρ' ὅλ' αὐτὰ, νὰ ἐξακολουθήσει νὰ πιστεύει σ' αὐτὴν, ἐπιμένοντας στὴν παράκλησή του (Ἰω. 4,49), ὅπως ἐπιμένει στὴν περίπτωσή μας καὶ ἡ μητέρα του, πράγμα ποῦ θὰ τὸ δοῦμε πιὸ κάτω. Ἀπορρίπτοντας δηλ. ὁ Ἰησοῦς μὲ τραχύτητα μίαν παράκληση καὶ λέγοντας σ' αὐτόν, ποῦ τὸν παρακαλεῖ, κάτι ποῦ, στὴν πραγματικότητα, δὲν τὸ ἐννοεῖ, τοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία ν' ἀποκτήσει τὸ βίωμα τῆς πίστεως (Ἰω. 4,50. 53)... Ὅστε ὁ Ἰησοῦς λέει στὴν μητέρα του κάτι ποῦ, στὴν πραγματικότητα, δὲν τὸ πιστεύει καὶ μὲ τραχύτητα ποῦ, στὴν πραγματικότητα, δὲν τὴν νιώθει, γιὰ νὰ θέσει σὲ δοκιμασία τὴν πίστιν τῆς σ' αὐτόν καὶ ἔτσι νὰ τῆς δώσει τὴν εὐκαιρία νὰ τὸν πιστέψει ἀκόμη πιὸ πολύ. Καὶ πράγματι, ἡ μητέρα του στρέφεται στοὺς ἀνθρώπους ποῦ ὑπηρετοῦσαν στὸ τραπέζι, καὶ δείχνοντας τὸ γιὸ τῆς, τοὺς λέει «Ὅτι καὶ ἂν σὰς λέει, κάντε το» (Ἰω. 2,5). (Ἡ Μητέρα τοῦ Ἰησοῦ στὴν Καινὴ Διαθήκη, Ἀθήνα 1989, σελ. 97). Στὴ σελ. 91 ἐξ. τοῦ βιβλίου αὐτοῦ μπορεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ βρεῖ καὶ ἄλλη (ιδίως ρωμαιοκαθολικὴ) βιβλιογραφία. Δὲν γνωρίζουμε ὅμως πόσο ἱκανοποιεῖ καὶ ἡ πιὸ πάνω δικαιολογία τοὺς ἀναγνώστες μας.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἐμεῖς νομίζουμε, ὅτι οἱ λόγοι καὶ οἱ πράξεις αὐτὲς τοῦ Κυρίου, ὅπως μᾶς ἔχουν παραδοθεῖ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, σκοπὸν ἔχουν νὰ μᾶς ἀναγκάσουν νὰ ἀναζητήσουμε τὸ βαθύτερο νόημά τους. Νὰ μᾶς ὀδηγήσουν νὰ ἀνακαλύψουμε τὸν πραγματικὸν λόγο ἢ μᾶλλον τοὺς λόγους τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου στὸ γάμο τῆς Κανᾶ καὶ ὄλων τῶν «συμβεβηκότων» γύρω ἀπὸ τὸ τελεσθὲν ἐκεῖ θαῦμα.

3. Μία παρένθεση.

Ἐδῶ, καὶ πρὶν προχωρήσουμε, πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι γιὰ νὰ μὴν πέφτουμε σὲ σφάλματα καὶ νὰ μὴν σκανδαλιζόμεστε μὲ ὠρισμένους λόγους ἢ πράξεις τοῦ Ἰησοῦ, ὀφείλουμε νὰ ἀναζητοῦμε τοὺς βαθύτερους λόγους ποῦ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν τὴν πράξη ἢ σ' ἐκείνη τὴ δῆλωση τοῦ Κυρίου.

Ὅπως συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωση τῆς μοιχαλίδας γυναίκα, ποῦ ἀναφέρει πάλι τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (8, 3-11). Ὅταν ὀδήγησαν τὴ γυναίκα αὐτὴ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι στὸν Ἰησοῦ, γιὰ νὰ δοῦν ἂν τὴν καταδικάσει σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ, ποῦ ὁρίζε νὰ λιθοβολοῦνται οἱ γυναῖκες, ὅταν συλλαμβάνονταν «ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευόμεναι», ὁ Ἰησοῦς ἔσκυψε κάτω καὶ «ἔγραψεν εἰς τὴν γῆν» μὲ τὸ δάκτυλό του (8,6). Τί ἔγραψε δὲν γνωρίζουμε. Πάντως ἔγραψε. Καὶ μετ' ὀλίγον «πάλιν κάτω κύψας ἔγραψεν εἰς τὴν γῆν» (8,8).

Ἐγραψε, λοιπόν, δύο φορὲς ὁ Κύριος ποῦ ποτὲ ἄλλοτε μὲ τὸ χέρι Του ὁ ἴδιος δὲν ἔγραψε. Ἐγραψε καὶ ξαναἔγραψε, γιὰ νὰ μᾶς ὑπογραμμίσει τὸ νέο Νόμο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπιεικειᾶς, ποῦ ἔφερε. Ἡ τὴν πρώτη φορὰ «διέγραψε» - ἀναθεώρησε τὸ Νόμο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ Νόμο τοῦ Μωϋσέως, τῆς τιμωρίας καὶ τῆς ἀνταποδόσεως καὶ τὴν δευτέρη περιέγραψε, ὑπέγραψε καὶ καθιέρωσε τὸ Νόμο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγχωρήσεως; Κάνουμε τὴ σκέψη αὐτὴ, γιὰ τὴν πρώτη φορὰ ὁ Κύριος «ἔγραψε» μετὰ τὸν λόγο τῶν Φαρισαίων: «ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν Μωϋσῆς ἐντετατατο τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι» (Ἰω. 8,5), τὴν δὲ δευτέρη φορὰ «ἔγραψε» μετὰ τὸ δικό Του λόγο: «Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος βαλέτω λίθον ἐπ' αὐτὴν» (Ἰω. 8,7).

Ἴσως ἐδῶ πρέπει νὰ παραμείνουμε περισσότερο, γιὰ νὰ κάνουμε ὠρισμένες ἀκόμη παρατηρήσεις ποῦ νομίζουμε ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπες, ἀλλὰ ἐνισχύουν τὰ ἀμέσως προηγουμένως λεγόμενα.

(Συνεχίζεται).

« Ἀμφοῖν τὴν τιμὴν » Τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τιμᾶ τὴν Ἐθνικὴν Μουσικὴν*

Ἀναγόρευση σὲ ἐπίτιμους διδάκτορες τῶν Διδασκάλων τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς
Σίμωνος Καρᾶ καὶ Σπυριδῶνος Περιστέρη

Τέλος, μαζί με τὸν Καθηγητὴ Γ. Σπυριδάκη κατάρτισαν τὴν ἔκδοση, καὶ πάλι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἑνὸς ὀγκώδους τόμου με 360 δημοτικὰ τραγούδια ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, πὺ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα βιβλία ἀναφορᾶς τῶν ἐθνομουσικολόγων ὄλου τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ παράλληλα, μαζί με τὰ βιβλία γιὰ τὴ μουσικὴ τῶν Δωδεκανήσων τοῦ Samuel Baud-Bovy, τὸ σημαντικότερο βοήθημα γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῶν νεοσυστάτων Τμημάτων Μουσικῶν Σπουδῶν.

Ἀκόμη καὶ μετὰ τὴ συνταξιοδότησή του, τὸ 1973, ὁ Σπυριδῶν Περιστέρης με εἰδικὴ σύμβαση ἐργασίας, συνέχισε νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του στὸ Κέντρο Λαογραφίας. Μαζὶ τότε, εἴχαμε ἐπιλέξει καὶ καταγράψει περισσότερες ἀπὸ 400 μελωδίες, με στόχο τὴν ἔκδοση ἑνὸς νέου τόμου με τραγούδια τοῦ νησιωτικοῦ χώρου, πὺ δὲν ἀντιπροσωπεύονταν ἐπαρκῶς στὸν προαναφερθέντα τόμο. Ἡ λήξη τῆς σύμβασης τοῦ κ. Περιστέρη καὶ ἡ δική μου ἐκλογή στὸ Πανεπιστήμιον Κρήτης, σὲ συνδυασμὸ με κάποια προβλήματα τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, ἐμπόδισαν, δυστυχῶς, τὴν ἔκδοση του τόμου. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ ἀπευθύνω θερμὴ παράκληση πρὸς τὸν Πρόεδρο, τὸν Γενικὸν Γραμματέα καὶ τὸν ἀκαδημαϊκὸ-μουσουργὸ καὶ Ἐπίτιμο Διδάκτορα τοῦ Τμήματός μας κ. Παλλάντιο, νὰ φροντίσουν ὥστε ἡ σημαντικὴ αὐτὴ ἔκδοση νὰ προχωρήσει καὶ νὰ ὀλοκληρωθεῖ, με τὴ βεβαίωση ὅτι, τόσοσὸν ὁ κ. Περιστέρης ὅσον καὶ ἐγὼ προσωπικά, εἴμαστε στὴ διάθεσή τους, ἂν χρειασθοῦν τὴ βοήθειά μας.

Μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη, τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον καὶ τὸ ἴδιο, θὰ ἔλεγα, πάθος ὑπηρετεῖ καὶ τὸν ἕτερο κλάδο τῆς παραδοσιακῆς μας μουσικῆς, τὴ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, ὡς καθηγητῆς στὴν ἐπισημῶς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος ἀναγνωρισμένη Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, καὶ ὡς πρωτοψάλτης τοῦ

Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 1951. Ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς θέσεις, καὶ ἐπὶ μία ὀλόκληρη πεντηκονταετία, συνεχίζει ἀδιαλείπτως νὰ ἐκπαιδεύει τοὺς νεώτερους ἱεροψάλτες με τὸ σεμνὸ καὶ αὐστηρὰ ἐκκλησιαστικὸ ὕφος του.

Θὰ ἤθελα στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ κάνω μία μικρὴ παρέμβαση καὶ νὰ ἐξηγήσω τί ἐννοοῦμε με τὸν ὄρο ὕφος, ὁ ὁποῖος, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, ἔχει καταστῆ σημεῖο ἀντιλεγόμενον ἀνάμεσα στοὺς θεωρητικούς, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐκτελεστὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς.

Στὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ ἐπιτροπέταν ἀνέκαθεν ὁ «περιορισμένος αὐτοσχεδιασμὸς». Κι αὐτό, γιὰ τὴ παλιὰ στενογραφικὴ παρασημαντικὴ, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, λειτουργοῦσε ὡς μνημόνιο πὺ βοηθοῦσε τὸν ψάλτη νὰ ἀναπλάθει στὴ μνήμη τους τὶς μουσικὲς γραμμὲς, τὶς ὁποῖες ὀφείλε νὰ γνωρίζει ἀπὸ στήθους. Μετὰ τὴν καθιέρωση τῆς ἀναλυτικῆς σημειογραφίας, ἡ δυνατότητα αὐτοσχεδιασμοῦ περιορίστηκε ἀκόμη περισσότερο, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐκλείψει παντελῶς, ἀφοῦ, ὅπως λένε οἱ θεωρητικοί, τὰ μουσικὰ σημάδια ἐπιδέχονται περαιτέρω ἐλαφρῆς ἐξηγήσεις-ἀναλύσεις. Γιὰ τὶς ἐξηγήσεις ὅμως αὐτὲς δὲν ὑπάρχει ὁμοφωνία μεταξὺ τῶν ἐκτελεστῶν. Ἔτσι παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο, ἡ ἴδια ἀκριβῶς μελωδία, χωρὶς νὰ ἀλλάσσει ὁ βασικὸς μελωδικὸς πυρήνας τῆς, λόγω τῶν ἐξηγήσεων καὶ τῆς ἐν γένει ἐκφορᾶς τῶν μουσικῶν φθόγων, νὰ ἀκούγεται κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἓνα ψάλτη στὸν ἄλλο. Μερικοὶ μάλιστα ψάλτες, με ἰδιαίτερα μουσικὰ καὶ φωνητικὰ προσόντα, ἔχουν καταστῆ πρότυπα ἰδιότυπου ὕφους, τὸ ὁποῖο μιμοῦνται οἱ μαθητὲς τους, με ἀποτέλεσμα νὰ συγκροτοῦνται διάφορες Σχολές. Ἡ ὑπαρξὴ Σχολῶν, κατὰ τὴ γνώμη μου, δὲν εἶναι κακό, οὔτε εἶναι κάτι πὺ συμβαίνει μόνο στὸν τόπο μας. Καὶ στὴν Ἰνδία λ.χ. ὑπάρχει ἡ λεγόμενη «κλασικὴ ἰνδικὴ μουσικὴ», ἡ ὁποία μολονότι μία καὶ ἐνιαία, ἐντούτοις διαφοροποιεῖται ἀπὸ περιοχὴ σὲ περιοχὴ, ἀνάλογα με

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 745 τοῦ ὑπ' ἄρ. 16 τεύχους.

τὸ λυρισμὸ πὸν ἐκτελοῦν τὶς μελωδίες, τὴν ἔμφραση πὸν δίνουν στὸ ρυθμὸ, τὰ μελωδικὰ ποιήματα πὸν παρεμβάλλουν, τὰ ὄργανα πὸν χρησιμοποιοῦν κ.ο.κ. Τὸ ἀπαράδεκτο στὴν περιπτώσή μας δὲν εἶναι ὅτι ὑπάρχουν διάφορες Σχολές, ἀλλά: α) οἱ ἔριδες πὸν ἐγείρονται μεταξὺ τῶν Σχολῶν μὲ ἀφορμὴ τὸ ὕφος, β) ὁ ἀνιστόρητος ἰσχυρισμὸς κάθε Σχολῆς ὅτι αὐτὴ καὶ μόνον εἶναι ὁ θεματοφύλακας καὶ ὁ ἀναμφισβήτητος συνεχιστὴς τοῦ ὕφους τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ γ) οἱ ὑπερβολές πὸν παρατηροῦνται, ὅσον ἀφορᾷ τὶς δῆθεν ἐξηγήσεις τῶν σημαδιῶν, οἱ ὁποῖες ἀντὶ νὰ ἐμπλουτίξουν διακριτικὰ τὸ μέλος, τὸ παραφορτῶνουν μὲ περιττὰ μελίσματα, πὸν ἀλλοιώνουν τὸν ἀπλό, δωρικὸ καὶ ἱεροπρεπὴ χαρακτήρα του. Ἄπ' ὅσα ἀναφέρθηκαν γίνεται ἀντιληπτὸ, ὅτι πρόκειται γιὰ ἓνα μεγάλο καὶ ἀκανθῶδες θέμα, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ λυθεῖ, εἴτε μὲ ἀμοιβαία ἀποδοχὴ τῶν διαφορῶν, εἴτε μὲ τὴν καθιέρωση, κατόπιν κοινῆς συναινέσεως, ἐνιαίου ψαλτικοῦ ὕφους.

Μετὰ ἀπὸ τὴν διασαφηνιστικὴ αὐτὴ παρέμβαση, ἐπανερχομαι στὸ «ὕφος Περιστερῆ», τὸ ὁποῖο ἀνέπτυξε ὁ τιμώμενος, μὲ βάση τὰ ἰδιαίτερα φωνητικὰ καὶ πνευματικὰ του προσόντα, ἀλλὰ καὶ μὲ βάση τὰ ἀκούσματα πὸν εἶχε ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ ἀπὸ τὸ δάσκαλό του Κωνσταντῖνο Ψάχο. Τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ ὕφους εἶναι ὅτι βασιζέται στὸ μέτρο. Ἀκολουθεῖ δηλαδὴ τὴ μέση ὁδὸ, ἀποφεύγοντας τὶς ἀκρότητες, τὶς ὑπερβολές καὶ τοὺς ἐπιδεικτικοὺς φωνητικοὺς ἀκροβατισμοὺς. Αὐτὸ εἶναι κάτι πὸν πρέπει νὰ τονισθεῖ ἰδιαίτερα, γιὰτὶ ἀποτελεῖ συνειδητὴ ἐπιλογὴ τοῦ Σπύρου Περιστερῆ, ὁ ὁποῖος, ἀπὸ τὴ θέση πὸν κατέχει καὶ μὲ τὴν ποιότητα τῆς φωνῆς πὸν διαθέτει, θὰ μπορούσε νὰ ἀναπτύξει τὸ πιὸ περίτεχνο, περίπλοκο καὶ ἐξεζητημένο ὕφος. Παρὰ ταῦτα, δὲν παρασύρθηκε. Ἐχοντας πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι ἡ μουσικὴ στὴ λατρεία δὲν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπὸ, ἀλλὰ μέσον πρὸς ἐπίτευξη τῶν στόχων τῆς λατρείας, πὸν εἶναι ἡ κατάνυξη καί, τελικά, ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸ Θεό, συνεχίζει νὰ ψάλλει λιτὰ καὶ ἀπέριττα, καὶ μὲσω τῆς ψαλμωδίας του αὐτῆς νὰ ἀναδεικνύει τὰ θεῖα μηνύματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ποιητικοῦ λόγου. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Περιστερῆς, ὅταν ψάλλει, δὲν ψάλλει μουσικὲς γραμμές, ἀλλὰ «ἐρμηνεύει», ὅπως λέει καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, «τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν», δηλαδὴ, τὴν ἐννοια τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Ὅμως ἡ ἐρμηνεία

προϋποθέτει γνώση, δηλαδὴ ἰκανότητα τοῦ ψάλλοντος νὰ εἰσχωρεῖ στὴν οὐσία τοῦ θεῖου λόγου, ὅπως ἐπίσης καὶ διάθεση ψυχῆς νὰ βιώνει τὰ θεῖα μηνύματα. Φαίνεται, ὅτι ὁ Σπύρος Περιστερῆς διαθέτει καὶ τὰ δύο αὐτὰ προσόντα. Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ ἀπὸ τὴν ὄλη στάση του πάνω στὸ ψαλτικὸ ἀναλόγιο. Ἐκ φύσεως πιστός, εὐαίσθητος καὶ εὐσυγκίνητος, πρῶτος αὐτός, δεχόμενος τὰ θεῖα μηνύματα, κατανύσσεται ψυχικὰ καὶ στὴ συνέχεια, ἀπὸ τὴ λαμπάδα τῆς ψυχῆς του ἀνάβουν τὴ λαμπάδα τῆς κατάνυξής τους καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀκροατές. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Σπύρος Περιστερῆς εἶναι ὁ ἀγαπημένος ψάλτης ὄλης τῆς Ἑλλάδας καὶ ὁ ἐκλεκτὸς κυριακάτικος ἐπισκέπτης ὄλων τῶν ἐλληνικῶν νοικοκυριῶν.

Τὸ πόσο γνωστὸς καὶ ἀγαπητὸς εἶναι ἀνὰ τὸ πανελλήνιον, μπορῶ νὰ σᾶς τὸ βεβαιώσω ἀπὸ μιὰ προσωπικὴ μου ἐμπειρία. Ὡς συντάκτης - μουσικὸς τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, πραγματοποιήσα ἀρκετὲς ἀποστολές γιὰ συλλογὴ μουσικολογογραφικοῦ υἱικοῦ, ἀκόμα καὶ σὲ δυσπρόσιτες περιοχές. Ἐπειδὴ, πολλὲς φορὲς, οἱ πληροφορητὲς μὲ ἀντιμετώπιζαν μὲ καχυποψία, γιὰ νὰ βεβαιώσω τὴν ταυτότητά μου καὶ νὰ δηλώσω τὴ σοβαρότητα τῆς ἀποστολῆς μου, ἔκανα δύο πράγματα. Πρῶτον, ἔβγαζα ἀπὸ τὴν τσέπη μου ἓνα ἑκατοστάρικο καὶ ἔδειχνα τὴ φωτογραφία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πὸν βρισκόταν στὴν μιὰ πλευρὰ τοῦ τότε χαρτονομίσματος, καὶ δεύτερον, τοὺς ἔλεγα ὅτι εἶμουν φίλος καὶ συνεργάτης μὲ τὸ Σπύρο Περιστερῆ. «Ἀκαδημία» καὶ «Περιστερῆς» ἦταν οἱ δύο λέξεις - κλειδιά πὸν παραμερίζαν τὴν ὅποια καχυποψία καὶ ἀνοιγαν διὰπλάτα ὄλες τὶς πόρτες. Περιττὸ, βέβαια, νὰ πῶ ὅτι ἀμέσως μετὰ δεχόμενον καταγισμό ἐρωτήσεων γιὰ τὸ ποιὸς καὶ πῶς εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ γλυκειὰ φωνὴ καὶ τὴν ἀγγελικὴ ψαλμωδία, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἔλεγον.

Ἐ, λοιπόν, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ γλυκειὰ φωνὴ καὶ τὴν ἀγγελικὴ ψαλμωδία, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τόση φήμη καὶ τὰ ἀναμφισβήτητα ἐπιστημονικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ προσόντα, εἶναι ὁ πιὸ εὐγενικός, ὁ πιὸ μειλίχιος, ὁ πιὸ καλόκαρδος, καὶ ὁ πιὸ ἐντιμὸς ἄνθρωπος πὸν συνάντησα ποτὲ στὴ ζωὴ μου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι, ὅσοι εἶχατε τὴν εὐτυχία, ὅπως κ' ἐγώ, νὰ τὸν γνωρίσετε ἀπὸ κοντὰ, καὶ μὲ ἀκούτε τώρα νὰ ἀραδιάζω ὅλα αὐτὰ τὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα, εἶμαι βέβαιος, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι, ὄχι μόνον δὲν θὰ

μέ κατηγορείτε για ύπερβολή, άλλ' άπεναντίας θα λέτε μέσα σας: «πες κι άλλα», «είναι πολύ λίγα όσα είπες». Δέν θα πώ άλλα, γιατί φοβούμαι ότι θα προσκρούσω σ' ένα από τα βασικότερα στοιχεία της προσωπικότητάς του, τó όποιο και μόνο θα προσθέσω, τή μετριοφροσύνη του. Μολονότι έχει επίγνωση της αξίας του, έντούτοις ήταν και συνεχίζει να είναι έξαιρετικά μετριοφρων. Και ή μετριοφροσύνη του αυτή δέν είναι ψεύτικη και ίησουϊτική. Είναι ή μετριοφροσύνη του συνετού και βαθύτατα καλλιεργημένου ανθρώπου, ό όποιος, έχοντας έμπιστοσύνη στις δυνάμεις του, αισθάνεται άπόλυτα άσφαλής, αλλά παράλληλα και του ανθρώπου, ό όποιος έχει πλήρη συναίσθηση της μηδαμινότητάς του μπροστά στόν άπέραντο ώκεανό της σοφίας.

Άγαπητέ Σπύρο Περιστερή

Μέ άφορμή τή σημερινή αναγόρευσή σας σέ Έπίτιμο Διδάκτορα του Τμήματός μας, πού είναι ένα ελάχιστο δείγμα της άπέραντης εκτίμησης και εύγνωμοσύνης πρós τó πρόσωπο και τó έργο σας, θέλω να σας διαβεβαιώσω ότι όλοι οι συνάδελφοι και οι φοιτητές του Τμήματος Μουσικών Σπουδών, της Φιλοσοφικής Σχολής, αλλά και όλης της Πανεπιστημιακής Κοινότητας, αισθανόμαστε ιδιαίτερη χαρά και ύπερηφάνεια πού από δώ και μπρός θα μπορούμε να σεμνυνόμαστε ότι ανήκετε στην ακαδημαϊκή οίκογένειά μας.

Είμαι βέβαιος ότι τήν ίδια χαρά αισθάνονται και όλοι οι άνώνυμοι και επώνυμοι εύσεβείς χριστιανοί, έντός και εκτός της Ελλάδος, στους όποιους, επί μία όλόκληρη πεντηκονταετία, προσφέρατε τήν κατάνυξη, όχι μόνο μέσα στόν Μητροπολιτικό Ναό, αλλά και μέσα στό σπίτι, στό χώρο δουλειάς, στό χωράφι, στό μαντρί και άκόμη στό κρεβάτι του πόνου τους.

Σάς καλωσορίζω λοιπόν στην ακαδημαϊκή μας οίκογένεια και σας εύχομαι όλόψυχα, εκ μέρους όλων, να ζήσετε χρόνια πολλά, με υγεία και άκμαίες τις σωματικές και ψυχικές σας δυνάμεις, για να συνεχίσετε με τήν ίδια, και άκόμη μεγαλύτερη, έπιτυχία τó πολύτιμο και θεάρεστο έργο σας.

Άκολούθησε ή ανάγνωση των σχετικών φηφισμάτων του Τμήματος Μουσικών Σπουδών για τήν αναγόρευση σέ έπίτιμους διδάκτορας των τιμωμένων διδασκάλων, άπ' τόν Πρόεδρο του Τμήματος, καθηγητή Γεώργιο Άμαργιανάκη.

Και πρώτα ή αναγόρευση σέ έπίτιμο διδάκτορα του Σίμωνος Καρά.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΨΗΦΙΣΜΑ

ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΣΧΟΛΗΣ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ

Πρυτανεύοντος έν τώ Άθήνησιν Έθνικώ και Καποδιστριακώ Πανεπιστημίω Πέτρου Α. Γέμπτου, κοσμητεύοντος έν τή Φιλοσοφική Σχολή Άντωνίου Κ. Δανασσή - Άφεντάκη, προεδρεύοντος έν τώ Τμήματι Μουσικών Σπουδών Γεωργίου Σ. Άμαργιανάκη, έδοξεν όμοθύμως τώ Τμήματι

έπειδήπερ

ΣΙΜΩΝ Ι. ΚΑΡΑΣ

περί τήν του Δικαίου έπιστήμην έσπουδακώς, πολλαχή δέ τήν Έλληνικήν μουσικήν θεραπεύων, πολλά των του δήμου άσμάτων συνελέξατο και μουσικοίς σημείοις κατέγραψεν, ού παύεται δέ προάγων και διαδιδούς συγχρόνοις τεχνήμασι και έν Εϊδική Σχολή Έθνικής Μουσικής διαπονών, πολλά δέ ήδη και πρεσβύτης ών συγγράφει ώστε και μεγάλων τιμών ήξιώσθαι έν τε τή Έλλάδι και τή άλλοδαπτή, πάνυ δέ μέλει τούτψ τās των όμοεθνων ψυχās άπλή και συντόνω μουσική πλάττειν και επιχαρίτως ρυθμίζειν επί τó εύσχημον τή του σεμνού και άπεριέργου τρόπου τής τέχνης προτιμήσει και ελάχιστων δεόμενος και μισθόν ούδένα εισπραττόμενος πληθύν μαθητών επαίδευσεν, έπαιnéσαι τε αυτόν και τής Τέχνης τής Μουσικής διδάκτορα έπίτιμον αναδείξει, τó δέ ψήφισμα τότε έν μεμβράνη αναγράψαι και τόν του Τμήματος Πρόεδρον έν τή αίθουση τή Μεγάλη αναγνόντα και τās τιμάς άνειπόντα έπιδοῦναι αύτψ, ή αν ήμέρα ή αναγόρευσις γένηται, καθ' ά νενόμισται.

Έγένετο Άθήνησι, μηνός Σεπτεμβρίου ένάτη και δεκάτη έτει πέμπτψ και ένενηκοστψ και ένακοσιοστψ και χλιοστψ.

Ό Πρόεδρος του Τμήμ. Μουσικών Σπουδών
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΑΜΑΡΓΙΑΝΑΚΗΣ

(Συνεχίζεται)

(Έπιμέλεια: Γρ. Θ. Στάθης)

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΙΑΤΡΟΙ ΑΓΙΕΣ ΑΝΑΓΥΡΕΣ ΠΡΟΣΤΑΤΙΔΕΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Στο 35ο διεθνές συνέδριο ιστορίας της Ιατρικής στην Κω, 2-8 Σεπτεμβρίου 1996, με οργανωτή τον καθηγητή ιστορίας και φιλοσοφίας της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Σπύρο Μαργέτο, παρουσιάστηκαν οι πρώτες γυναίκες Ιατροί στην χριστιανική εποχή, οι αδελφές Ζηναΐς και Φιλονίλλα και η Έρμιόνη, οι οποίες δεν είχαν επίσημανθη ως ανάργυρες και θαυματουργές, αντίστοιχες των Κοσμά και Δαμιανού, Παντελεήμονος κ.ά. Στους 450 περίπου ια-

Του κ. **Αριστοτέλη Χρ. Εϋτυχιάδη**
Επίκ. Καθηγητή Ιστορίας και Φιλοσοφίας
Ιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών

τρούς συνέδρους και καθηγητάς από τις 5 ήπειρους και 50 χώρες εκυκλοφόρησε σε σχήμα καρτ - ποστάλ ή άγιογραφία τους, για πρώτη φορά ως ανάργυρων Ιατρών.

Οι Ιατροί^{1,3} Ζηναΐς και Φιλονίλλα (1ος αιώνας) καταγόμενες από την περιοχή^{1,2} Δημητριάδα της Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, συγγενείς του άποστόλου Παύλου, έγκατέλειψαν όριστικά την πατρίδα³ τους και με άποστολική^{3,1} πορεία ήλθαν στην πόλη³ Δημητριάδα τῆς Μαγνησίας^{2,7}, δέν παρέμειναν δηλαδή στην Ταρσό, όπως υποστηρίζεται από άλλους^{9,6}. Μετέτρεψαν ένα σπήλαιο τῆς περιοχῆς Πηλίου σε νοσοκομείο (σπήλαιο - νοσοκομείο). Έκει διέμεναν μοναχικά^{4,1}, εθεράπευαν με την Ιατρική έπιστήμη¹ τους άσθενείς δωρεάν^{1,3} και με παράδοξα¹ θαύματα³, έδίδασκαν δέ συγχρόνως τῆ χριστιανική πίστη. Όνομάστηκαν «φίλοι τῆς ειρήνης»^{3,4}, διότι ζούσαν με ειρήνη και μετέγχιζαν ειρήνη στους άπελπισμένους άσθενείς τους. Έορτάζονται στις 11 Όκτωβρίου.

Η Ιατρος^{3,8} και προφήτις^{1,9} Έρμιόνη (1ος - 2ος αιώνας), κόρη του διακόνου Φιλίππου, από την Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης έταξίδευσε με άποστολικό^{5,9,1} ζήλο στην Έφεσο, όπου και ίδρυσε με την αδελφή της Εϋτυχίδα, επίσης προφήτιδα, τὸ πρώτο πανδοχείο - νοσοκομείο. Έθεράπευε δωρεάν⁵ κάθε άσθενή με την έπίκληση του όνόματος του Χριστού και την Ιατρική της τέχνη. Υπεβλήθη σε μαρτύρια από τους αυτοκράτορες Τραϊανό και Άδριανό, έκοιμήθη δέ θαυματουργικά όλίγο πρὸ του άποκεφαλισμού της. Έορτάζεται στις 4 Σεπτεμβρίου.

Οι τρεις γυναίκες, ως Ιατροί συμπεριελήφθησαν

Οι άγιες ανάργυρες Ιατροί Ζηναΐς, Φιλονίλλα και Έρμιόνη.

ήδη στο βιβλίο του Ιατροῦ Κ. Κονταξοπούλου⁶, ήσαν δέ γνωστές στην Έκκλησία μέχρι τώρα ως άγιες μάρτυρες. Άς έπιτραπῆ να διατυπώσωμε τῆ σκέψη, ότι θα έπρεπε να όνομασθούν επίσης από την Έκκλησία ανάργυρες^{1,3,5} και θαυματουργές^{1,3,5}, Ιαματικές⁸ και Ισαπόστολοι^{3,5,9} και να καταταγούν στη χορεία των Άγίων Άναργύρων, των όποιων μάλιστα προηγήθηκαν κατά δύο αιώνες. Η θαυματουργική χάρη τους είναι άφθονη και σήμερα. Η εικόνα των άγιών αυτών άναργύρων γυναικῶν θα ήταν ώφέλιμο να στολιζῆ τὸ πλήρωμα τῆς Έκκλησίας. Η δημοσιευμένη άγιογραφία τους είναι έργο τῆς άγιογράφου Αίκατερίνης Άποστολοπούλου.

1. Hippolyti Delehaye, Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Paris 1902, στήλες 129, 14.

2. Paulys, Realencyklopädie für Altertum.

3. Μηνιαίον, έκδ. ΦΩΣ, Άθήνα 1970, Όκτώβριος, σελ. 108. Ό Μέγας Συναξαριστής τῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας, έκδ. Ματθαίου Βίττωρος, 1964², τόμ. 10 (Όκτώβριος), σελ. 256.

4. Fr. Halkin, Bibliotheca Hagiographica Graeca, t. I-III, Brusel 1957, σελ. 320.

5. Μηνιαίον, έκδ. ΦΩΣ, Άθήνα 1970, Σεπτέμβριος, σελ. 62, 63.

6. Κ. Μ. Κονταξοπούλου, Άγιοι Ιατροί τῆς Όρθοδοξίας, Άθήνα, σελ. 61-63.

7. Aristotelis Chr. Eftychiadis, The sisters Zenais and Philonilla (1st cent.) the first women doctors «friends of peace». XXXV International Congress on the History of Medicine, Kos 2-8, Sept. 1996.

8. Aristotelis Chr. Eftychiadis, The early types of hospitals during the first three christian centuries and the early byzantine period. XXXV. International Congress on the History of Medicine, Kos 2-8, Sept. 1996.

9. Σωφρονίου Εϋσταρατιάδου, Άγιολόγιον τῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας, Άθήνα 1948, σελ. 162.

Ἡ Θεοδίδακτος Προσευχή

1. Προσευχή εἶναι: ἡ, πρὸς τὸν προσωπικὸν καὶ ἐνσυνειδήτων Θεόν, στροφή, ὀρμὴ καὶ ἐκζήτησις ἐπικοινωνίας, μετ' Αὐτοῦ, διὰ στοχασμῶν καὶ ἐκφράσεων τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Εἰς τὰς πανανθρωπίνους «κοινὰς ἐννοίας» τοῦ Κικέρωνος¹, τῆς πίστεως, εἰς Θεὸν προσωπικόν, ἐνσυνειδήτων, αἰώνιον, παντοδύναμον καὶ πανάγαθον, συμπεριλαμβάμετο καὶ ἡ ἐνσυνειδήτος, πνευματικὴ καὶ ψυχοσωματικὴ λειτουργία τῆς Προσευχῆς, συνομιλήκου τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ ἔκτασις τῶν χειρῶν, πρὸς τὸ ἀχανὲς ἄπειρον

Τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. **ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΕΑ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ**
Ἵμνογράφου τῆς Σιωνίτιδος-Διδάκτορος τῆς Θεολογίας

τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ἀκατανίκητος πόθος νὰ ἐναγκαλισθῆ ὁ μικρὸς καὶ ἀδύνατος, ἀλλὰ θεοειδὴς ἄνθρωπος, τὸ «Ἐτερον ἐγὼ» «alter ego» του, μετὰ τὸν Πλούταρχον², διεπιστώθη, ἀπὸ τούς, ἐρευνητὰς, Θρησκευιολόγους, ὅτι εἶναι, ἐνστικτώδης καὶ χαρακτηριστικὴ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος ὀρμὴ, ἡ Λατρεία καὶ Προσευχή.

Εἰς πείσμα τῶν ἀθέων Φυσιοκρατῶν, τῶν δογματισάντων τὸ ἀθεϊστικόν: «Οὐδέν, ἐν νῷ, ὁ μὴ, πρότερον, ἐν τῇ αἰσθήσει», καὶ ὑποστηριζάντων, ὅτι ἡ θρησκευτικότης τῶν ἀνθρώπων εἶναι, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, ἔξις, συνήθεια, κατ' ἐπίδρασιν τῆς μητρὸς, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνικῆς ομάδος, ὠρθωσαν οἱ πνευματοκράται Θρησκευιολόγοι Ἐρευνηταὶ τὸ Πείραμά των: Ἀπεμόνωσαν ἄρρεν παιδίον ἐντὸς κλωβοῦ, ἀποκλείσαντες πάσαν, πρὸς αὐτό, ἀνθρωπίνην ἐπικοινωνίαν καὶ συνομιλίαν. Καί, ὅταν τὸ παιδίον ἐγένετο δώδεκα ἐτῶν, παρετήρησαν, ὅτι ἐστρέφετο πρὸς τὸν ἥλιον, καί, μετ' σχήματα καὶ χειρονομίας, καὶ τὰς πρωτογόνους ἀνάρθρους κραυγὰς του, ἐξέφραζε τὴν ἐνδόμυχον, ἐνστικτώδη ὀρμὴν τῆς θρησκευτικῆς του λατρείας, πρὸς τὸ Ὑπέροτατον Ὄν, πού, δι' αὐτὸ ἦτο ὁ Ἥλιος. Καὶ ἐκήρυξαν, ὅτι: Ἡ Λατρεία καὶ ἡ Προσευχή εἶναι θεόγραφος καὶ θεοφύτετος, ἦτοι, θεοδίδακτος λειτουργία τοῦ συνόλου τῆς ψυχοσωματικῆς προσωπικότητος παντὸς ἀνθρώπου.

Ὁ σαρκωθείς καὶ ἐνανθρωπήσας Θεός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, μᾶς ἐξέφρασε τὴν θεϊκὴν ἐντολήν, ἀξίωσιν καὶ ἐπιθυμίαν Του: «Ὅτω προσεύχεσθε ὑμεῖς: "Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς"», παραδοὺς εἰς ἡμᾶς, τὴν θεοδίδακτον Προσευχήν, ἦτοι, τὸ πρότυπον, καὶ τὸ γενικὸν σχεδιάγραμμα τῆς Προσευχῆς τῶν Χριστιανῶν, εἶτε, ὡς δημοσίας λατρείας, εἶτε, ὡς, κατ' ἰδίαν, καί, κατ' οἶκον, «ἐν τῷ ταμείῳ»³,

Προσευχῆς, εἰς τρόπον ὥστε, νὰ μὴ ἀμφισβητῆται τὸ θεοδίδακτον τῆς Προσευχῆς. Λεπτομερεῖς δὲ ὀδηγίας καὶ κανόνας, περὶ τοῦ πῶς δεῖ προσεύχεσθαι, ἔδωκεν ἡμῖν, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Πίστεως, καὶ Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν⁴ καὶ Ἄκρος Ἀρχιερεὺς, Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ μετ' τὴν παραβολὴν, πού ἐδίδαξε, τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, περὶ τοῦ εὐλαβοῦς, ταπεινοῦ καὶ ἀκομπάστου τῆς Προσευχῆς⁵. Καί, ἀκόμη, πόσον ἐπίμονος, θερμὴ καὶ καταναυκτικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ Προσευχή, μᾶς διδάσκουν οἱ πρωτοκορυφαῖοι Ἀπόστολοι Πέτρος⁶ καὶ Παῦλος. Ὁ Κύριος ἡμῶν πνευμάτω προσήχητο «ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν»⁷. Καὶ πόσον καὶ πῶς προσήχητο ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: Πολλάκις, δηλονότι, ὁ Κύριος, μετὰ κοπιώδη ἡμέραν, πολυῶρου κηρύγματος καὶ ἰάσεως ἀσθενῶν, ἀπεσύρετο, ἐπὶ λοφοπλαγιῶν, ἐν ἐρημικῇ νυκτί: «καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ Προσευχῇ τοῦ Θεοῦ». Καὶ τὴν πληροφορίαν ταύτην, ὁ ἱερός Λουκάς, παρέλαβεν, ἀπὸ τοῦ, διδασκάλου του, Ἀποστόλου Παύλου, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ, Ἀποστολικοῦ Πατρὸς, Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Εἰρηναίου (122-202): «Ὁ Λουκάς... ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον Εὐαγγέλιον, ἐν βιβλίῳ κατέθετο»⁸. Περὶ τοῦ πόσον, λοιπόν, καὶ πῶς προσήχητο ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἐπιμένων: «Τῇ Προσευχῇ προσκαρτερεῖτε»⁹: «Ὁ Χριστός, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς Αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας..., μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρῶν προσήνεγκε...»¹⁰. Ἴδού, διατί, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «ὁ πρῶτος μετὰ τὸν Ἐνα»¹¹, τὸ «στόμα τοῦ Χριστοῦ»¹², μετ' Ἀποστολικὴν Ἐξουσίαν, καὶ «νοῦν Χριστοῦ»¹³, προστάσσει: «Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε»¹⁴, ἀξίων, νὰ συνδυάζεται ἡ Προσευχή καὶ μετ' τὴν Νηστείαν¹⁵, οὐ μόνον διὰ τούς ἀγάμους καὶ ἀφιερωμένους, ἀλλὰ, καί, διὰ τούς, ἐν ἀκμῇ, ἐγγάμους συζύγους. Ὁμοίως, ἀκριβῶς, καὶ ὁ Μαθητὴς καὶ Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ, ὁ πρωτοκορυφαῖος Πέτρος, διασώζων τὴν ἐντολήν του, Διδασκάλου του, Χριστοῦ, παραγγέλλει, τὰ συζυγιακά

4. Ἐβρ. 12,2. Κολ. 1,18.

5. Λουκ. 18, 9-15.

6. Α' Πέτρ. 2, 4-6, 3,7, 4,7 καὶ 5,8. Β' Πέτρ. 3,11.

7. Α' Πέτρ. 2,11.

8. Εἰρην. Αἴρεσ. 3. 1. 1., PG 7, 845A. Ὁριγέν. Ὑπόμν. εἰς Ματθ. 1. PG 13, 829A. Εὐσέβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. 3. 24. 15 PG 20, 26, 8B. Ἐπιφάν. αἴρεσις 51,7.

9. Ρωμ. 12,12.

10. Ἐβρ. 5,7.

11. Χρυσόστομος.

12. Χρυσόστομος.

13. Α' Κορ. 2,16.

14. Ρωμ. 12,12.

15. Α' Κορ. 7,5.

1. Ὁριγ. Κατὰ Κέλσ. 1,4.

2. (47-127 μ.Χ.), Πρὸς Κολώτην, κεφ. 31.

3. Ματθ. 6,6.

καθηκοντα, τελούμενα, «κατὰ γνώσιν», νὰ μὴ «ἐκκόπουν» καὶ καταργοῦν τὰς Προσευχάς¹⁶, ἀλλὰ μὲ σωφροσύνην καὶ νηφαλιότητα, «νὰ γίνωνται καὶ νὰ πληθύνωνται αἱ Προσευχαί»¹⁷ τῶν Χριστιανῶν. Καὶ ἡ καθημερινὴ τράπεζα, πρὸς λήψιν τῆς συντηρούσης τροφῆς, δέον νὰ καθαγιαίκεται, μὲ ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ, προσευχητικὴν, «πρὸς» δόξαν Θεοῦ¹⁸, διότι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ μνεῖα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ Θεοῦ, ἐν Προσευχῇ, ἀγιάζει καὶ τὴν λαμβανομένην τροφήν καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν¹⁹. Καὶ ἐν μὲν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπου Θεὸς σεσαρκωμένος καὶ ἐνηνθρωπισμένος, ὁ Χριστός, συναναστρέφεται τοὺς ἀνθρώπους²⁰, σαφῆς εἶναι ἡ προσταγὴ Του, ἡ Ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ: «Προσεύχεσθε. γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν»²¹.

II. Ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὅπου, ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ εἰς τοὺς Πρωτοπλάστους, εἰς τοὺς μονοθεϊστὰς Δικαίους, εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ εἰς τοὺς Προφήτας, ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ, ἀπὸ τοὺς Πρωτοπλάστους καὶ τὰ τέκνα των, νὰ προσφέρουν εἰς Αὐτὸν Θυσίας, συνοδουμένας, ἀπὸ Προσευχάς²². Ἀκόμη, ὑπαγορεύει ὁ Θεός, εἰς τὸν Μέγαν Προφήτην, Θεόπτην καὶ Νομοθέτην Μωϋσῆν, συγχρόνως, τὸν τε Τελετουργικὸν καὶ τὸν Ἠθικὸν Νόμον²³. Καί, διὰ στόματος τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Προφήτου Ἡσαΐου, ὁ Θεὸς ἀποφαινεται: «Εἰσαῶ αὐτοὺς (τοὺς ἀπαχθέντας Ἰσραηλίτας), εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου καὶ εὐφρανῶ αὐτούς, ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Προσευχῆς μου... ὁ γὰρ οἶκος μου οἶκος Προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν»²⁴.

Χίλια ἔτη, πρὸ τῆς Ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ Προφητὰναξ Δαβὶδ τὴν Προσευχὴν τοῦ Πιστοῦ ὠνόμαζε «προσέλευσιν πρὸς τὸν Θεόν» καὶ διεβεβαίωσεν ὅτι, ὡσάκις ὁ πιστὸς προσέρχεται, εἰς τὴν Προσευχὴν τοῦ Θεοῦ, φωτίζεται καὶ δὲν καταισχνύεται, ἀπὸ τὴν προσδοκίαν τῆς προστασίας τοῦ Θεοῦ: «Προσέλθετε πρὸς Αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχνυθῆ»²⁵. Ὁ δὲ Προφήτης Δανιὴλ, ἑπτακόσια ἔτη πρὸ Χριστοῦ, «καιροὺς τρεῖς τῆς ἡμέρας ἦν κάμπτων τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ προσευχόμενος»²⁶.

Ὁ, ἐκ κοιλίας μητρὸς ἡγιασμένος, ἐξ ἄλλου, Προφήτης Ἱερεμίας, ἐξ αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ, μᾶς μετα-

φέρει τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυρίου Παντοκράτορος, πρὸς τὸν λαὸν τῶν πιστῶν Του: «Προσεύξασθε, πρὸς με, καὶ εἰσακούσομαι ὑμῶν καὶ ἐκζητήσετέ με, καὶ εὐρήσετέ με καὶ ἐπιφανοῦμαι ὑμῖν»²⁷.

Μετὰ τὸ 677, πρὸ Χριστοῦ, διὰ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου, ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προστάσσει τὸν ἀσθενήσαντα βαρέως, πρὸς θάνατον, Μανασσῆν καὶ μετανοήσαντα, διὰ τὴν ἀποστασίαν του, εἰς εἰδωλολατρίαν καὶ ἀνηθικότητα, καί, μετὰ κλαυθμῶν, ἐκλιπαρήσαντα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τῶν Πατέρων του: «Τάδε λέγει Κύριος, ὁ Θεὸς Δαβὶδ τοῦ πατρὸς σου ἤκουσα τῆς Προσευχῆς σου, καὶ εἶδον τὰ δάκρυά σου ἰδοὺ ἐγὼ ἰάσομαι σε, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναβήσῃ εἰς Οἶκον Κυρίου καὶ προσθήσω, ἐπὶ τὰς ἡμέρας σου πέντε καὶ δέκα ἔτη, καί, ἐκ χειρὸς βασιλέως Ἀσσυρίων, σώσω σε, καὶ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ὑπερασπιῶ, ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης, δι' Ἐμέ, καί, διὰ Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου»²⁸.

Ἦδη, κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐν Βαβυλῶνι²⁹, ἐν τῇ Συναγωγῇ τῶν αἰχμαλώτων Ἰσραηλιτῶν, ἐπεκράτει τὸ θρησκευτικοθητικὸν Δόγμα: «Ἄγαθὸν Προσευχῆ, μετὰ Νηστείας καὶ Ἐλεημοσύνης καὶ Δικαιοσύνης»³⁰. Εἰς τὸ κυκλοφορήσαν δέ, διακόσια ἔτη πρὸ Χριστοῦ, Σοφιολογικὸν Βιβλίον τοῦ, ἐπίσης Ἱεροσολυμίτου, Ἰησοῦ Σειράχ³¹, δογματίζεται, ὑπὸ τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Συναγωγῆς: «Ὁ τιμῶν πατέρα εὐφρανθήσεται ὑπὸ τέκνων, καί, ἐν ἡμέρᾳ Προσευχῆς αὐτοῦ, εἰσακουσθήσεται»³², καὶ διευκρινίζεται, ὅτι, μόνον τὴν ταπεινόφρονα, εὐλαβῆ καὶ κατανυκτικὴν Προσευχὴν, δέχεται ὁ Θεός: «Προσευχὴ ταπεινοῦ νεφέλας διήλθε... καὶ ὁ Κύριος οὐ μὴ βραδύνῃ»³³.

Τὰ περὶ νυχθημέρου ὑποχρέωσης τῶν πιστῶν τοῦ Θεοῦ, εἰς Προσευχὴν, δημοσίαν μὲν: «ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν»³⁴, ἀλλὰ, καί, κατ' ἰδίαν, καί, ἐν τῷ οἴκῳ³⁵, ἐπιβεβαιοὶ τό, ἐγγίξον τὰς τρεῖς χιλιάδας ἔτη, Ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ, ἀναντικατάστατος βοηθὸς καὶ ὁδηγὸς τῶν πιστῶν, εἰς ἀδιάλειπτον Προσευχὴν.

Τῆς ἐποχῆς δὲ τῆς Ἐλεύσεως τοῦ Θεοῦ Λυτρωτοῦ Σωτήρος, Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένου, ἐνηνθρωπισμένου καὶ νηπιάσαντος, ἀπόδειξις τηρητέας ἀδιαλείπτου Προσευχῆς ὑ-

16. Α' Πέτρο. 3,7.

17. Α' Πέτρο. 4,7.

18. Α' Κορ. 10,31.

19. Α' Κορ. 10,31.

20. Βαρούχ. 3, 36-38.

21. Ματθ. 26,41.

22. Γένεσ. 4, 2-16. Α' Ἰω. 3,12.

23. Ἐξοδος 29, 38-40. Ἄριθμ. 28,3. Λευιτικόν.

24. Ἦσ. 56, 6-7.

25. Ψ. 33,6.

26. Δαν. 6,10.

27. Ἱερεμ. 36, 12-14.

28. Δ' Βασ. 20, 5-6.

29. 606-536 πρὸ Χριστοῦ.

30. Τοβίτ 12,8.

31. Σοφία Σειράχ 35, 17-19.

32. Σοφ. Σειρ. 3,5.

33. Σοφ. Σειρ. 35, 17-19.

34. Ψ. 67,27.

35. Ματθ. 6,6.

πάσχει, τόσοσόν ὁ, σεβάσμιος ὑπέργηρος, Προφήτης, Ἱεροσολυμίτης Συμεών, «καί ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καί εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ, καί Πνεῦμα Ἅγιον ἦν ἐπ' αὐτόν» καί ἦν αὐτῷ κεχηματισμένον, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, μὴ ἰδεῖν θάνατον, πρὶν ἢ ἰδῆ τὸν Χριστὸν Κυρίου»³⁶. Μετὰ τοῦ σεβασμίου Προφήτου Συμεὼν τοῦ Θεοδόχου, τὴν καθημερινήν, ἐν τῷ Ναῶ, Λατρείαν καί Προσευχὴν ἐτήρει, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, παραλαβοῦσα παρὰ τῶν γονέων αὐτῆς, ἡ γηραιά, ἐπίσης, Προφήτις Ἄννα, «θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ... ζήσασα ἔτη, μετὰ ἄνδρος, ἑπτὰ, ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς» καί αὐτὴ χήρα, ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσαράων, ἢ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ, νηστείας καί δεήσεσι, λατρεύουσα, νύκτα καί ἡμέραν»³⁷.

Καί ἠξιώθησαν ἀμφοτέρω, διὰ τὸ ὅτι ἦσαν ἄνθρωποι ἀδιαλείπτου Προσευχῆς καί συμμετοχῆς, ἐν τῇ Λατρείᾳ τοῦ Ναοῦ, νὰ ἴδουν, ὡς βρέφος τεσσαρακονθήμερον, τὸν Χριστὸν Κυρίου, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ Προσευχὴ καί ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν Λατρείαν, ὁδηγοῦν εἰς τὴν Θεογνωσίαν καί εἰς ἔνωσιν μὲ τὸν Θεόν.

III. Ἡ Καινὴ Διαθήκη καί ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ποὺ ἐδίδασκον τὸ ἀπαραίτητον τῆς καθημερινῆς Προσευχῆς, ἐθεώρουν τὴν παραμέλησιν τῆς Προσευχῆς, θανάσιμον ἁμαρτήμα. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, μετὰ τοῦ ἱ. Ψαλτήρος, ὠνόμαζε τὸ θανάσιμον τοῦτο ἁμαρτήμα ἀκηδίαν. Καί, διὰ στόματος Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου († 826), ἐπέβαλλεν, εἰς τὸν παραμελοῦντα τὴν τακτικὴν Προσευχὴν του, ἥτοι διαπράττοντα ἀκηδίαν, τὸ ἀρχαῖον ἐπιτίμιον τῆς ἀκοινωνησίας καί ἄλλας τιμωρίας: «Ἀκηδία ἐστὶν ἀσκήσεως μίσος... μακαρίστρια κοσμικῶν ἐπιδόσεων, Θεοῦ διαβλήτωρ, ὡς ἀσπλάγγνον καί ἀφιλανθρώπου, ἀτονία ψαλμωδίας, ἐν προσευχαῖς ἀσθενοῦσα»³⁸: «Ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην (τὴν ἀκηδίαν) 40 ἡμέρας μετανοεῖν ἑβδομάδας τρεῖς, οἶνον μὴ μεταλαβεῖν καί ἐλαίου, μετανοίας ποιεῖν, καθ' ἡμέραν, 260, ὅτι, εἰς βυθὸν ἄδου δύναται κατάγειν τὸ πάθος τῆς ἀκηδίας»³⁹.

Οἱ Πνευματικοὶ Πατέρες ἐπέτασσαν συχνὴν τὴν σημείωσιν τοῦ σωτηρίου σημείου τοῦ Σταυροῦ καί ἀδιάκοπον τὴν μονολόγιστον Προσευχὴν: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με»⁴⁰, ἐφιστῶντες, μετὰ τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, τὴν προσοχήν, μὴ σβέσωσι τὸ ἐν ἑαυ-

τοῖς πνεῦμα, ἐκ τῆς ἐπιμονῆς εἰς τὴν ἀκηδίαν των: «Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε»⁴¹: «Ὑπὸ μὲν γὰρ ἀκηδίας... σβέννυται»⁴². Διεβεβαίουν περὶ τῆς παντοδυναμίας τῆς θεομῆς θεοδέκτου Προσευχῆς, προβάλλοντες τὸ παράδειγμα τοῦ Προφήτου Ἠλία: «Ἠλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν, καί προσευχῆ προσήύξατο, τοῦ μὴ βρέξαι, καί οὐκ ἔβρεξεν, ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνιαυτοὺς τρεῖς καί μῆνας ἕξ· καί πάλιν προσήύξατο, καί ὁ οὐρανὸς ἔδωκεν ὑετόν, καί ἡ γῆ ἐβλάστησε τὸν καρπὸν αὐτῆς»⁴³. Αὐτός, ἄλλωστε, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Πίστεως καί Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, μᾶς προτρέπει εἰς τακτικὴν Προσευχὴν, διαβεβαιῶν ἡμᾶς: «Ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα, ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν»⁴⁴. Διὸ καί ἐπέμενον, ὁ Κύριος, προτρέπων, εἰς τακτικὴν καί ἐπιμονὴν Προσευχῆν: «Αἰτεῖτε καί δοθήσεται ὑμῖν» ζητεῖτε καί εὐρήσετε» κρούετε, καί ἀνοιγήσεται ὑμῖν»⁴⁵.

Ἡ ἀγρύπνωσ, μητρικῶς, μεριμνώσα, περὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας τῶν Χριστιανῶν, θεοῖδρυτος Ἐκκλησία, ἐσπέρας καί πρωὶ κρούει τὴν καμπάναν, διεγείρουσα καί καλοῦσα τὰ ἑαυτῆς τέκνα, εἰς Προσευχὴν. Καί, ἐνστικτωδῶς, πᾶς Χριστιανός, ἀκούων τὴν οὐρανιον καί γλυκεῖαν φωνὴν τῆς καμπάνας, ἐγείρεται καί κάμνει τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἀλλὰ καί προσεύχονται πολλοί, ἔστω, ἐπ' ὀλίγον. Ἐν τῶν σημείων τῆς ἀποστασίας τῶν ἡμερῶν μας τῶν ἐσχάτων, εἶναι καί τὸ ὅτι, σήμερον οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐπιμελοῦνται τῆς Προσευχῆς, μὲ κίνδυνον, νὰ ἀποθνήσκουν αἰφνιδίως, χωρὶς τὸ πολῦτιμον ἐφόδιον τῆς Προσευχῆς καί τῆς Θεῆς Μεταλήψεως.

Πρὸς ὅλους αὐτούς, ποὺ θέτουν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὸ βαρῦτατον ἐπιτίμιον τῆς ἀκηδίας, μὴ προσευχόμενοι, ἐν ἀνησυχία καί ἀγωνία, ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ἐπαναλαμβάνει τὸν ψαλμικὸν συναγερμόν: «Προσεέλθετε, πρὸς Αὐτὸν καί φωτίσθητε» καί τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχνῆθῆ»⁴⁶. Οἱ προσευχόμενοι, παρὰ τὰς ἀτελείας των, εὐρίσκονται, ἐγγὺς τῆς σωτηρίας, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Σωτῆρος: «Δεῦτε, πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καί πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς»⁴⁷.

Οἱ μὴ προσευχόμενοι, εὐρίσκονται, παρὰ τὸ χεῖλος τῆς ἀπωλείας, κατὰ τὴν θεόπνευστον ἀπειλήν: «Οἱ μακρύνοντες ἀπὸ Σοῦ, ἀπολοῦνται»⁴⁸.

36. Λουκ. 2, 24-26.

37. Λουκ. 2, 38,39.

38. Θεοδώρου Στουδίτου, Κανόνες.

39. PG 99, 1724C.

40. Ἰω. Κλίμ. († 1646) PG 88, 889D.

41. Α' Θεσσ. 5,19.

42. Ἰω. Χρυσόστ. Ὁμλ. 1.2 εἰς Τιμ. PG 62, 599 ἔξ.

43. Ἰακ. 5, 17-18.

44. Ἰω. 16,23.

45. Ματθ. 7,7.

46. Ψ. 33,6.

47. Ματθ. 11,28.

48. Ψ. 72,27.

Εισήγηση στο Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο «Τὰ Δωδεκάνησα στὴν Φραγκοκρατία καὶ Ἰταλοκρατία»
(Νίσυρος, 6-8 Ἰουνίου 1995)

Ἡ ὑποδειγματικὴ ἀντίσταση τοῦ γέροντος ἀμφιλόχιου τῆς Πάτμου κατὰ τὴν Ἰταλοκρατία (1912-1945)

Μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες νεότερες μορφές τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ὁ Γέροντας Ἀμφιλόχιος τῆς Πάτμου. Συνδύασε τὴν ἀγιοπατερικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὴν ἱεραποστολική, κοινωνικὴ, οἰκολογικὴ καὶ ἐθνικὴ προσφορά, ὅσο κανεὶς ἱερομόναχος τῆς Ὁρθοδοξίας σὲ Ἀνατολὴ καὶ σὲ Δύση! Κράτησε ἰσορροπίες μὲ τέτοια λεπτότητα καὶ διάκριση, ποὺ μένει ἐκθαμβος ὁ κάθε μελετητὴς τῆς ζωῆς του!

Γεννήθηκε τὸ 1889 στὴν ἱερὰ Πάτμο ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς¹. Σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν κατετάγη στὴν

μασπὸ τρόπο, φυτεύοντας δένδρα, καὶ στὴν συνέχεια, ἀφοῦ προσέφερε τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ παντοῦ, ἀναχώρησε πρὸς Αὐτὸν ποὺ ἀγάπησε καὶ πόθησε. Κατάπληξη ὁμως νιώθει κανεὶς ἐὰν παρακολουθήσει τὴν ὑποδειγματικὴ του ἀντίσταση.

Ὁ Γέροντας δὲν βλέπει τὸν Ἑλληνισμὸ ὡς δύναμη κυριαρχικὴ, ἀλλὰ ὡς δύναμη πίστεως στὸν Θεό, ἀγάπης καὶ θυσίας. Ἄς δοῦμε τί ἔγραφε: «Αὕτη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ νίκη ἢ νικήσασα τὸν κόσμον, ἢ πίστις ἡμῶν. Παρουσιάζεται μὲ ὄλον τὸ μεγαλεῖον τῆς ὅταν ἡ ἰδεολογία αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλληνίδος Χριστιανῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς σὲ καρδίᾳ Ἑλληνικῇ εἶναι δύναμις ποὺ μπορεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πᾶν καὶ νὰ δημιουργήσῃ νέαν ζωὴν παντοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διάλεξε γιὰ πρώτην ἱεραπόστολον τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλληνίδα Λυδίαν. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη Χριστιανὴ τῆς Εὐρώπης. Κι οἱ δυὸ πρόωτοι μάρτυρες: ὁ Στέφανος ὁ Διάκονος καὶ ἡ Θέκλα ἢ μαθήτρια τοῦ Παύλου. Καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες. Ὡστε ἔπειτα ἀπὸ τὰ αἵματα στὸν Γολγοθᾶ, αἷμα Ἑλληνικὸ παντοῦ ἐχύθη γιὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξακολουθεῖ ὡς τώρα νὰ χύνεται στὴν ρίζα τοῦ Χριστιανικοῦ δένδρου, γιὰ νὰ εὐρίσκονται πάντοτε σ' αὐτὸ τὸ δένδρον καρποὶ ἱεραρχίας καὶ μοναχισμοῦ. Κι ἂν κατέλθῃ στὰς κατακόμβας τῆς Ρώμης καὶ Μήλου, ἐκεῖ θὰ δῆσ ὀνόματα Ἑλληνικὰ παρθένων, θύματα τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ ἡ μέλλουσα παρέλασις πρὸ τοῦ Βασιλέως Χριστοῦ θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ νεανικὰ πρόσωπα ἀπὸ ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Κι ὅταν σκεφθῶ ὅτι ἡ πρώτη ἐπίσκεψις τοῦ Ἀναστάσιου Χριστοῦ ἦτο σὲ σπίτι Ἑλληνικὸ μὲ κάνει νὰ συγκινοῦμαι γιὰ τὴν τόσῃ ἀγάπην Του σὲ μᾶς τοὺς Ἕλληνες. Διότι τί ἦσαν ὁ Λουκάς καὶ ὁ Κλεόπας; Ἕλληνες! Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔχω σχηματίσει τὴν γνώμην ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ καρδιά ξέρει νὰ θυσιάζεται γιὰ κάθε ὑψηλὴ ἰδεολογία καὶ ἰδίως γιὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ γιὰ τὴν κάτω

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. **ΑΝΤΙΠΑ ΝΙΚΗΤΑΡΑ**

ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Προέκοπε σὲ κάθε ἀρετῇ καὶ μαθήτευσε σιμὰ στὸν Γέροντα Ἀπολλῶ (ἀπὸ τοὺς Κολλυβάδες) καὶ στὸν ἀσκητὴ Θεόκτιστο. Ἰδιαιτέρως ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐξάσκηση τῆς νοερᾶς προσευχῆς καὶ μὲ τὴν μελέτη τῶν Πατέρων. Διετέλεσε προϊστάμενος τοῦ ἱεροῦ Σπηλαίου τῆς Ἀποκαλύψεως. Τὸ 1935 ἀνεδείχθη Καθηγούμενος Πάτμου ἐπὶ διετίαν μόνον, γιὰτὶ δὲν ἦταν ἀρεστὸς στὸν κατακτητὴ. Στὴν συνέχεια ἰδρυσε τὸ ἱερὸ Κοινόβιο τῆς Μητρὸς τοῦ Ἁγαπημένου στὴν Πάτμο, τὴν Μονὴ Παναγίας Ἐλεούσης Καλύμνου, τὴν Μονὴ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ Αἰγίνης, τὸ ἴδρυμα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου στὰ Χανιά, τὸ κάθισμα τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ τοῦ Μνήστορος Πάτμου. Ὁργάνωσε τὰ ὄρφανοτροφεῖα τῆς Ρόδου καὶ τῆς Καλύμνου, περιόδευσε ὅλα τὰ Δωδεκάνησα ὡς πνευματικὸς, καὶ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξορία του, βοήθησε τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν, παρηγόρησε ἀναρίθμητες μονές, συνέβαλε στὴν λύση τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος μὲ τὸν πιὸ θαυ-

1. Ἀρχιμ. Παύλου Νικηταρά, Ὁ Γέροντας Ἀμφιλόχιος Μακρῆς, 1992, σελ. 19-21. Ὁ Γέροντάς μας, Ἐκδόση Ἱ. Μονῆς Παναγίας Ἐλεούσης Ρόδου Καλύμνου, 1986, σελ. 14-17. Ἰγνατίου Α. Τριάντη, Ἐμφημισμένου Μητροπ. Βερατίου, Αὐλῶνος καὶ Κανίνης, Ὁ Γέροντας τῆς Πάτμου, 1993, σελ. 14 κ. ἐξ.

καὶ ἄνω Πατρίδα καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἀγαπᾷ, καὶ τόσον τὴν προτιμᾷ. Κι ἐγὼ ὡς πνευματικὸς ποὺ εὐρίσκομαι πολὺ πλησίον τῆς τόσον εὐγενικῆς καρδιάς τῆς Ἑλληνικῆς, δὲν ἤμπορῶ παρὰ νὰ ὁμολογήσω ὅτι εὐρίσκω μεγάλες καρδιὲς στολισμένες μὲ ἀρετὰς καὶ κατάλληλες νὰ ἔχουν ὡς κάτοικον Βασιλέα Χριστόν»².

Τὸ ἔτος 1912 συναντοῦμε τὸν Γέροντα, Μοναχὸ στὴν ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ Θεολόγου. Ἡ ἀνήσυχη ψυχὴ του καὶ ὁ θεῖος πόθος του ἤδη τὸν ὀδήγησαν καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ στοὺς Ἁγίους Τόπους. Συνδέεται μὲ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο καὶ γνωρίζει τὴν ἀδελφότητα «Ζωή». Χειροτονεῖται διάκονος τὸ 1919 καὶ ἐντὸς τοῦ ἔτους πρεσβύτερος³. Ὁ θεϊκὸς πόθος ἀναβε στα σωθικά του κατὰ τὰ χρόνια αὐτά. Γι' αὐτὸ ἔγραφε μετὰ ἀπὸ τὴν συνάντησιν τῆς πρώτης πνευματικῆς κόρης του καὶ συνεργάτιδος, στὸ ἡμερολόγιό του, γιὰ τὸ 1920: «Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπίστευσα ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐζήτησαν διὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ ἐνεργήσω μίαν ἱεραποστολὴν εἰς Δωδεκάνησον, ἣτις κατεῖχτο ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς ἑπτὰ Ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας»⁴. Ἐτσι ἀρχίζει κατὰ τὸ 33ο ἔτος τῆς ἡλικίας του νὰ τονώσῃ τὸ θρησκευτικὸ καὶ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν Δωδεκανησίων ἐξομολογώντας καὶ κηρύττοντας. Βλέποντας ὁμως τὴν ἐντονη προπαγάνδα τῶν Ἰταλίδων καλογραίων γιὰ νὰ προσελκύσουν τὴν νεολαία, ἀντιστάθηκε μὲ τὸν πιὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ παραδοσιακὸ τρόπο: Ἰδρυσε ἀδελφότητα μὲ νέες κοπέλλες, εὐσεβεῖς καὶ μορφωμένες, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο ἰδρυσε κατηχητικὰ καὶ κύκλους Ἁγίας Γραφῆς γιὰ τὴν ἀφύπνισιν τοῦ λαοῦ! Γράφει στὸ ἡμερολόγιό του: «Κατὰ τὰς συναντήσεις μας μετὰ τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίσης Καλλιόπης Γούναρη ἐφάνερωσα αὐτῇ τοὺς ἱεραποστολικοὺς σκοποὺς μου. Αὕτη δὲ μετὰ προθυμίας καὶ μεγάλου ζήλου ἤρχισε τὰ κατηχητικὰ μαθήματα καὶ κύκλους κυριῶν — σχεδὸν πρώτη ἐν Ἑλλάδι — διότι οὔτε ἡ Ἀδελφότης Θεολόγων «Ζωή» δὲν εἶχεν ἀρχίσει νὰ κάμνῃ Κατηχητικὰ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα.

»Μὲ τὰς ἐπιτυχεῖς θρησκευτικὰς διδασκαλίας τῆς πολὺ γρήγορα ἀπέκτησε τὴν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τῶν παιδιῶν, δεσποινίδων καὶ

κυριῶν. Μὲ πρωτοφανῆ ἐνθουσιασμὸν παρηκολούθουν ταύτας, ἡ δὲ πνευματικὴ ἐργασία προέκοπτε κατὰ πολὺ.

»Τῇ ὑποκινήσει μου ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία εἶναι ἀρκετὰ δύσκολος. Ἀφοῦ εἰργάσθη ἐπὶ ἑπτὰ συναπτὰ ἔτη εἰς Κῶ μὲ πλουσίους πνευματικοὺς καρπούς, μετετέθη εἰς Κάλυμνον, ἔνθα καὶ ἐκεῖ εἰργάσθη ὁμοίως. Καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς νήσους ἐδημιουργήθησαν τὰ πρῶτα στελέχη διὰ τὴν ἱεραποστολὴν.

»Κατηχητικὰ σχολεῖα συνεστήθησαν ἐν συνεχείᾳ εἰς Νίσυρον καὶ Λέρον, ἵνα στηρίζωνται αἱ νεάνιδες καὶ αἱ κυρίαι εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν ἐθνισμὸν των. Ἐγίνοντο δὲ εἰς αὐτὰς συστάσεις νὰ μὴν ἔχουν ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ πρόσωπα τῆς ἰταλικῆς προπαγάνδας»⁵.

Στὴν συνέχεια συνέβη ἡ μεγάλη τραγωδία τοῦ Ἐθνους, ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Ὁ Γέροντας ἰδρύει φιλόπτωχον ἀδελφότητα κυριῶν στὴν Κῶ ἐπ' ὄνοματι τῆς Ὁσίας Ξένης, πρὸς βοήθειαν τῶν προσφύγων. Γράφει τὰ ἐξῆς πρὸς τὴν ὑπεύθυνη: «Εἶδον ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου τὰ τῶν προσφύγων καὶ ἐλυπήθην τὰ μέγιστα. Εἶμαι σὰν τρελλός. Οὔτε τρώγω, οὔτε κοιμοῦμαι, σκεπτόμενος τὰ μαρτύρια τῶν ἀδελφῶν μας Χριστιανῶν. Εἶμαι γεμάτος θυμὸς. Οὐχὶ ἐναντίον τῶν Τούρκων τῶν ἀγρίων, ἀλλ' ἐναντίον τῶν ψευδοπολιτισμένων ἀθέων Εὐρωπαίων.

»Ὁ Χριστὸς θὰ νικήσῃ. Ἐχε ἐλπίδας καὶ θάρρος. Πόσον καλὸν θὰ ἦτο ἐὰν ὁ σύνδεσμός μας «Στρατὸς σωτηρίας» ἦτο καλῶς διοργανωμένος. Θὰ ἔκαμνε θαύματα. Θὰ ἐσύναζε πολλὰ παιδιὰ ὀρφανὰ καὶ θὰ τὰ ἀνέτρεφε κατὰ τὰς ἀρχὰς του. Σκέπτομαι πολλά, ἀλλὰ δυστυχῶς εἶμαι κλεισμένος εἰς μονὴν καὶ εἰς μικρὰν νῆσον. Σοῦ καθιστῶ γνωστὸν ὅτι 22-24 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς — Ὀκτώβριος 1922 — ἀναχωρῶ διὰ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σκοπὸς μου εἶναι νὰ ἀναλάβω καὶ νὰ φέρω εἰς Πάτμον 10-15 ὀρφανὰ»⁶. Ἰδρύει ἀδελφότητα εἰς Νίσυρον «ἅγιος Νικήτας».

Τὸ 1924 ἄλλο πλῆγμα δημιουργεῖται στὰ Δωδεκάνησα: Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης προσαρτῶνται ὀριστικὰ στὴν Ἰταλία. Οἱ στόχοι τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ εἶναι δύο: Ἡ ἐκπαίδευση νὰ γίνῃ ἰταλικὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου νὰ γίνῃ αὐτοκέφαλη, μὲ ἀπώτερο στόχο νὰ

2. Ἀρχμ. Παύλου, ὁ.π., σελ. 123 (ἐπιστολὴ π. Ἀμφιλοχίου εἰς Μαρίκα Κουφάκη, Ἰούλιος 1955).

3. π. Ἰγν. Τριάντη, ὁ.π., 35-39.

4. π. Ἰγν. Τριάντη, ὁ.π., 41.

5. π. Ἰγν. Τριάντη, ὁ.π., 42.

6. π. Ἰγν. Τριάντη, ὁ.π., 45.

ἀποκοπεί ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ νὰ προσχωρήσει στὸν Παπισμὸ⁷. «Ἦθελαν οἱ τότε τύραννοι Ἴταλοι νὰ ἀλλάξουν πάση θυσίᾳ τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα τῶν νησιῶν καὶ νὰ ἐπιβάλουν τὸν Παπισμὸν. Καὶ σὰν Δούρειον Ἴππον μετεχειρίσθησαν τὰ τυφλὰ ὄργανα τοῦ Πάπα, τοὺς Οὐνίτες. Τότε οἱ ἱερεῖς τῆς Καλύμνου ἐκήρυξαν, τῇ συστάσει τοῦ τότε ἐν Ἀθήναις ἀειμνήστου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου, καὶ τῇ προτροπῇ τοῦ Γέροντος, τὴν Ἐκκλησίαν ἐν διωγμῷ. Ἦθελαν νὰ μείνουν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Νὰ μὴν προδώσουν τὴν Ὀρθοδοξία, νὰ μὴν παύσουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα, νὰ μὴν λέγουν τὸ "Πιστεύω" μὲ τὸ Φιλίομβε... Δὲν παραλείπω νὰ ἀναφέρω τὸ κλεισιμὸ τῶν περισσοτέρων σχολείων καὶ Γυμνασίων (ἀπὸ τοὺς Ἴταλούς). Τὰ πάντα εἶχαν ἰταλοποιηθεῖ. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦταν δευτερεύον μάθημα — δύο ὥρες τὴν ἐβδομάδα ἐδιδάσκετο. Οἱ καθηγηταί, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἱερεῖς εἶχον ἐξορισθεῖ...»⁸. Σ' αὐτὲς τὶς δύσκολες στιγμὲς δὲν πτοεῖται ὁ Ἱερομόναχος Ἀμφιλόχιος, ἀλλὰ δίδει κοινὴ γραμμὴ στὶς διορισμένους δασκάλας ποὺ ἦταν πνευματικὰ τοῦ παιδιὰ, τὴν Γερόντισσα Εὐστοχία, τὴν Γερόντισσα Μαριάμ καὶ τὴν ἀδελφὴ Ἑμμέλεια, νὰ διδάσκουν περισσότερες ὥρες. Τὶς δασκάλας τοὺς τὶς φύλαγαν οἱ ἴδιοι οἱ μαθητὲς ὡς φρουροί, γιὰ νὰ τὶς εἰδοποιοῦν! Εἶχε καὶ ἄλλους ποὺ δίδασκον συστηματικὰ μαθήματα, καὶ δημιουργοὺς κανονικὰ κρυφὰ σχολειά, ὅπως τὸν σημερινὸ Προηγούμενο τῆς γεραρᾶς Μονῆς τοῦ Θεολόγου Γέροντα Παῦλο Νικηταρᾶ (μαθητὲς τοῦ εἶναι ὁ Βασίλειος Οἰκονόμου, ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Κυθήρων Ἱερόθεος, ὁ Θεολόγος Οἰκονόμου κ.ἄ.).

Ἄς ἀκούσουμε ὁμως τὸν ἴδιο τὸν Γέροντα Ἀμφιλόχιο νὰ διηγεῖται τὸ ἔργο του στὸν καθηγητὴ τότε (τὸ 1951) Παναγιώτη Μπρατσιώτη καὶ στοὺς φοιτητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν: «Ἦλθεν ἡ Ἰταλικὴ κατοχὴ τὸ 1912, ἡ ὁποία ἦτο ἀνεκτὴ ἕως τὸ 1920. Κατόπιν μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Μουσολίνι ἤρχισεν ἡ μεγάλη τραγωδία τῆς Δωδεκανήσου. Τὰ γράμματα τὰ ἑλληνικὰ δὲν διδάσκονται. Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἱερεῖς καταδιώκονται. Τότε ἦλθεν εἰς ἐμὲ τὸν ταπεινὸν

ἢ σκέψις νὰ σχηματίσω ἓνα ὄμιλον παρθένων μορφωμένων καὶ μὲ τὸ ράσον νὰ ἀντιδράσουν ἐναντίον τοῦ ὀργανωμένου Καθολικισμοῦ εἰς Δωδεκάνησον.

»Αἱ μοναχαὶ ὡς διδασκάλισσαι ἐδημιούργησαν ἐδῶ τὸ "κρυφὸ σχολεῖο" ὅπου ἤρχοντο τὰ παιδιὰ τῆς Πάτμου καὶ ἐνεψυχώνοντο πνευματικῶς. Κατεδιώχθημεν διαφοροτρόπως, ἀλλὰ κατορθώσαμεν νὰ κρατηθῶμεν ἕως τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου. Ὁ πρῶτος διοικητὴς Δωδεκανήσου ἀντιναύαρχος Ἰωαννίδης μὲ καλεῖ καὶ μὲ παρακαλεῖ νὰ δεχθῶ νὰ παραλάβω 80 ὄρφανὰ καὶ νήπια ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν καθολικῶν καλογραιῶν.

»Μὲ δισταγμὸν δέχομαι, διότι ἦτο τότε περιορισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνίδων μοναζουσῶν. Ἀνέλαβον αἱ μοναχαὶ καὶ ἔφεραν εἰς πέρας τὸ ἱερὸν ἔργον, καὶ τώρα τὸ ὄρφανοτροφεῖον θηλέων ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰ 150 ὄρφανὰ κορίτσια τὰ ὁποῖα μορφώνονται ἐλληνορθοδόξως. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον θὰ δῆτε ἐδῶ τὰς ὀλίγας μοναχὰς ποὺ κρατοῦν αὐτὸ τὸ ὄχυρον τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς Ἐκκλησίας Νικηφόρου τοῦ Κρητός. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀδελφότητος ταύτης εἶναι νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἑλληνὶς μοναχὴ εἰς τὴν πρώτην τῆς θέσιν, ὅπως τὴν θέλει ὁ Μέγας Βασίλειος, εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν κοινωνικὴν δράσιν»⁹.

Κατὰ τὸ ἔτος 1935 ἐκλέγεται Καθηγούμενος Πάτμου. Ἦδη ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἡγουμενίας του ὁ γενικὸς διοικητὴς Ρόδου Μάριο Λάγγο ἀποδοκιμάζει τὴν ἐκλογή του. Ὁ Γέροντας ὁμως κινεῖται δυναμικὰ: Ἀνεγείρει τὴν ἱερὰ Μονὴ τῆς Μητρὸς τοῦ Ἁγαπημένου, προσπαθεῖ νὰ ἀνορθώσῃ τὴν μεγάλη Μονὴ τοῦ Θεολόγου πνευματικὰ καὶ οικονομικὰ, καὶ ὑποστηρίζει ἕως θανάτου τὸν Πάνσεπτο Θρόνο τοῦ Πατριαρχείου. Γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Μονὴ κάνει τὴν κοινὰ κρυφὰ τεσσάρων μοναχῶν ἐν μιᾷ νυκτί, καὶ συνιστᾷ ἐπιτροπὴ στὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν παρουσίαν τῆς Μονῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου. Φροντίζει γιὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων, τὴν ἰατρικὴ περίθαλψιν καὶ τὴν ὑλικὴ βοήθειαν τῶν κατοίκων τῆς ἁγίας νήσου.

Οἱ Ἴταλοι ἀρχίζουν νὰ βλέπουν τὸν Γέροντα καὶ τὴν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς ἐχθρικά. Ὁ διοικητὴς τῆς Ἀστυνομίας Καλύμνου κατὰ τρόπο προκλητικὸ λέγει στὸν Γέροντα: «Πληροφο-

7. Θεμελίνας Καπελλᾶ, Ὁ ἀγῶνας τῶν γυναικῶν τὸ 1935 καὶ ὁ πετροπόλεμος (στὰ «Καλύμνιακά Χρονικά», τ. Στ', σ. 88).

8. Ἀρχιμ. Παύλου Νικηταρᾶ, Οὐνία καὶ Παπισμὸς, (στὸ περιοδ. «Ἐνορία», Ἄνοιξη 1995).

9. Ἀρχιμ. Παύλου, Ὁ Γέροντας, ὁ.π., 59-60.

ρούμαι ότι διδάσκεις την εξέγερση του λαού». Και ο Γέροντας αποκρίνεται: «Έγώ διδάσκω την ειρήνη εις τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι τὸν πόλεμον»¹⁰. Κατὰ τὴν δευτέρα ἐκλογή του ὡς Ἡγουμένου (Αὐγούστος 1937) δὲν ἐγνωστοποίησε ἡ Μονὴ τὴν ἐπανεκλογή του. Αὐτὸ οἱ Ἴταλοι τὸ θεώρησαν περιφρόνηση πρὸς τὶς πολιτικὲς ἀρχές. Ἡ δυσμένεια ἐναντίον τοῦ Γέροντος φουντώνει καὶ πάλι, ὥστε μαζὶ μὲ ἄλλες ἀφορμὲς νὰ προκαλέσουν τὸ ἔτος 1937 τὴν πτώση του ἀπὸ τὴν ἡγουμενία καὶ τὴν ἐξορία του ἀπὸ τὴν Πάτμο. Ὁ γενικὸς στρατιωτικὸς διοικητὴς Δωδεκανήσου Γκρασίνι μὲ καραμπινιέρηδες καταλαμβάνει τὴν Μονὴν. Δύο χωροφύλακες Ἴταλοὺς τοποθετεῖ στὴν μεγάλη εἴσοδο τῆς Μονῆς, δύο στὴν εἴσοδο τοῦ Συνοδικοῦ καὶ δύο ἐντὸς τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Μονῆς. Ἐνεργεῖ προγραμματισμένα καὶ ἀναθέτει τὴν ἡγουμενία στὸν π. Ἐπιφάνιο Καλογιάννη. Ὁ π. Ἀμφιλόχιος ἀρνεῖται νὰ παραδώσῃ τὴν ἡγουμενικὴ ράβδο, ἐπικαλεῖται τὸν κανονισμὸ τῆς Μονῆς, καὶ τότε ἀπειλεῖται μὲ ἐξορία. Ἡ ἀπόφαση δὲν τὸν πτοεῖ. Ἀτάραχος δέχεται νὰ ἐξορισθῆ μπροστὰ στὴν ἀπειλὴ τῶν ὀπλων¹¹. Ἀλησμόνητη θὰ μείνει ἡ ἀπάντηση στὸν Γκρασίνι, ὅταν τοῦ εἶπε: «Πρώτη φορὰ μοῦ ἀντιστέκεται κληρικὸς ἔτσι!». Καὶ ὁ Γέροντας τοῦ ἀπαντᾷ: «Ἴσως διότι πρώτη φορὰ συναντᾶτε Ὁρθόδοξο μοναχό»¹².

Ἔτσι ἀποφάσισαν στὴν ἀρχὴ νὰ ἐξορισθεῖ στὸ Κασσίνο τῆς Ἰταλίας. Τελικὰ ὅμως τὸν ἐξόρισαν στὴν Ἀθήνα, καὶ διέλυσαν τὴν Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ, ἀφήνοντας τέσσερις μοναχὲς ὑπὸ ἀστυνομικὴ ἐπιτήρηση. Ἡ ἐξορία του διήρκεσε δύο ἔτη. Μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ μοναχοῦ Λαυρεντίου τῆς Ἱ. Μονῆς Κρουπτοφέρρης τῆς Ἰταλίας, τοῦ γραμματέως τῆς ἐλληνικῆς πρεσβείας στὴν Ἰταλία Γκίκα, ἀπὸ τὴν Κῶ κ.ἀ., ἀνακαλοῦνται καὶ ὁ Γέροντας καὶ ἡ Γερόντισσα Εὐστοχία. Ἐπανήλθε λοιπὸν στὴν Πάτμο «προσκαρτερῶν καὶ θλιβόμενος». Κατὰ τὰ ἔτη 1939-1940 ἐχορημάτισε ἐφημέριος τοῦ ἱεροῦ Προσκυνηματος Παναγίας Διασωζούσης, ὅπου ἀξιοποίησε τὸν χῶρο καὶ ἔκανε οἰκοδομικὲς ἐργασίες¹³.

Κατὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1940 ὁ Γέροντας ἀναλαμβάνει ὡς Προϊστάμενος τὸ Ἱερὸ Σπήλαιο. Ἐκεῖ θυσιάζεται στὴν κυριολεξία. Στερεῖται καὶ τὸν ἐπιούσιο ἄρτο, γιὰ νὰ τὸν προσφέρει στὶς πεινασμένες οἰκογένειες. Ἡ Πάτμος τὸ '40 δέχεται 2.000 Λέριους πρόσφυγες ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὸν τόπο τους λόγω τῶν συνεχῶν βομβαρδισμῶν. Δημιουργεῖ ἐπιτροπὴ βοήθειας μὲ τὸν π. Παῦλο, τὸν ἱατρὸ Παρίση Καστὴ καὶ τὴν Μαρία Βέσση. Τακτοποιεῖ τὸν κόσμον σὲ σπίτια καὶ μοναστήρια, καὶ στὸ ἱερὸ Σπήλαιον φιλοξενεῖ 70 ἄτομα. Κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῶν τῶν χρόνων ὁ π. Ἀμφιλόχιος στάθηκε ὁ πραγματικὸς πατέρας τῶν πεινῶντων καὶ τῶν ὄρφανῶν ὁ προστάτης. Τελείωσε ὁ πόλεμος καὶ ὁ Γέροντας συνεχίζει νὰ βρῖσκεται στὶς ἐπάλξεις τοῦ ἀγῶνος γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῶν ἐρειπίων τῆς φιλιτάτης Δωδεκανήσου¹⁴! Ἐπιλείπει μὲ ὁ χρόνος διηγούμενον τὰ μετὰ τὴν Ἰταλοκρατία καὶ τὸν πόλεμον.

Ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα συμπεραίνουμε: Ἡ ἀντίσταση τοῦ Ἁγίου ἀνδρὸς ἦταν ὑποδειγματικὴ, χωρὶς φανατισμούς, μίση καὶ ὄπλα. Ἦταν ἓνας εἰρηνικὸς πόλεμος μὲ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Ρωμοῦ καὶ τὸ ὑψηλὸ βίωμα τοῦ Ὁρθόδοξου Χριστιανοῦ! Κατόρθωσε ὅσα δὲν θὰ κατόρθωνε ἓνας ὀλάκερος στρατός! Κράτησε ἰσορροπίες βυζαντινοῦ τρόπου ἀντιλήψεως γιὰ τὸ ἔθνος, πράγμα ποὺ πρέπει νὰ παραδειγματίζει ἐμᾶς τοὺς Νεοέλληνες, γιὰ νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὶς ἀρρωστημένες ἐθνικιστικὲς τάσεις. Εἶναι ὁ διαφωτιστὴς τῆς «καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς» ποὺ παρηγόρησε καὶ ἐνδυνάμωσε τὸν λαὸ μας κατὰ τὴν δουλεία! Εἶναι ὁ ἐκκλησιαστικὸς Πατριαρχικὸς πνευματικὸς ποὺ ἀγάπησε τὸ Φανάρι, τὴν Μητέρα τοῦ Γένους Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς ἱστορικῆς μας ὑπάρξεως! Πολέμησε τὸ Αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου μέχρι θανάτου! Εἶναι ὁ ἀγαπητικὸς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀγαπᾷ καὶ τοὺς ἐχθρούς του, χωρὶς νὰ προδώσει οὔτε τὸ Γένος οὔτε τὴν Ἐκκλησία του! Εἶναι αὐτὸς ποὺ διδάσκει τὸν τρόπο τῆς ἀντίστασης τῆς Ἐκκλησίας ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, χωρὶς αἵματα καὶ χωρὶς Σταυροφορίες!

10. π. Ἰγν. Τριάντη, ὁ.π., 66.

11. Ἀρχιμ. Παύλου, ὁ.π., 31-32. Βλ. περισσότερα στὴν ἀνεκδοτὴ ἐπιστολὴ τοῦ Γέροντος πρὸς τὴν Α.Θ.Π. τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Βενιαμίν (1937).

12. Ὁ Γέροντάς μας, ὁ.π., 66.

13. π. Ἰγν. Τριάντη, ὁ.π., 74-77. Ἀρχιμ. Παύλου, ὁ.π., 47-48.

14. Ἀρχιμ. Παύλου, ὁ.π., 34-36.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ

(Θεολογική - Ἐκκλησιολογική ἄποψις)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΕΡΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΛΗΜΜΑΤΟΣ: ΑΠΟΡΡΙΨΙΣ ἢ ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ;

1. Συνειδητοποιήσις ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι μητέρα ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς συλλήψεως - κυοφορίας.

Ἡ μητρότητα δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως τοῦ κυοφορουμένου βρέφους, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς συλλήψεως. Τὸ γονιμοποιημένο ὠάριο, ὁ ζυγωτῆς «ἐμπεριέχει ἤδη τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ. Ἡ αὐθαίρετη χρησιμοποίησις ὑπό-

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. **ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΛΥΒΑ**
Ἱεροκήρυκος Ἱ. Μητροπόλεως Ἀττικῆς

στασῆς του, ἀποτελεῖ προσβολὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας... Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι δυνατόν, ἐπομένως, νὰ ἀντιμετωπίζεται ὡς ἀντικείμενο, ἀλλὰ πάντοτε ὡς πρόσωπο»¹. Τὸ ἔμβρυον εἶναι πλήρης ἐν σμικρογραφίᾳ ψυχοσωματικὸς ἄνθρωπος «...τὸ ἀνθρώπινον ἔμβρυον θεωρεῖται ὡς ἄνθρωπος, ὀνομαζόμενον βρέφος, παιδίον ἢ τέκνον τῆς φερούσης αὐτὸ ἐν τῇ κοιλίᾳ της, ὡς ἀκριβῶς καὶ τὸ γεννηθέν»².

Ἐνα μυστήριον θείας προνοίας ἐκτυλίσσεται μέσα στὸ DNA γενικὰ τῶν ὀργανισμῶν ἀπὸ ἓνα μικρόβιον μέχρι τὸν ἄνθρωπον³. Σὲ ὅλα τὰ σωματικὰ κύτταρα τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ ὑπάρχουν 23 ζεύγη (=46) χρωματοσώματα. Κατὰ τὴν ἀνθρώπινη γενετικὴ λειτουργία τὰ σπερματοζωάρια καὶ τὰ ὠάρια, τὸ ὅποια ἀποτελοῦνται ἕκαστον ἀπὸ 46 χρωματοσώματα, πρὸ τῆς γονι-

μοποιήσεως ὑφίστανται τὴν μειωτικὴν διαίρεσιν καὶ γίνεται ἕκαστον τὸ ἥμισυ, 23 χρωματοσώματα, ὥστε ἐνούμενα ὡς δύο ἥμισυ νὰ δώσουν τὸ ὅλον κύτταρον $23 + 23 = 46$ χρωματοσώματα.

Διὰ τῆς συζεύξεως - γονιμοποιήσεως τῶν ὠαρίων μὲ σπερματοζωάρια τύπου $22 + X$ προέρχονται θήλεα τέκνα διὰ δὲ τῆς συζεύξεως μὲ $22 + Y$ ἄρρενα⁴. Τὰ χρωματοσώματα δίνουν τὰ ψυχοσωματικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν γονέων πατέρα καὶ μητέρας. Στὸ ἀνθρώπινον ἔμβρυον δὲν λειτουργεῖ μόνον ὡς ἐντελέχεια τὸ DNA ἢ κάποια ἀπρόσωπη ἐσωτερικὴ φυσικὴ δύναμις, ἀλλὰ κυρίως ἡ προσωπικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς. Ἡ δύναμις, ἡ ὁποία ἐξελίσσει καὶ μορφοποιεῖ τὸ ἔμβρυον εἶναι ἡ ζωοποιὸς δύναμις τῆς λογικῆς ψυχῆς. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐν σμικρογραφίᾳ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» ἀπὸ τῆς σύλληψις. Εἶναι πλάνη ὁ χωρισμὸς ψυχῆς καὶ σώματος στὸ ἔμβρυον. Ἡ ψυχὴ δὲν ὑπάρχει πρὸ τοῦ σώματος, ὥστε νὰ ἐγκλείεται στὸ σῶμα σὰν σὲ φυλακὴ κατὰ τὸν πλατωνισμὸν, οὔτε δημιουργεῖται ἡ ψυχὴ μετὰ τὸ ἔμβρυον, ἀφοῦ πάρεῖ τὸ σχῆμα. Προὔπαρξις καὶ μεθύπαρξις τῆς ψυχῆς εἶναι πλάνη. Τὸ ἔμβρυον δὲν εἶναι ἄψυχη μάζα. Σῶμα καὶ ψυχὴ συνυπάρχουν ταυτοχρόνως ἀπὸ τὴν σύλληψιν.

Εἶναι λανθασμένη ἡ ἀριστοτελιζουσα θεωρία τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη ὅτι τὸ ἔμβρυον δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ μιὰ ἀνθρώπινη ψυχὴ, παρὰ μόνον ὅταν ἔχῃ ἀνθρώπινη μορφὴ καὶ ὅτι ἐμφυτεύεται ἡ ψυχὴ στὸ ἔμβρυον 40 ἡμέρες μετὰ τὴν σύλληψιν γιὰ τὰ ἀγόρια καὶ 80 ἡμέρες μετὰ γιὰ τὰ κορίτσια.

Ἡ ἀλήθεια διατυπώνεται μόνον ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογίαν. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης διδάσκει ὅτι τὸ ἔμβρυον δέχεται τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν σύλληψιν. «Μῆτε ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος μῆτε χωρὶς ψυχῆς τὸ σῶμα ἀληθὲς εἶναι λέγειν, ἀλλὰ μιαν ἀμφοτέρων ἀρχήν»⁵. Δὲν εἶναι ἄψυχο τὸ

1. Marie - Helene Congourdeau, Τὸ ἔμβρυον εἶναι πρόσωπο; Ἐκδ. Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος «Ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος», Θέσμη Θεσσαλονίκης, 1991 σελ. 81. Αἰτιολογικὴ Ἐκθεσις κ. Willi Rothley τοῦ Ιου ψηφίσματος Εὐρωπ. Κοινοβουλίου 16.3.1989.

2. Νικολάου Ε. Μητροπούλου, Ἡ περὶ τοῦ ἀνθρώπινου ἐμβρυοῦ ὡς ψυχοσωματικῆς ὑπάρξεως διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, Β' ἔκδ. Ἀθήναι 1986, σελ. 11.

3. Ἰωάννου Παπαβασιλείου, Σύγχρονη Βιολογία καὶ Χριστιανισμὸς, Ἐκδ. Παρισιάνος Ἀθήναι 1985, σελ. 42-48.

4. Ἰωάννου Παρασκευοπούλου, Ἐξελικτικὴ ψυχολογία, Προγεννητικὴ περίοδος, Βρεφικὴ ἡλικία, τόμος 1. Ἀθήναι, σελ. 82-83.

5. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, ΚΘ', ΕΠΕ 5, 208-210.

έμβρυο. Ἀφοῦ γεννᾶται διὰ συνδημιουργίας Θεοῦ-ἀνθρώπου, εἶναι ψυχοσωματικόν. «Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἀπὸ νεκροῦ σώματος ἢ πρὸς τὴν σύλληψιν δύναμις ἀποκρίνεται, ἀλλ' ἐξ ἐμψύχου καὶ ζώντος διὰ τοῦτο φαμεν εὐλογον εἶναι μὴ νεκρὸν καὶ ἄψυχον οἶεσθαι τὸ ἀπὸ ζώντος εἰς ζωὴν ἀφορμὴν προἰέμενον. Τὸ γὰρ ἐν σαρκὶ ἄψυχον καὶ νεκρὸν ἔστι πάντως. Ἡ δὲ νεκρότης κατὰ στέρησιν ψυχῆς γίνεται»⁶. Δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ὡς ψυχοσωματικὸς ὄργανισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ γεννᾶ ἄψυχον, νεκρὸν ὄργανισμὸν.

Πληρεστέρα διατύπωσιν ἔχει ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς, ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι ἀπαραίτητος ὄρος γιὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπινου σώματος εἶναι ἡ ἐξ ἀρχῆς παρουσία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. «Ἡ ψυχὴ τὸ εἶναι λαμβάνουσα κατὰ τὴν σύλληψιν ἅμα τῷ σώματι πρὸς ἑνὸς ἀνθρώπου συμπλήρωσιν ἄγεται»⁷. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν χωριστά. Συνυπάρχουν στὸν ζωντανὸ ἄνθρωπο, ποὺ συνθέτουν. «Τὸ γὰρ ψυχῆς... ἐστερημένον καὶ πάσης ζωτικῆς ἐνεργείας ἐστὶν ἔρημον. Εἰ δὲ ψυχῆς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ζωτικῆς δυνάμεώς τε καὶ ἐνεργείας παντελῶς καθέστηκεν ἄμοιρον, δηλονότι νεκρὸν τυγχάνει· εἰ δὲ νεκρὸν αὐτὸ ὑποτιθέμεθα εἶναι, οὔτε τρέφεται οὔτε αὐξάνεται...»⁸.

Δὲν ἔχει τὸ ἔμβρυο ἄλογη φυτικὴ ψυχὴ, γιὰ νὰ δεχθῆ μετὰ τὴν γέννησιν ἀνθρώπινη λογικὴ ψυχὴ, ὥστε νὰ δικαιολογηθῆ ἡ ἔκτρωσις. Τὸ ἔμβρυο ἔχει ψυχοσωματικὴ ζωὴ καὶ ἀνάλογες ἀντιδράσεις, ὅπως διαπιστώνει ἡ κυοφοροῦσα μητέρα καὶ ἡ ἐπιστῆμη τῆς ἐμβρυολογίας καὶ τῆς προγεννητικῆς ἀγωγῆς, ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη γιὰ ὅλη τὴν ἐννεάμηνη κυοφορία στὶς ἄνω ἀνατολικὰς χῶρες.

Ἡ ἀνθρωπολογία ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν σύλληψιν συνυπάρχει ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Τὸ ζῶο γεννᾶ ἄλογο ζῶο καὶ τὸ φυτὸ παράγει φυτό, ὁ δὲ ἄνθρωπος γεννᾶ τὸν ὁμοῖόν του ἄνθρωπον. Δὲν γεννᾶται στὴ σύλληψιν φυτικὴ ψυχὴ ἢ ζῶου ψυχὴ. Τέτοια θεωρία εἶναι ἴδιον φρενοβλαβείας κατὰ τὸν Μάξιμον τὸν Ὁμολογητὴν «καὶ πῶς τοῦ φυτοῦ πατὴρ ὁ ἄνθρωπος... καὶ πατὴρ οὐκ ἔσται κατὰ φύσιν ἀνθρώπου οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀποπώτερον ἢ φρενοβλαβέστερον»⁹;

Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ κυοφορήσῃ κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὁμολογὸ τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος ὡς ἔμβρυο νὰ ξεκινᾶ ἀπὸ φυτὸ ἢ ἄλογο ζῶο καὶ νὰ ἐξελισσεται σὲ ἄνθρωπο. Εἶναι ἀδιανόητη ἡ γονιμοποίησις ὠαρίου, ἢ ὑπαρξίς ζυγωτοῦ - ἐμβρύου χωρὶς ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἡ ὁποία μορφοποιεῖ ὡς ἐντελέχεια, ὡς λόγος τὸ σῶμα. Δὲν μεταλλάσσονται οἱ λόγοι τῶν ὄντων. Ἐκαστὸν δημιουργημᾶ ἔχει ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν τὸν λόγον του, τὴν ἐντελέχειά του. Δὲν μπορεῖ ζῶο νὰ γεννηθῆ ἄνθρωπον οὔτε ἄνθρωπος ἄλογο ζῶο ἢ φυτό.

Ὁμοίως ἡ Χριστολογία ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔμβρυον εἶναι ψυχοσωματικόν, ἀφοῦ στὴ σάρκωσι τοῦ Θεοῦ Λόγου προσλαμβάνεται ὅλη ἡ ἀνθρώπινη φύσις, σῶμα καὶ ψυχὴ λογικὴ καὶ ἐνωμένη ἢ πλήρης ἀνθρώπινη φύσις μετὰ τὸν Θεὸν Λόγον στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς συλλήψεως στὴν κοιλία τῆς Θεοτόκου. Ὁ Θεὸς Λόγος ἐνώθηκε μετὰ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα τὸ ἔμψυχο. «Εἰ γὰρ πάντων τῶν θείων μυστηρίων μυστηριωδέστερον τὸ κατὰ Χριστὸν ὑπάρχει μυστήριον... σαρκωθέντος καὶ τελειῶς ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου εἶναι τε καὶ ὑπάρχειν διδάσκει τὸ σῶμα τὸ ἐξ ἡμῶν ληφθὲν καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον...»¹⁰. Ἡ ἀνθρώπινη φύσις τοῦ ἱ. Χριστοῦ, τοῦ σαρκωμένου Λόγου εἶναι ψυχοσωματικὴ «ἅμα τῇ καθόδῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ τὴν σύλληψιν ἀχρόνως διὰ μέσης ψυχῆς λογικῆς ἐνωθῆναι σαρκὶ τὸν Κύριον αὐτὸν καὶ Θεὸν Λόγον, ἀλλ' οὐ διὰ μέσης σαρκὸς ἀψύχου λογικὴν ψυχὴν προσδέξασθαι προσγινομένην, καὶ οὐκ ἄψυχον σῶμα παντελῶς ἢ ἄνουν ψυχὴν καὶ ἄλογον ἀνεληφέναι, ἀλλὰ τελείαν ἀνελλιπῶς τὴν φύσιν τὴν ἐκ ψυχῆς λογικῆς ἅμα καὶ σώματος συνισταμένην ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν ἀρρήτως ἐνώσει»¹¹.

Εἴμαστε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, δηλαδή εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου. Μοντέλλον, ἀρχέτυπὸν μας εἶναι ὁ Θεὸς ἀνθρώπος, ὁ ἰδεατὸς σαρκωμένος πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπὸν μας, ὁ Θεὸς Λόγος κατὰ τὴν σάρκωσιν, ὅπως λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος «ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ, καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα, καὶ ψυχὴ νοερά διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων. Καὶ πάντα

6. Ὅπου ἀνωτέρω, σελ. 210.

7. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν, P.G. 91,1324 C.

8. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, P.G. 91,1336 C.

9. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, P.G. 91,1337 C-D.

10. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, P.G. 91,1332 C.

11. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, P.G. 91,1341 A-B.

γίνεται, πλὴν τῆς ἀμαρτίας, ἄνθρωπος· κηθεῖς μὲν ἐκ τῆς Παρθένου... Ὡ τῆς καινῆς μετῆς! ὦ τῆς παραδόξου κράσεως! ὁ ὢν γίνεται καὶ ὁ ἄκτιστος κτίζεται καὶ ὁ ἀχώρητος χωρεῖται, διὰ μέσης ψυχῆς νοερᾶς μεσιτευούσης Θεότητι καὶ σαρκὸς παχύτητι»¹². Ὁμοίως κατὰ τὸν Νικόλαον Καβάσιλα δὲν εἶναι ὁ Ἄδὰμ ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ ὁ Χριστὸς τοῦ Ἄδὰμ. «Οὐ γὰρ ὁ παλαιὸς (= Ἄδὰμ) τοῦ καινοῦ (= Ἰ. Χριστοῦ), ἀλλ' ὁ νέος Ἄδὰμ (= ὁ Χριστὸς) τοῦ παλαιοῦ παραδειγμα»¹³.

Ὁ θεάνθρωπος Ἰ. Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ψυχοσωματικὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν στιγμήν τῆς συλλήψεως, ἐξ ἄκρας συλλήψεως, ὅπως ἐπισημαίνει ἡ ια' πρᾶξις τῆς ἔκτης (ς') οἰκουμενικῆς Συνόδου: «Ὁ Θεὸς Λόγος... ὅλον προσλαβὼν τὸ ἡμέτερον φύραμα, σάρκα φημί τὴν ἡμῖν ὁμοούσιον καὶ ψυχὴν λογικὴν... ἅμα γὰρ σὰρξ, ἅμα Θεοῦ Λόγου σὰρξ ἔμψυχος λογικὴ»¹⁴. «Οὐ γὰρ πρῶτον ἄνθρωπος ἐγεννήθη κοινὸς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου· εἶθ' οὕτω καταπεφοίτηκεν ἐπ' αὐτὸν ὁ Λόγος· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς μήτρας ἐνωθεῖς...»¹⁵, λέγει ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Ὁμοίως ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς διδάσκει: «Οὔτε (γὰρ) γενόμενος καθ' ἡμᾶς (δηλαδὴ μόνον ἄνθρωπος) ὕστερον γέγονεν ὑπὲρ ἡμᾶς (θεάνθρωπος)· ἀλλ' ἢ ἐκ πρώτης τῆς υπάρξεως ἄμφω ὑπῆρξε διὰ τὸ ἐξ ἄκρας συλλήψεως ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ τὴν ὑπαρξίν ἐσχηκέναι»¹⁶.

Τὸ ἔμβρυον ἔχει ψυχοσωματικὴ ζωὴ. Ὁ κυοφορούμενος στὴν κοιλίαν Ἐλισάβετ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος σκιρτᾷ κατὰ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Θεοτόκου· «καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς»¹⁷. Εἶναι ἀφανὴς ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ψυχοσωματικὴ ζωὴ τοῦ βρέφους κατὰ τὴν κυοφορίαν καὶ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου μὲ διάφορες ἀντιδράσεις σὲ ἐρεθίσματα φωτός, ἤχου, μουσικῆς καὶ μάλιστα

σὲ διάφορες ψυχικὲς καταστάσεις τῆς μητέρας ἢ ὅποια τὸ φέρει στὴν κοιλία τῆς καὶ ἀλληλοπεριχωρεῖ μὲ αὐτὸ ψυχοσωματικά. Χαρακτηριστικὰ λέγει ὁ Γρηγόριος Νύσσης· «ἡ ψυχὴ ἔστι μὲν ἐν ἐκείνῳ (τῷ ἐμβρύῳ) καὶ μὴ φαινομένη. φανήσεται δὲ διὰ τῆς οἰκείας ἑαυτῆς καὶ κατὰ φύσιν ἐνεργείας, τῇ σωματικῇ αὐξήσει συμπροϊούσα»¹⁸.

Συμφωνεῖ μὲ τὴν Θεολογίαν καὶ ἡ σύγχρονη Ἱατρικὴ καὶ Βιολογία. Σύγχρονοι βιολόγοι καὶ ἱατροὶ σχεδὸν ταυτίζονται μὲ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Γάλλος ἱατρὸς René Biot, στὸ βιβλίον του «Ἡ ὑγεία μας» γράφει: «Πράγματι μόλις ὑπάρξη ζωὴ, ὑπάρχει ἔμψυχος βίος! Ἀπὸ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖται ἡ γονιμοποίησις, μία ψυχὴ ζωοποιεῖ τὸ ὄν αὐτό, ἡ ἰδία (ψυχὴ), ἡ ὅποια θὰ ἐκδηλωθῆ ἀργότερον μὲ τὰς ιδιότητας τῆς διανοήσεως καὶ τῶν αἰσθήσεων. Ἐὰν αἱ δυνάμεις αὐταὶ εὐρίσκονται ἐν ὑπνώσει, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ ὄργανισμός, τὸν ὁποῖον ἐμψυχώνει (ἡ ψυχὴ), δὲν ἔχει ἀκόμη ἀρκετὰ ἀναπτυχθῆ, διὰ νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν λειτουργίαν των»¹⁹.

Ὁμοίως ὁ καθηγητὴς Ἱατρικῆς Max Aron προσθέτει: «Ὅλα τὰ φυσικοχημικὰ φαινόμενα (τοῦ ἐμβρύου)... ἔχουν ἓνα νόημα, ὅλα χρησιμεύουν πρὸς ὄφελος αὐτῆς τῆς νέας ζωῆς, ἡ ὅποια κατακλύζει ἐν ἀποταμιεύσει· ὑπάρχει λοιπὸν ἓνα στοιχεῖον ζωογονοῦν, πὸν συναρμολογεῖ καὶ προσανατολίζει ὅλους αὐτοὺς τοὺς μηχανισμούς: ὑπάρχει μία ψυχὴ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γονιμοποιήσεως, ἐλέγομεν. Δὲν ὑπάρχει γονιμοποίησις παρὰ μόνον διότι ἡ συνάντησις δύο κυττάρων, πατρικοῦ καὶ μητρικοῦ, εἶναι ἡ εὐκαιρία τῆς συγχωνεύσεως τῆς ψυχῆς εἰς τὸ νέον θυγατρικὸν κύτταρον» καὶ προσθέτει ὁ René Biot μετὰ τὴν ἀναφορὰ τῆς ἀπόψεως τοῦ Max Aron τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ: «ἀπὸ τοῦ πρώτου λεπτοῦ τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ψυχὴ, ἡ ὅποια δρᾷ μόνη»²⁰. Ἐπομένως τὸ ἔμβρυον τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει φυτικὴ, ζωϊκὴ ψυχὴ καὶ ζωὴ, ἀλλὰ ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ ζωὴ.

(Συνεχίζεται)

12. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνεια, ΕΠΕ 5,58.

13. Νικολάου Καβάσιλα, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, Λόγος ΣΤ' § 58 ΕΠΕ Φιλοκαλία 22,574 καὶ P.G. 150,681 A-B.

14. Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεία, Α'. σελ. 207. P.G. 87,3, 3160-3164.

15. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ IV, P.G. 77,45 D.

16. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. Ὁρθ. πίστεως III,2 P.G. 94,1032 C.

17. Λουκά, 1,41.

18. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, ΚΘ', ΕΠΕ 5,210.

19. René Biot, Ἡ ὑγεία μας, μετάφρασις Δημ. Ε. Χαροκόπου, Ἐκδ. Ἰνστιτούτου ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ὑγιεινῆς, Ἀθήναι 1953, σελ. 76.

20. René Biot, Ὅπου ἀνωτέρω σελ. 77-80.

Ένας άγνωστος τίτλος

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: DOCTOR EUCHARISTIAE (Διδάσκαλος τῆς Θ. Εὐχαριστίας)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐντύπωση προκαλεῖ σὸ μελετητὴ τῶν ἔργων τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἡ συχνὴ ἀναφορὰ τοῦ ἱ. Πατρὸς σὸ θέμα τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Τὸ πόσο προσεκτικὰ ἀναλύει τὸ σπουδαῖο αὐτὸ κεφάλαιο τῆς πίστεώς μας, ἰδίως ὅταν ἐρμηνεύει τὰ σχετικὰ ἐδάφια τῆς Καινῆς

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. ΧΡΥΣ. Π. ΑΒΑΓΙΑΝΟΥ
Ἱεροκήρυκος

Διαθήκης, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ 6ο κεφάλαιο τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἢ τὸ 11ο κεφάλαιο τῆς Α΄ Κορινθίους. Στις ὁμιλίες του ἐκείνες καταθέτει τὸν πλοῦτο τῆς Εὐχαριστιακῆς του διδασκαλίας, τὸν πολῦτιμο θησαυρὸ τῆς θεοφώτιστης διάνοιάς του καὶ τῆς ἀγίας του ἐμπειρίας ὡς λειτουργοῦ τοῦ Μυστηρίου.

Ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες ὁμιλίες του, οἱ ὁποῖες ἐξ ἀρχῆς δὲν εἶχαν ὡς κύριο θέμα τὴ θεία Εὐχαριστία, βρῖσκει τὸν τρόπο, ὅπως συνηθίζει¹, νὰ κάμει λόγο γιὰ τὸ ὑπερφυῆς Μυστήριο. Ἦδη στοὺς περὶ Ἱερωσύνης λόγους του, ἔργο τῆς νεότητός του², ἔχει χαράξει ἀριστοτεχνικὲς γραμμές, μὲ θεϊκὴ ἔμπνευση, γιὰ τὸ Μυστήριο τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἡ τέλεση τοῦ ὁποῖου ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερο καὶ ὑψηλότερο ἔργο τοῦ ἱερέως.

Ἐκεῖ, σὸν Γ΄ λόγο, θὰ διαβάσουμε μὲ συγκίνηση: «Ἔστηκε ὁ ἱερεὺς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ τὴν ἱκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις λαμπὰς ἄνωθεν ἀφειθεῖσα καταναλώσῃ τὰ προκειμένα, ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ δι' ἐκείνης τὰς ἀπάντων ἀνάψῃ ψυχὰς, καὶ ἀργυρίου λαμπροτέρας ἀποδείξῃ πεπερωμένου»³.

1. «...ὁ Ἰωάννης εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ εὐρίσκη κρίκους συνδέσεως καὶ τῶν πλέον ἀνομοίων ἀντικειμένων». Π. Χρήστου, Θρησκ. Ἠθικὴ Ἐγκύκλ. 6, 1181.

2. Ἐνθ' ἀν. στ. 1179.

3. Ἱ. Χρυσ., Περὶ Ἱερωσύνης, 383 Α, ΑΑΠ 6.

Ἔλα αὐτά, ἡ ἐμβριθῆς, ἡ μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον ἐντρύφηση τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου σὸ Μυστήριο τῆς Θ. Εὐχαριστίας, προφανῶς καὶ ἡ ἐπ' ὀνόματί του Θ. Λειτουργία, συνετέλεσαν ὥστε στοὺς κύκλους τῶν «ἐραστῶν» του νὰ προσλάβει καὶ τὸν τίτλο: «Doctor Eucharistiae» — Διδάσκαλος τῆς Θ. Εὐχαριστίας.

Σχετικὰ γράφει ξένος μελετητὴς του: «Στοὺς σύγχρονους καιροὺς ὁ Ἀγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔχει ὀνομασθῆ Doctor Eucharistiae. Ἄν καὶ αὐτὸς ὁ τίτλος οὐδέποτε βρῆκε κάποια ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ ἐπικύρωση, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἶναι ἓνας διαπρεπῆς μάρτυς γιὰ τὴν πραγματικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ σὴν Εὐχαριστία καὶ γιὰ τὸν χαρακτήρα της ὡς θυσίας. Οἱ ἀναφορές του σ' αὐτὸ τὸ θέμα εἶναι ἀναρίθμητες, σαφεῖς, θετικὲς καὶ λεπτομερεῖς»⁴.

Καὶ ἓνας ἄλλος ἐπίσης διαπρεπῆς μελετητὴς τῆς Πατερικῆς φιλολογίας, παρατηρεῖ σχετικὰ: «Ὁ ἱ. Χρυσόστομος «εἶναι ὁ κλασικὸς μάρτυς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος γιὰ τὴ διδασκαλία περὶ Θ. Εὐχαριστίας»⁵.

Παρόμοια παρατηρεῖ καὶ ὁ Καθηγ. π. Θ. Ζήσης: «Ὁ Χρυσόστομος συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Θ. εὐχαριστία. Ἡ εἰς αὐτὴν ἀναφορὰ εἶναι λίαν προσφιλὲς αὐτῷ θέμα· ἀπενεμήθη διὰ τοῦτο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὁ τίτλος τοῦ διδασκάλου τῆς εὐχαριστίας (Doctor Eucharistiae)⁶.

Ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας μελέτη σχετικὴ μὲ τὸ θέμα ἔχει γράφει ὁ ἱερομ. Γρηγόριος Χατζηεμμανουήλ⁷.

4. J. Quasten, Patrology, vol. III 1960, σ. 479-480.

5. Altaner B., Stuiber A, Patrologic, Freiburg 1966, σ. 329.

6. Θ. Ν. Ζήσης, Ἄνθρωπος καὶ κόσμος ἐν τῇ Οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 220.

7. Γρηγόριος ἱερομόναχος, Ἡ Λειτουργία τῆς Εὐχαριστίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ θεία Εὐχαριστία κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, Ἀθήναι 1971.

Ἄλλα καὶ ἀπὸ τὰ χωρία, ποὺ συγκεντρώθηκαν καὶ συναρμολογήθηκαν σὲ μερικὲς ἐνότητες στὸ σύντομο μελέτημα ποὺ ἀκολουθεῖ, γίνεται φανερό, πόσο ἀπασχόλησε τὸν ἱ. Χρυσόστομο τὸ θέμα τῆς θ. Εὐχαριστίας. Ἐδῶ (καὶ μόνο ἐδῶ;) φαίνεται πόσο ἀνακριβῆς καὶ ἐπιπόλαια εἶναι ἡ γνώμη ξένων ἰδίως μελετητῶν τοῦ ἔργου του, ὅτι τάχα ὑπολείπεται ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀγίους Πατέρας στὴν ἀνάπτυξη τῆς δογματικῆς διδασκαλίας⁸.

Μὲ βαθύτατο, λοιπόν, σεβασμὸ πρὸς τὸ ὑπερφυῆς μυστήριον καὶ συνάμα ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ διαπρεπεῖς φορεῖς τῆς Ἀντιοχειανῆς λειτουργικῆς παραδόσεως⁹, ἐμβαθύνει στὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς θ. Εὐχαριστίας καὶ μὲ τὴν ἀφθαστὴ τέχνη τοῦ λόγου του ἀναδεικνύει μυστικὲς πτυχές τῆς. Ἀπὸ τὸ χρυσὸ στόμα καὶ τὴ γραφίδα του ἀκτινοβολεῖ τὸ ἄρρητο μεγαλεῖο τοῦ Μυστηρίου. Οἱ λόγοι του μᾶς θαμβώνουν καὶ μᾶς γοητεύουν. Κάποτε προκαλοῦν φόβο καὶ τρόμο στὴν ψυχὴ μας καὶ ἰδιαίτερα τῶν λειτουργῶν τοῦ Μυστηρίου.

Ἄνασκαλεῦει ὁ ἐπιφανέστατος διδάσκαλος ὅλη τὴν Παλ. Διαθήκη γιὰ ν' ἀνακαλύψει σὲ ἐκφράσεις τῆς, σὲ λόγους καὶ σὲ γεγονότα, συμβολισμοὺς τοῦ Μυστηρίου. Ἐπιστρατεύει ὅλη τὴν ἐρμηνευτικὴ του δεινότητα γιὰ νὰ ἀνατάμει ὅλα τὰ σχετικὰ ἐδάφια τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ νὰ παρουσιάσει μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος μυστικὲς καὶ ἄγνωστες στοὺς πολλοὺς καὶ ἀπρόσεκτους πτυχές τοῦ Μυστηρίου. Ἐάν, λοιπόν, ὅλα αὐτά, ποὺ διασώθηκαν στὶς ὀμιλίες του, δὲν εἶναι δογματικὴ διδασκαλία, τότε τί εἶναι¹⁰;

8. Πρβλ. «Ὁ ἰσχυρισμὸς (ὅτι ἠσθάνετο ἀδιαφορίαν διὰ τὰ θεολογικὰ καὶ δογματικὰ προβλήματα) αὐτὸς εἶναι χωρὶς ἄλλο ἀβάσιμος. Διότι ἠμπορεῖ κανεὶς ἀκόπως ν' ἀποσπάσει ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Χρυσόστομου τόσα δογματικὰ τεμάχια, ὥστε ν' ἀποδείξει ὅτι αὐτὸς ὑπερβάλλει κάθε ἄλλον πατέρα τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν παραγωγὴν δογματικῶν κειμένων». Π. Χρήστου, Εἰσαγωγὴ στοὺς λόγους περὶ Ἀκαταλήπτου. (ΑΑΠ 1, σ. 24).

9. John Meyendorff, *The Liturgy: A lead to the minde of world wide Orthodoxy*, εἰς *Orthodox theology and diakonia*, Brooklin 1981, σ. 81.

10. Ὁ ἴδιος ὁ ἱ. Πατὴρ κάμει διάκριση μεταξὺ δογματικῶν καὶ ἠθικῶν λόγων. Πρβλ. «Περὶ δογμάτων ὑμῖν ἐμπροσθεν διελέχθημεν καὶ τῆς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ δόξης, ἐπιστομίζοντες τοὺς καθαιροῦντας αὐτοῦ τὴν ἀξίαν, καὶ τοῦ γεγεννηκότος αὐτὸν ἀλλοτριούντας» σήμερον τὸν ἠθικώτερον βούλομαι γυμνάσαι λόγον, καὶ περὶ βίου καὶ πολιτείας ἀπασαν ποιήσασθαι τὴν παραίνεσιν' μάλλον δὲ οὐκ

Βέβαια ὁ ἀντικειμενικὸς στόχος τοῦ Ἁγ. Πατρός, ὅταν ἐδίδασκε τὰ μακάρια ἐκείνα πλήθη, δὲν ἦταν τόσο ἡ δογματικὴ τους μόρφωση, ὅσο ἡ οἰκοδομὴ¹¹, ἡ πνευματικὴ τους πρόοδος ἦταν κατὰ τὴν ἀγία γνώμη τοῦ ἡ ἀξία συμμετοχῆ τῶν χριστιανῶν στὴ θ. Κοινωνία. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν ὑπέροχη διδασκαλία του γιὰ τὴν θ. Εὐχαριστία μερικὲς φορὲς τὴν ἀνέπτυσε μέσα στὰ πλαίσια τῆς ποιμαντικῆς του διακονίας. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς μιλοῦσε περισσότερο ὡς ἐκκλησιαστικὸς ποιμένας ποὺ τρέμει καὶ ἀγωνιᾷ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ποιμνίου του παρὰ ὡς ὁ ὑψηλῆς θεολόγος ποὺ μεταδίδει στὸ λαὸ ὑπερκόσμιες καὶ θεῖες ἀλήθειες.

Τὸ θέαμα τοῦ λαοῦ τὶς μεγάλες γιορτές, ποὺ ἀγγελιδόν, ἀπροετοίμαστοι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἔσπευδαν κουβεντιάζοντας, σπρώχνοντας, κλωτσώντας νὰ κοινωνήσουν τὰ Ἄχραντα Μυστήρια, ἀποσπούσε τὸν ἱ. Πατέρα ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ θεωρία. Τότε μετρίαζε τὶς πτήσεις τοῦ πνεύματος καὶ γινόταν πρακτικώτερος. «Καιρὸς παντὶ πράγματι». Ἐκείνες τὶς στιγμὲς δὲν ἦταν τόσο ἀνάγκη νὰ θρέψει τὸ πνεῦμα τους μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ ὑπερφυοῦς Μυστηρίου, ὅσο νὰ τοὺς διορθώσει ἀμέσως. Νὰ τοὺς μάθει πῶς πρέπει νὰ ἐρχονται καὶ νὰ κοινωνοῦν στὴν ἐκκλησία.

Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ ἱ. Χρυσόστομος πλούτισε τὴν Ἐκκλησίαν μας μὲ ἕνα νέο κεφάλαιο, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθῆ εὐχαριστιακὴ ποιμαντικὴ. Ἐὰν δὲ τὰ σοφὰ του διδάγματα ἔμειναν πάντα ζωντανὰ μέσα στὴν Ἐκκλησίαν μας, δὲν θὰ κυριαρχοῦσε ἐπὶ χρόνια ἀνάμεσα στὸ λαὸ μας τόση διαστροφή σχετικὰ μὲ τὴ θ. Κοινωνία καὶ πιὸ συγκεκριμένα τὴ συχνὴ θεία Κοινωνία.

Δικαίως, λοιπόν, μπορούμε μὲ εὐγνωμοσύνη καὶ ἀγάπη νὰ τοῦ ἀπονέμουμε καὶ αὐτὸν τὸν τίτλο: *Doctor Eucharistiae*. Εἶθε οἱ πτωχικὲς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν νὰ μὴν τὸν σκιάσουν.

(Συνεχίζεται)

ἠθικὸς ἔσται μόνον, ἀλλὰ καὶ δογματικὸς οὗτος ὁ λόγος· εἰς γὰρ τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως ὑπόθεσιν καθεῖναι παρασκευάζομαι». Ἱ. Χρυσ., Περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, 422 Α, ΑΑΠ 22.

11. Πρβλ.: «Ὁ Χρυσόστομος παρὰ τὴν μόρφωσίν του εἰς τὴν περιφημον σχολὴν τοῦ μεγάλου ῥήτορος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Λιβανίου, ἂν καὶ γνώστης τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἄλλων κλασικῶν συγγραφέων, ἐν τούτοις δὲν ἐπέδειξε θεωρητικὰ ἐνδιαφέροντα, ἀλλ' ἀπέβλεψε πάντοτε καὶ ἀποκλειστικῶς μόνον εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀμροσῶν του καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν των». Β. Ἰωαννίδης, Ὁ Χρυσόστομος, τύπος καὶ μμητής τοῦ Ἁγ. Παύλου, «ΑΚΤΙΝΕΣ» 1955 ἄρ. τεύχ. 157, σ. 59.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν ἁγίων Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου καὶ τῶν ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἐν τῇ κοινότητι Νίκου Μπελογιάννη Οὐγγαρίας*

Τελευταῖος τὸν λόγον ἔλαβεν, ἐν καταφανεῖ συγκινήσει, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Αὐστρίας καὶ Ἐξαρχος Οὐγγαρίας κ. Μιχαήλ, ἐκφράσας λόγους εὐχαριστίας πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Σεπτὸν Προκαθήμενον αὐτῆς, ἀπευθύνας ἰδιαίτερον χαιρετισμὸν πρὸς τὰς ἐκπροσωπηθείσας πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς Ἀρχάς, ὑπογραμμίσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν διάστασιν τοῦ γε-

---

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. **Τιμοθέου Ρωμανᾶ**
Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Αὐστρίας

γονότος καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Οὐγγαρία καὶ καλέσας πάντας, ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Πατριαρχικοῦ Μηνύματος, ἰδίᾳ δὲ τοὺς μέχρι τοῦδε ἐξ ἰδεολογικῆς τοποθετήσεως εἰς διάστασιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας εὐρισκομένους εἰς καταλλαγὴν καὶ συμφιλίωσιν μετ' αὐτῆς. Τὸ κείμενον τῆς ὁμιλίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αὐστρίας ἔχει ὡς ἑξῆς:

Πανιερώτατε Πατριαρχικὲ Ἐκπρόσωπε, φίλτατε καὶ λίαν ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφὲ Μητροπολίτα Ἁγίε Ἀγαθονικεῖας κύριε Ἀποστόλε, Ἐρίτιμος κυρία Ἐκπρόσωπος τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων,

Ἐντιμότητε κύριε Ἐκπρόσωπε τῆς Οὐγγρικής Βουλῆς,

Ἐντιμολογιώτατε Ἄρχον,

Ἐξοχώτατοι κύριοι Πρόεβει, ἀξιότιμε κύριε Δήμαρχε, σεβαστοὶ πατέρες καὶ ἀδελφοί, λαὸ τοῦ Κυρίου περιούσιε καὶ ἡγαπημένε!

Διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τῶν εὐλογιῶν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἡμῶν Βαρθολομαίου τοῦ Α' ἐτελέσαμε, σήμερον, τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου καὶ τῶν Ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τῆς Κοινότητος Νίκου

Μπελογιάννη εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, τὸν ὁποῖον, καθγιασμένον καὶ χαριτόβρυτον πλέον, παραδίδομεν εἰς τὴν λατρείαν, προσφέροντες καὶ καταθέτοντες ἐν αὐτῷ, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐγκαίνιων καὶ πρὸς διαρκῆ ἁγιασμὸν τῶν πιστῶν καὶ τῶν προσκυνητῶν, τμήμα ἐκ τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ πολιοῦχου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ προστάτου τῆς Μακεδονίας Ἁγίου Δημητρίου.

Μετὰ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λέγοντες δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν, δοξολογοῦμεν τὸν Τριαδικὸν Θεόν, διότι «πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον, ἀνωθέν ἐστι».

Μετὰ Θεὸν στρέφομεν τὴν σκέψιν πρὸς τὸ Σεπτὸν Κέντρον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν ἀνωτάτην πνευματικὴν κορυφὴν ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐπομένως καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Οὐγγαρίας καὶ ὄλων ἐκείνων τῶν Ὁρθοδόξων τῆς χώρας αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκουν ἀνάπαυσιν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αἰσθήματα σεβασμοῦ, τιμῆς καὶ ἀφοσιώσεως ὑποβάλλω πρὸς τὸν Πατριάρχην τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν, τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖον τὸν Α', συμπαρόντα, συμπροσευχόμενον καὶ συμπανηγυρίζοντα νοερῶς διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐκπροσώπου, Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ἀγαθονικεῖας καὶ λίαν ἀγαπητοῦ καὶ περισπουδάστου ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ κ. Ἀποστόλου, τὸν ὁποῖον ἀδελφοποθήτως χαιρετίζω, ὡς τὸν πρῶτον τῆς πανηγυρικῆς συνάξεως ταύτης, καὶ παρακαλῶ ὅπως, ἐπιστρέφοντα εἰς Φανάριον, διαβιβάσῃ εἰς τὸν Παναγιώτατον τὰ σεβάσματα, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ποιμενάρχου καὶ τοῦ Ποιμνίου τῆς Ἐξαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, διὰ τὰς συγκινητικὰς ἐκδηλώσεις πατρικῆς ἀγάπης καὶ Πατριαρχικῆς εὐνοίας.

Στρέφω τὸν νοῦν καὶ πρὸς τὴν ἄλλην Μητέρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Μητέρα Πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα, χαιρετίζω τοὺς ἐπίσημους ἐκπροσώπους τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἑλλάδος, με ἐπικεφαλῆς τὴν Βου-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 746 τοῦ ὑπ' ἀρ. 16 τεύχους.

λευτήν, Εὐγεν. κ. Ροδούλαν Ζήση, τὸν Πρόεσβον τῆς Ἑλλάδος, Ἐξοχ. κ. Ἰωάννην Δρακουλαράκον, τὸν Ἐπιτετραμμένον τῆς Κύπρου καὶ τὴν ἀπεσταλμένην τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ, Εὐγεν. κ. Ἐλένην Ἰγνατιάδου. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν παρουσίαν καὶ συμμετοχὴν Σας εἰς τὴν σημερινὴν χαρὰν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ Χωριοῦ Νίκου Μπελογιάννη, ἡ ὁποία ὑπενθυμίζει καὶ τονίζει τοὺς δεσμοὺς μεταξὺ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ἐκφράζει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν ἀνὰ τὸν κόσμον Ἑλληνισμόν, πολῦτιμον τμήμα τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦν οἱ Ἕλληνες τῆς Οὐγγαρίας, οἱ ὁποιοί, ὡς καὶ ὅλοι οἱ πολιτικοὶ πρόσφυγες, θὰ πρέπει κάποτε νὰ τύχουν τῆς ἰδιαίτερας προσοχῆς τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ὡς πρὸς τὸ ἀνοικτόν, εἰσέτι, θέμα τῆς ἐπιστροφῆς ἢ ἀποκτῆσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Οὐγγαρίας μὲ τὰς σημερινὰ ἀποξενωμένας διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν Ἑλλάδα πολλὰς καὶ πλουσιωτάτας ἱστορικὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητες, αἱ ὁποῖαι διέθετον περικαλλεστάτους ναοὺς, ἀξιοζήλευτα ἰδρύματα καὶ περίφημα σχολεῖα, ἔχει γράψει ἀπὸ τριακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μετ' εὐγνωμοσύνης πολλῆς μνημονεύω τῶν ἀειμνήστων προαπελθόντων πατέρων, μητέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐξαιρέτως δὲ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν Σίνα, Χαρίση καὶ Ζαβήρα καὶ ὄλων τῶν διατελεσάντων ἐν Οὐγγαρίᾳ ἱερέων καὶ διδασκάλων, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρουσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνταῦθα ἕως τοῦ θρυλικοῦ Μακεδονομάχου καὶ κορυφαίου Ἐραρχοῦ Γερμανοῦ τοῦ Καραβαγγέλη, τοῦ καὶ πρώτου Μητροπολίτου Οὐγγαρίας.

Χαιρετίζω τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Οὐγγρικοῦ ἔθνους, τῆς Οὐγγρικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Ἀρχῶν Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως. Ἡ πρόσφατος ἀποκατάστασις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας, ἡ ἐξασφάλισις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐξαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Οὐγγαρίαν κατέστησαν δυνατὴν τὴν ἰλοποίησιν τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοῦ πόθου τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων, διὰ τοῦτο καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς ὅλας τὰς ἀρμοδίας Οὐγγρικὰς Ἀρχάς, ἰδιαίτερος δὲ τὸν Δήμαρχον Μπελογιάννη, κ.

Ζήσην Βλαχόπουλον, διὰ τὴν πολῦτιμον βοήθειαν, συμπαράστασιν καὶ συνεργασίαν.

Τὸ Οὐγγρικὸν Κράτος ἐορτάζει ἐφέτος τὰ 1100 ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεώς του. Συγχαίρομεν οἱ Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι τῆς Οὐγγαρίας διὰ τὸ μέγαλον καὶ ἱστορικὸν γεγονός αὐτὸ καὶ ἔχομεν ἰδιαίτερον λόγον νὰ συγχαίρωμεν, ἐφ' ὅσον ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς εὐγενούς καὶ πολιτισμένης αὐτῆς χώρας προήλθεν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν ἀπευθίνω πρὸς τοὺς Ἐκπροσώπους τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν παρουσίαν καὶ συμμετοχὴν τῶν ὁποίων ἐκτιμῶ ὡς ἐκφρασιν φιλαδέλφου διαθέσεως πρὸς συνεργασίαν καὶ προαγωγὴν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἰς τὴν χώραν αὐτήν.

Χαιρετίζω τοὺς Προέδρους καὶ τὰ μέλη τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν συλλογικῶν ὁμογενειακῶν φορέων, τὸν Ἑλληνικὸν φοιτητικὸν κόσμον καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας τῆς Οὐγγαρίας. Ἐχομεν οἱ Ἕλληνες μεγάλην καὶ πλουσιωτάτην παράδοσιν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ μακρὰν καὶ ἐνδοξὸν ἐκκλησιαστικὴν κοινοτικὴν παρουσίαν, τὴν ὁποῖαν προσφάτως ἐπαρουσίασεν ὁ συμπροσευχόμενος Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀπόστολος Γλαβίνας, εἰς μίαν προσπάθειαν ἀποκαταστάσεως τῆς ἀληθείας καὶ ὀρθῆς τοποθετήσεως τῶν Ὁρθοδόξων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

Ζητῶ τὴν συνεργασίαν ὄλων Σας διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν δικαίων καὶ δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἀποκατάστασιν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ χρέος πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων μας. Δὲν ζητῶ νὰ λησμονήσητε τὸ παρελθόν. Πρέπει νὰ διδασκώμεθα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν διὰ νὰ μὴν ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ λάθη τοῦ παρελθόντος, λάθη, τὰ ὁποῖα ἐγίναν ἀπὸ ὄλους τοὺς μεγάλους καὶ ἰσχυροὺς εἰς βάρος τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων. Ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ μένωμεν αἰχμάλωτοι τοῦ παρελθόντος. Ἐχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ἀντιλαμβανώμεθα τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, καὶ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, σημεῖον, ὑπαγορεύουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ἐξασφαλίζουν εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Οὐγγαρίας τὸ δικαίωμα νὰ γίνων ἢ νὰ παραμείνουν καὶ Ὁρθόδοξοι. Διὰ τοῦτο, ἀποδεχομένη ἡ Ἐκκλησία τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ, σέβεται τὴν πεποίθησιν καὶ τοποθέτησιν

του καθ' ενός έναντι της πίστεως, καταδικάζει όμως κατηγορηματικώς όσους συνεχίζουν να έμποδίζουν τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας μεταξύ του Ἑλληνισμοῦ τῆς Οὐγγαρίας, διότι αὐτοὶ παραγνωρίζουν τὴν βούλησιν τῆς Οὐγγρικής Πολιτείας, ἡ ὁποία ὑποστηρίζει τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, καὶ πλαστογραφοῦν τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, δεδομένου ὅτι Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελοῦν μίαν ἀδιάσπαστον ἐνότητα.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν γνωρίζει ἐθνικούς, φυλετικούς καὶ γλωσσικούς φραγμούς, ἐγκάρδιον πατρικὸν χαιρετισμὸν ἀπευθίνω καὶ πρὸς τοὺς Οὐγγρους Ὁρθόδοξους ἐκείνους, τοὺς ἀποτελοῦντας ἐκλεκτὸν μέρος τοῦ ποιμνίου τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐξαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Χαιρετισμὸν ἀπευθίνω πρὸς τοὺς ἐπισκέπτας καὶ προσκυνητὰς ἀπὸ τὸ Ἐξωτερικόν, ἰδίως ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν συμμετοχὴν Σας καὶ διὰ τὰ κατὰ καιροὺς δείγματα τῆς βοήθειάς καὶ ἀγάπης Σας πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Οὐγγαρίας.

Διὰ τὴν ἱστορίαν ἀναφέρω εὐχαρίστως τοὺς ἀρχιτέκτονες Ἀχιλλέα καὶ Ἀδὰμ Δημητρίου, τὸν ἀγιογράφον Κωνσταντῖνον Ξενοπούλου, τὸν ξυλογλύπτην Γεώργιον Φαλλιαρίδην, τὸν ἐπιμεληθέντα τὴν διακόσμειν τοῦ ναοῦ Ἐμμανουὴλ Χριστοδουλάκη καὶ ὅλους τοὺς τεχνικούς, τεχνίτας καὶ ἐργάτας, οἱ ὅποιοι μὲ πολὺν ζήλον εἰργάσθησαν διὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἔργου τούτου.

Εὐχαριστῶ τοὺς σεβαστοὺς πατέρας καὶ ἀδελφοὺς Κληρικούς, τὴν Χορωδίαν, τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημερώσεως καὶ ὅλους ὄσους συνέβαλον εἰς τὴν λαμπρὰν διεξαγωγὴν καὶ προβολὴν τῶν ἐγκαινίων.

Ἐπαινοῦν καὶ εὐαρέσκειαν ἐκφράζω πρὸς τὰ ἀγαπητὰ μέλη τοῦ ἀξιοτίμου Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου, τὸν Αἰδεσιμολογιώτατον κ. Ἰωσήφ Καλόταν καὶ τοὺς Ἐντιμ. κ.κ. Παναγιώτην Κόντον, Ἀθανάσιον Γαλάνην, Εἰρήνην Κοτσολάρη, Τάκην Ντούλαν, Κωνσταντῖνον Ριζογιάννην καὶ Κωνσταντῖναν Τσαλίλινγκερ, καὶ εὐχαριστῶ διὰ τὴν στενὴν συνεργασίαν καὶ τὴν πολὺτιμον συμβολὴν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς Ἐνορίας. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ ὀφφικίου τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εἰς τὸν Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον καὶ Ἱερατικῶς Προϊστάμενον, Αἰδεσιμολογιώτατον κ. Ἰωσήφ Καλόταν, ἀποτελεῖ τιμὴν καὶ διάκρισιν, ἡ ὁποία ἀντανακλᾷ εἰς ὅλους Σας. Εὐτυχῶς, ὑπάρχει ἡ Μήτηρ Ἐκκλη-

σία, ἡ ὁποία γνωρίζει καὶ νὰ ἐκτιμᾷ καὶ νὰ ἀνταμείβῃ.

Καὶ τώρα ὁ λόγος πρὸς Ἑμᾶς, τὸν Ἐντιμολογιώτατον κ. Κωνσταντῖνον Δαφέριμον, τὸν Ἄρχοντα Μέγα Πρωτέκδικον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, τὸν Μέγαν Εὐεργέτην τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστρίας καὶ Ἐξαρχίας Οὐγγαρίας καὶ Μεσευρώπης καὶ τὸν κτίτορα τοῦ περικαλλεστάτου Ἱεροῦ Ναοῦ τούτου.

Ἐντιμολογιώτατε καὶ φίλτατε Ἄρχον!

Ὅταν διὰ πρώτην φορὰν Σᾶς ἀνέφερον τὸ σχέδιόν μου περὶ πραγματοποιήσεως τῆς ἐπιθυμίας τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ χωριοῦ Νίκου Μπελογιάννη νὰ ἀποκτήσουν ἔκκλησίαν, ἐσπεύσατε μὲ προθυμίαν νὰ ἀνταποκριθῆτε εἰς τὴν ὑλοποίησιν τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοῦ πόθου. Σήμερον, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, παραδίδετε εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν Ἐξαρχίαν Οὐγγαρίας, τὴν Κοινότητα Μπελογιάννη καὶ τοὺς Ἕλληνας τῆς Οὐγγαρίας ἕνα ναὸν τέλειον, ἕνα μνημεῖον ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐθνικόν, ἕνα ἔργον τῆς φιλοτιμίας καὶ φιλοπατρίας Σας, ἕνα περὶτρανον δείγμα τῆς ἀγάπης Σας πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, ἕνα ἴδρυμα, ὀφειλόμενον καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν εὐεργετικὴν φιλογενὴ διάθεσιν, τῆς Ἑμετέρας φίλης Ἐντιμολογιότητος. Οἱ λόγοι εἶναι πτωχοὶ διὰ νὰ ἐκφράσουν τὰ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης τῶν πιστῶν καὶ τοῦ ὁμιλοῦντος, τὸν ὁποῖον ἀνακουφίζετε προθύμως εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ποιμαντικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Ἡ Αὐτοῦ Θειοπάτη Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, διὰ Σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος καὶ διὰ στόματος τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐκπροσώπου Ἁγίου Ἀγαθονικείας ἐξέφρασε τὴν Πατριαρχικὴν εὐαρέσκειαν καὶ διεβίβασε τὸν δίκαιον ἔπαινον τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ πρόσωπόν Σας. Εἰς ταῦτα προσθέτω τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην τοῦ Πληρώματος τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώστου Ἐξαρχίας καὶ ἡμῶν προσωπικῶς, ὡς καὶ θεομύστατα συγχαρητήρια διὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀξιομίμητον δωρεὰν αὐτὴν καὶ διὰ τὸν γλυκύτατον καρπὸν αὐτὸν τῆς ἐγνωσμένης γενναιοδωρίας Σας, ἡ ὁποία Σᾶς κατατάσσει εἰς τὴν τετιμημένην χορείαν τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Εὐχόμει ὀλοφύχως ὅπως ὁ Κύριος χαρίζηται εἰς τὴν Ἑμετέραν Ἐντιμολογιότητα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς Εὐστράτιον καὶ Σπυρίδωνα ἔτη πολλὰ ἐν ὑγείᾳ καὶ πλήρῃ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ καταθυμίου. Εὐχαριστῶ, Ἐντιμολογιώτατε Ἄρχον, πάλιν καὶ πολλάκις.

(Συνεχίζεται)

Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ*

Ἡ συμπερίληψη τοῦ θέματος τοῦ «Οἰκουμεισμοῦ ὡς Ποιμαντικῶν Προβλήματος», στοῦ πρόγραμμα ἑνὸς Μεταπτυχιακοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου, ἀφιερωμένου στὴ «Σύγχρονη ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας», ἦταν ἀσφαλῶς λίαν ἐπιτυχῆς καὶ ἐπιβεβλημένη. Διότι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ 70ετία γόνιμης γενικῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν μέσα στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση

Τοῦ Μ. Πρωτοπρεσβ. κ. Γεωργίου Τσέτση

καὶ τῆς δραστηριοποιήσεώς τους γιὰ τὴν προώθηση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, ὁ Οἰκουμενισμός, ὁ ὁποῖος βαθμιαία πῆρε μιὰ ὑποτιμητικὴ καὶ ἀρνητικὴ ἔννοια, κατήντησε πράγματι ποιμαντικὸ πρόβλημα πρώτου μεγέθους.

Ὁ οἰκουμενισμὸς εἶναι πολύπτυχο φαινόμενο ποῦ δὲν ἀφορᾷ, ὅπως νομίζεται, μόνο στίς σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν στὰ πλαίσια τῶν διμερῶν καὶ πολυμερῶν θεολογικῶν διαλόγων τους. Ἔχει προεκτάσεις, οἱ ὁποῖες διεισδύουν βαθειὰ μέσα σὲ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία καὶ ἐπηρεάζουν ποικιλότροπα τὴ ζωὴ τῆς.

Ἀναπτύσσοντας τὸ θέμα τῆς εἰσηγήσεώς μου, θὰ κινηθῶ σὲ τρία ἐπίπεδα, παρουσιάζοντας ἰσάριθμες ὁψεις τῆς οἰκουμενικῆς προκλήσεως, οἱ ὁποῖες ἔχουν σαφεῖς ποιμαντικὲς διαστάσεις καὶ χρῆζουν ἀναλόγου ἀντιμετωπίσεως ἐκ μέρους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Συγκεκριμένα θὰ σταθῶ α) στίς διαβρωτικὲς προσπάθειες θεμελιοκρατικῶν κύκλων οἱ ὁποῖοι, μαχόμενοι τὴν οἰκουμενιστικὴν δραστηριότητα διαφόρων ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας, δημιουργοῦν προβλήματα συνειδήσεως στὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, β) στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ ὀρθόδοξοι καλοῦνται σήμερονὰ συναντήσουν τὸν ἑτερόδοξο, μέσα σὲ μιὰ ραγδαίως μεταβαλλόμενη πολυ-εθνικὴ, πολυ-πολιτισμικὴ καὶ πολυ-θρησκευτικὴ κοινωνία καὶ γ) στὴν ἀναγκαιότητα τῆς σωστῆς ποιμαντικῆς ἀντιμετωπίσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὁλονῶν

καὶ περισσότερο αὐξανομένων μικτῶν γάμων καὶ τῶν οἰκογενειῶν μὲ «διαχριστιανικὴ σύνθεση». Φαινόμενο τὸ ὁποῖο προκαλεῖ τὸ σύγχρονο κοινωνικὸ περιβάλλον μας, ἢ κατάρρηση τῶν συνόρων καὶ ἢ διακίνηση τῶν πληθυσμῶν. Φαινόμενο τὸ ὁποῖο, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θὰ καταντήσει (στὸν χῶρον τῆς λεγόμενης διασπορᾶς ἤδη κατήντησε) ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον λεπτὰ καὶ δυσεπίλυτα ποιμαντικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας.

Προτοῦ ὅμως ἀναλυθοῦν οἱ τρεῖς πτυχὲς τοῦ ὑπὸ ἐξέταση θέματος, εἶναι ἀνάγκη νομίζω ὅπως πρώτα γίνῃ κάποια ἀναφορὰ στὴν ἔννοια τοῦ ὄρου «οἰκουμενισμός», στὰ γενεσιουργὰ αἰτίά του, καθὼς καὶ στοὺς στόχους τοὺς ὁποῖους ἐπιδιώκει μὲ τὰ θεσμικὰ ὄργανά τῆς ἢ ὁμώνυμη Κίνηση.

* * *

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τὶς πρώτες ἤδη μέρες τῆς ἐμφανίσεώς της στὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας, στίς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, ἢ σύγχρονη Οἰκουμενικὴ Κίνηση, δὲν ἀφῆκε ἀδιαφόρους οὔτε τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἡγέτες, οὔτε καὶ τὸ εὐρύτερο πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀποτελώντας μιὰ ἀδιαμφισβήτητη πραγματικότητα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντικατοπτρίζοντας τὴν κατάστασιν μέσα στὴν ὁποία ζεῖ καὶ κινεῖται σήμερονὰ ὁ Χριστιανικὸς κόσμος, ἢ ἐν λόγῳ Κίνηση κινήσει καὶ συνεχίζει νὰ ἐνεργοποιεῖ θιασῶτες καὶ πολέμιους, ποῦ μὲ πειστικότητα καὶ κατάλληλη ἐπιχειρηματολογία προσπαθοῦν νὰ ἐκθέσουν ἐκατέρωθεν τὰ «ὑπὲρ» καὶ τὰ «κατὰ» τῆς, νὰ προβάλουν τὰ πλεονεκτήματα ποῦ παρουσιάζει ἢ νὰ ἐπισημάνουν τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποῖους ἐγκυμονεῖ. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση προβληματίζει, προκαλεῖ, ἐρεθίζει, θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ, δὲν περνᾷ ὅμως ἀπαρατήρητη. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνο στὸν ὀρθόδοξο χῶρον, ἀλλὰ καὶ στὸ εὐρύτερο χριστιανικὸ πλαίσιο¹.

Στὴ σύγχρονη ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἢ πρώτη εἰκοσαετία τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα θεωρεῖται ὡς ἢ περίοδος ἐκείνη ποῦ εἶδε νὰ ἀνατέλλῃ μιὰ νέα κατάσταση στίς μέχρι τότε τεταμένες διεκκλησιαστικὲς σχέσεις. Οἱ ἀλλεπάλληλες ἐκκλη-

* Εἰσήγηση στὸ ΙΖ' Διεθνὲς Μεταπτυχιακὸ Θεολογικὸ Σεμινάριο ποῦ συνήλθε ἀπὸ 23 Σεπτεμβρίου ἕως 4 Ὀκτωβρίου 1996 στὸ Ὁρθόδοξο Κέντρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Σαμπεζύ, Γενεύη), ὑπὸ τὸ γενικὸ θέμα «Σύγχρονη Ποιμαντικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας».

1. Βλ. περισσότερα ἐν Γ. Τσέτση, Μιὰ Ὁρθόδοξη θεώρηση τοῦ Οἰκουμεισμοῦ, ἐν Ἐπιστημονικῇ Παρουσία Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης, Β' (1991) σσ. 385-408.

σεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου για καταλλαγή και συνεργασία (Έγκυκλιοι του 1902, 1904, 1920), ή παρότρυνση του Παγκοσμίου Ύεραποστολικού Συνεδρίου του Έδιμβούργου για ένια χριστιανική μαρτυρία στον κόσμο (1910), ή σύσταση του Παγκοσμίου Συνδέσμου Προαγωγής Διεθνούς Φιλίας δια των Έκκλησιών (1914), καθώς και τα Προκαταρκτικά Συνέδρια των υπό ίδρυση Κινήσεων «Πίστις και Τάξις» και «Ζωή και Έργασία» (Γενεύη, 1920)², άποτελούσαν, χωρίς άμφιβολία, μι άπόκλιση άπό τo παρελθόν και τοποθετούσαν τις βάσεις της σύγχρονης Οικουμενικής Κίνησης, ως μις προσπάθειας των Έκκλησιών να υπερβούν τις αντιδικίες του παρελθόντος, να βρουν ένα κοινό παρονομαστή στην προς τον κόσμο διακονία και μαρτυρία τους και να δημιουργήσουν βαθμαία τις συνθήκες εκείνες που θα έπιτρέψουν, εν καιρώ ευθέτω και Θεού ευδοκούντος, την άποκατάσταση της ενότητός τους.

Όσο όμως και αν ο όρος Οικουμενική Κίνηση άρχισε να χρησιμοποιείται κατά τη δεκαετία του 1920, για να υποδηλώσει την παραπάνω εξέλιξη στις διαχριστιανικές σχέσεις και τη συνεργασία των Έκκλησιών στον θεολογικό και ήθικο-κοινωνικό τομέα, ή ιδέα, του Οικουμενισμού αυτή καθ' έαυτήν δέν είναι κάτι τo νεοφανές στη ζωή της Έκκλησίας. Άπεναντίας βρίσκεται στο έπίκεντρο της ποιμαντικής μέριμνας της, άπό τους άποστολικούς ήδη χρόνους. Όπως παρατηρεί ο καθηγητής Νίκος Ματσούκας, «τις ρίζες της οικουμενικής κίνησης συναντά κανείς στα πρώτα βήματα της Έκκλησίας, μι και ή Έκκλησία ζει άκατάπαυστα τον άγώνα της ενότητας, κατά τo κεντρικό αίτημα της άρχιερατικής προσευχής του Χριστού ίνα πάντες εν ώσιν (Ίωάν. 17, 20- 21)»³.

2. Βλ. σχετικά εν Ί. Καριώη, Τά Συμβολικά και Δογματικά Μνημεία της Όρθοδόξου Έκκλησίας, Τόμος ΙΙ, Β' έκδ., Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1984· Β. Σταυρίδου, Ίστορία της Οικουμενικής Κίνησης, Β' έκδ. Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1984· Ά. Παπαδοπούλου, Μαρτυρία και Διακονία της Όρθοδόξου Έκκλησίας σήμερα, έκδ. Άφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1984· Γ. Τσέτση, Οικουμενικά Άνάλεκτα. Συμβολή στην Ίστορία του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών, έκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1987, R. Rouse - S. Neil (ed.), A History of the Ecumenical Movement, Vol. 1, 1517-1948, second edition, SPKC, London 1967· M. Villain, Introduction à l' Oecuménisme, Castermann, Tournai-Paris 1958· W. A. Visser't Hooft, Memoirs, SCMP, London 1973.

3. Ν. Ματσούκας, Οικουμενική Κίνηση, Ίστορία - Θεολογία, έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 5.

Συχνά έπιχειρήθηκε να προβληθεί ή θέση οτι ο Οικουμενισμός είναι ή φυσική συνέπεια του διχασμού μέσα στον όποιο ζει ο Προτεσταντικός κόσμος και οτι ή κίνηση που τον εκφράζει είναι μι προσπάθεια έξευρέσεως των θεραπευτικών εκείνων μέσων που θα άπαλλάξουν τον Προτεσταντισμό άπό τo κακό που τον κατατρώχει⁴. Η θέση αυτή έχει άσφαλώς κάποια βάση άλήθειας, υπό την έννοια οτι οί άπό προτεσταντικής πλευράς πρωτοπόροι της οικουμενικής Κίνησης, είχαν βαθειά συναίσθηση της τραγικής εικόνας που παρουσιάζουν οί προτεσταντικές Όμολογίες, οί όποιες ξεκινώντας άπό τις αυτές θεολογικές άρχές που είχε διακηρύξει ή Μεταρρυθμισή, πήραν ή κάθε μι ξεχωριστή κατεύθυνση, έμφανίζοντας έτσι ένα κατακερματισμένο Προτεσταντισμό.

Θά ήταν όμως παράλογο και ιστορικά άστοχο να άποδοθεί στον προτεσταντικό μόνο κόσμο ή πατρότητα του Οικουμενικού και ή άποκλειστικότητα της μέριμνας για τη χριστιανική ενότητα, ώσαν να μην υπήρξαν δια μέσου της ιστορίας άλλες πρωτοβουλίες που άπέβλεπαν κι αυτές στον τερματισμό του σκανδάλου της διαιρέσεως και στη βίωση άπό όλόκληρο τον Χριστιανικό κόσμο του άγαθού της εν Χριστώ ζωής, «εν τω συνδέσμω της ειρήνης» (Έφ. 4,3), μέσα σε μι ένωμένη Χριστιανική οικουμένη.

Άσχολούμενοι με τo θέμα της Οικουμενικής Κίνησης και άναφερόμενοι στις προσπάθειες των Έκκλησιών για καταλλαγή και ενότητα, θα έπρεπε ίσως να άποφεύγαμε μερικές στερεότυπες αντιλήψεις, σύμφωνα με τις όποιες ή πρωτογενής Έκκλησία έζησε μέσα σε μι ειδυλλιακή κατάσταση, την όποια διαδέχθηκαν αιώνες δοκιμασίας και περιπετειών. Η Άρχιερατική Προσευχή του Κυρίου λίγο πριν την προδοσία και τo Πάθος, δείχνει πόσο ευάλωτη ήταν ή Έκκλησία του και περιγράφει κατά τον πιό παραστατικό τρόπο την άγωνία του Χριστού να διασφαλισθεί ή ενότητα του Σώματός Του.

(Συνεχίζεται)

4. Βλ. σχετικά εν Παντελεήμονος (Παπαγεωργίου) Θεσσαλονίκης, Οικουμενικά, Θεσσαλονίκη 1959, σελ. 28· Ά. Δηληκωποπούλου, Έξω άπό τo τείχη, Άθηνάγορας ο Α' ο Οικουμενικός Πατριάρχης, έκδ. Άλφα-Δέλτα 1988, σελ. 201, G. Florovsky, The Orthodox Church and the World Council of Churches, εν St. Vladimir's Seminary Quarterly, 2 (1954), p. 16· J. Romanidis, The Theologian in the service of the Church in the Ecumenical Theology, off-print; The Greek Orthodox Theological Review, vol. XXV, No 2 (1980) p. 2.

ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ

Ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανός, μάρτυς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους*

*«Τὸν ἔσφαξαν τῶν Γρεβενῶν τὸν ἀφοβο Δεσπότη,
τὸν ἔσφαξαν τὸν ἄξιο τοῦ γένους στρατιώτη
θρήνησε, σκλάβα, θρήνησε κι ἄλλη μεγάλη μίτρα,
ποὺ τὴν αἵματοκύλησαν τῆς λευτεριάς τὰ φύτρα».*

(Γ. Σουρῆς)

Ἄν ἡ κοσμοκαταλύτρα ροὴ τοῦ χρόνου παρασέρνει στὸ πέρασμά της τὰ πάντα καὶ τὰ παραδίδει στῆς λησμονιάς τῆ μελαγχολικῆ σιγαλιά, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ τις μεγάλες φυσιογνωμίες τῆς ἱστορίας, ποὺ σηματοθεύουν τις ἐποχές, νικᾶνε τῆ

Τοῦ κ. ΜΙΧΑΛΗ Γ. ΤΡΙΤΟΥ, Δρος Θεολογίας

λήθη καὶ τὸ χρόνο καὶ γίνονται οἱ φωτεινοὶ ὁδοδείχτες τοῦ σωστοῦ προσανατολισμοῦ τῆς ζωῆς.

Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ νίκησαν τῆ λήθη καὶ τὸ χρόνο καὶ ὅσο ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸ χρόνο τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου τόσο πὺ πολὺ τὸν πλησιάζουμε, εἶναι καὶ ὁ ἀείμνηστος ἔθνομάρτυς Αἰμιλιανὸς Λαζαρίδης (1877-1911).

Ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανὸς ἀνήκει ἀναμφίβολα στὰ μεγάλα ἀναστήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα κεφάλαια τῆς νεοελληνικῆς μας διάρκειας. Μὲ τῆ μαρτυρικῆ θυσία τῆς ζωῆς του ἔγινε σύμβολο ἀντιστάσεως τοῦ λαοῦ, στέργωσε τὴν πίστη τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔδωσε ἐλπίδες ἐθνικῆς ἀνάστασης. Ἡ θυσία του παραδειγματίωσε τὸ λαό, τόνωσε τὸ φρόνημά του καὶ γιγάντωσε τὴν ἐθνικὴ του συνείδηση.

Μόλις ἓνα χρόνο πρὶν ἀπελευθερωθῶν τὰ ἀγαπημένα του Γρεβενά¹ ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ τίμησε μὲ τὸ ἀγνὸ του αἷμα τῆ μαρτυρικῆ γῆ τῆς ἐπαρχίας του καὶ δικαίωσε ἔμπρακτα τὸ γραφικὸ «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων»². Τὸ μαρτύριό του ὑπῆρξε «συμμόρφωσις τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ»³ καὶ κριτήριον τῆς χριστιανικῆς του γνησιότητος, ἀφοῦ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σταυρικόν, ὅπως σταυρικὸ εἶναι καὶ τὸ ἦθος τοῦ χριστιανοῦ.

* Ὁμιλία ποὺ ἐκφωνήθηκε στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ Γρεβενῶν τὴν Κυριακὴ 6 Ὀκτωβρίου 1996 κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ ἀρχιερατικοῦ μνημοσύνου γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ.

1. Ὁ Μητροπολίτης Γρεβενῶν Αἰμιλιανὸς δολοφονήθηκε τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1911, τὰ δὲ Γρεβενά ἀπελευθερώθηκαν στίς 20 Ὀκτωβρίου 1912.

2. Ἰωάν. ι', 11-12.

3. Migne PG 48, 709.

Ἄν θὰ ἔθελε κανεὶς νὰ σκιαγραφήσει τὰ χρόνια τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Αἰμιλιανοῦ στὰ Γρεβενά θὰ ἔλεγε ὅτι ἦταν χρόνια δύσκολα καὶ τραγικά. Ὁ Μακεδονικὸς ἀγώνας, ἓνας σκληρὸς, ἀγριὸς καὶ βάρβαρος πόλεμος, διέρχεται τὴν ἀγριότερῆ του φάση. Οἱ Νεότουρκοι, τὸ βουλγαρικὸ κομιτάτο καὶ ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἀποτελοῦν τρεῖς σοβαρότατους κινδύνους γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ Μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Νεότουρκοι, ποὺ ἀπετέλεσαν συνασπισμὸ διαφόρων μεταρρυθμιστικῶν πολιτικῶν ὁμάδων στὴν Τουρκία κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τις πρώτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰ., μὲ τὴν ἀνάρρησή τους στὴν ἐξουσία προώθησαν τὸν ἐσυγχρονισμὸ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ νέο πνεῦμα τοῦ τουρκικοῦ ἐθνικισμοῦ. Καὶ ἐνῶ ἀρχικὰ τὸ κίνημά τους μὲ τὴ διακήρυξη γιὰ ἐλευθερία, ἰσότητα καὶ ἀδελφότητα ὡς σύμβολα τοῦ νέου πολιτεύματος ἀναπτέρωσε τις ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων, γρήγορα σκόρπισε τὴν ἀπογοήτευση. Γιατὶ ἀπέδειξε στὴν πράξη ὅτι ἦταν ἓνα καθεστῶς ἐμπνευσμένο ἀπὸ ἓναν σκληρὸ ἐθνικισμὸ καὶ ἔγινε περισσότερο ἐπικίνδυνο καὶ τυραννικὸ ἀπὸ ὅ,τι τὸ προηγούμενο, κυρίως στίς ὑπόδουλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας. Μὲ τὸ κίνημα αὐτὸ ἀφυπνίσθηκε καὶ καλλιεργήθηκε τὸ πατροπαράδοτο μίσος τῶν Τούρκων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ καταστρώθηκε τὸ πρόγραμμα τοῦ φοβεροῦ ἀνθελληνικοῦ διαγωγμοῦ⁴.

Ὁ δεῦτερος κίνδυνος γιὰ τὸν ἑλληνισμὸ τῆς Μακεδονίας στὰ χρόνια τοῦ Αἰμιλιανοῦ (1910-1911) ἦταν οἱ γνωστὲς ἔνοπλες ἐπαναστατικὲς ὁργανώσεις τῶν Βουλγάρων ποὺ ἔδρασαν στίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰ. καὶ ἐπιδίωκαν τὴν κοινωνικοπολιτικὴ μεταβολὴ στὴ Μακεδονία, ποὺ βρισκόταν τότε στὴν κυριαρχία τοῦ σουλτάνου. Ἡ κίνησις αὐτὴ ἐντασσόταν στὴν προσπάθεια τῶν Βουλγάρων γιὰ τὴ δημιουργία κράτους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους ποὺ περιλάμβανε ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (1878), ἡ ὁποία ὅμως εἶχε ἀνατραπῆ μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Βερολίνου (ἐπίσης 1878). Τὰ βουλγαρικὰ Κομιτάτα προκάλεσαν τρομερὲς καταστρο-

4. Π.Α.Β. 45(1996), σ. 70.

φές σε έλληνικά σχολεία και εκκλησίες και κήρυξαν διωγμό έναντιόν όσων παρέμειναν προσηλωμένοι στο Οικουμενικό Πατριαρχείο⁵. Είναι πολύ χαρακτηριστικά τὰ όσα γράφει ή Κιανή Βρεταννική Βίβλος τοῦ 1903 για τή δράση τους: «Άθώων και άόπλων έκβιάσεις, ληστεΐαι, δολοφονΐαι άνδρών και γυναικών, άνελεΐμονα βασανιστήρια ιερών και διδασκάλων, κατακρεουργήσεις, έμπρησμοΐ ναών, αναρχική δυναμίτις εις κάθε φίλον τής τάξεως και τοῦ νόμου, γενική τρομοκρατία, πλημμύρες αίματος»⁶.

Ό τρίτος μεγάλος κίνδυνος για τή Μητρόπολη τοῦ άιμνήστου Αΐμιλιανού ήταν ή ρουμανική προπαγάνδα. Πρόκειται για τήν προσπάθεια που άρχισε ή Ρουμανία τὸ 1849 και έπισημοποίησε τὸ 1863-1864 με σκοπό τή δημιουργία ρουμανικής συνειδήσεως στους βλαχόφωνους τής Μακεδονίας. Ή παρουσία της ύπηρεζε άδιάλειπτη για έναν περίπου αΐώνα. Με τεράστια οικονομικά μέσα, πολύμορφες πιέσεις, άπληνεις διωγμούς και φοβερή βία, με τήν άνίερη συνεργασία της με τους Τούρκους και τήν Καθολική Έκκλησία άγωνίστηκε να έπιτύχει τους άνθελληνικούς της στόχους⁷.

Ό άιμνήστος Αΐμιλιανός περιέγραφε με τὰ χειρότερα λόγια τὸν κίνδυνο τοῦ ρουμανισμού: «Ή κατάσταση τής έπαρχίας μου υπό έποψιν τής δράσεως τών Ρουμάνων και τών ύποστηρικτῶν αυτῶν είναι δεινή... Ήδη πλέον οΐ Ρουμάνοι απεθρασύνθησαν... άρπάζουν δε όποιαν εκκλησίαν ή σχολειον θέλουν. Ήν Περιβολίω κατέλαβον τὸν κεντρικὸν ναόν μας και έν Κρανια, όσάκις θέλουν, λειτουργοῦν εις τὰς ήμετέρας εκκλησίας»⁸. Σε έπιστολή του στο φίλο του Άρχιμ. Ίωακείμ Άποστολίδη, μετέπειτα Μητροπολίτη Κοζάνης, γράφει: «Ή κατάσταση εις εδῶ είναι άνυπόφορος: ό,τι θέλουν εκείνο και έκτελοῦν οΐ υπάλληλοι νυχθημερόν με τους Ρουμάνους: γίνονται δε σπουδαΐαι ένέργειαι τής Κυβερνήσεως προς έκρουμανισμόν τών βλαχοχωριῶν. Οὐδεμίαν προσοχήν δίδουν εις ήμάς. Τὸ Κομιτάτον και αΐ άδικΐαι και αΐ αυθαιρεσίαι χορευοῦν. Εις τήν Κρανιαν εις Ρουμάνος μās ήρπασε τὸ σχολειον μας και οΐ μαθηταΐ οΐ ήμετέροι είναι εις τὸ ύπαιθρον ή οΐ πλείστοι μεταβαίνουν εις τὸ ρουμανικόν. Οΐ ένταῦθα Ένωπικοΐ τους ύποστηρίζουν και τὰ παρὰπὸνά μας περιφρονοῦνται»⁹.

5. Ό.π., 34(1996), σ. 399.

6. Μητροπολίτου Γρεβενῶν Σεργίου, Ό Ίεράρχης τής θυσίας - Αΐμιλιανός Γρεβενῶν, Γρεβενά 1984, σ. 11.

7. Άχιλ. Γ. Λαζάρου, «Βλάχοι», ΠΛΒ 14(1996), σ. 425. Πρὸβλ. Μιχ. Γ. Τρίτου, Ή ρουμανική προπαγάνδα στην περιοχή Πελαγονίας, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 3.

8. «Μακεδονικὸν Ήμερολόγιον» 5(1912), έν Άθήναις 1912, σ. 187.

9. Ό.π., σ. 184.

Άπέναντι στους Νεοτούρκους, τὸ βουλγαρικὸ Κομιτάτο και τή ρουμανική προπαγάνδα ό ιεράρχης τής θυσίας ὕψωσε τὸ άνάστημά του. Άπὸ τήν πρώτη κιόλας στιγμή τής παρουσίας του στη μαρτυρική Μητρόπολη Γρεβενῶν «οὐκ έδωκεν ὕπνον τοΐς όφθαλμοΐς του και τοΐς βλεφάρους του νυσταγμόν και άνάπαυσιν τοΐς κροτάφοις του»¹⁰ έκδαπανώμενος και κυριολεκτικά άναλισκόμενος στην καλλιέργεια τής θρησκευτικής και έθνικῆς συνειδήσεως τοῦ ποιμνίου του. Τὸ έργο του ὕπηρεζε κυρίως έμψυχωτικό. Έτρεχε άπὸ χωριό σε χωριό και προέτρεπε τους χριστιανούς να μένουν σταθεροΐ στις άρχές τής Όρθοδοξίας και τοῦ Γένους. Οὐδέποτε έφείσθη κόπων και θυσιῶν. «Όταν ή δημογεροντία και οΐ προύχοντες τών Γρεβενῶν τὸν παρεκάλεσαν να μη βγαίνει άπὸ τήν πόλη, έπειδή ὕπηρεχαν σοβαρές πληροφορίες για τὰ δολοφονικά σχέδια τής Πύλης, ή άπάντησή του ὕπηρεξε άντάξια όρθοδοξου ιεράρχου: «Μου ζητάτε να μη βγαίνω άπὸ τὰ Γρεβενά. Άλλὰ μήπως εΐμαι Δεσπότης μόνο δια τήν πόλιν; Πὼς είναι δυνατόν να μένουν τὰ χωριά χωρὶς τὸν πνευματικὸν τους πατέρα; Άκούστε το δια τελευταΐαν φοράν. Ποτέ δέν εΐμαι διατεθειμένος να έγκαταλείψω τὸ ποιμνίό μου, όσον μεγάλοι κι αν είναι οΐ κίνδυνοι, οΐ όποιοΐ με άπειλοῦν»¹¹. «Όταν κάποιος φίλος του άπὸ τή Θεσσαλονίκη τὸν ρώτησε: «Δέν φοβείσαι, Δεσπότη μου, τὸν μέχρι Σαμαρίνης δρόμο»; ό άτρόμητος ιεράρχης άπάντησε: «Τί να φοβηθῶ; Τὸν θάνατον; Πικρὸν πράγματι τὸ ποτήριον αυτου, γλυκὺς όμως και ένδοξος ό θάνατος εις τὸν προσπαθοῦντα ν' αφήση ίχνη τής διαβάσεώς του» εργάζεται εθνωφελῶς και τέλος πίπτει επί τοῦ πεδίου τής τιμῆς. Είναι άληθές ότι έχω ὕποχρεώσεις περι αυτῶν. Πιστεύω ή Μεγάλη Έκκλησία μου και τὸ ένδοξον Έθνος να μερμνήσασιν»¹².

Ή μεγάλη θρησκευτική και έθνική δράση τοῦ Αΐμιλιανού ένοχλεΐ τις τουρκικῆς άρχές, οΐ όποΐες με ειδικὸ «τεσκερε» ζητοῦν άπὸ τὸ Οικουμενικὸ Πατριαρχείο τήν άμεση απομάκρυνσή του άπὸ τὰ Γρεβενά, επειδή κατ' αυτους «παρεκίνει τὸν λαόν εις επανάστασιν». Ό Αΐμιλιανός όμως μένει άπτόητος. Συνεχίζει με σπάνια θέρμη ψυχῆς τὸ μεγάλο του έργο. Με τακτικῆς έκθέσεις προς τὸ Οικουμενικὸ Πατριαρχείο και τήν ελληνική κυβέρνηση κάνει γνωστή τήν κατάσταση που επικρατεΐ και ένημερώνει για τὰ μαρτύρια τών Έλλήνων. Έπισκέπτεται και τὰ πλέον απομακρυσμένα χωριά, έρχεται σε επαφή με τὸν τρομοκρατημένο λαό, τονώνει τὸ φρόνημά του, χιτίζει ναούς, στηρίζει τή νεότητα, έμψυχώνει τους ιερείς και τους δασκά-

10. Ψαλμ. 131,4.

11. Μητροπολίτου Γρεβενῶν Σεργίου, ό.π., σ. 45.

12. «Μακεδονικὸν Ήμερολόγιον», ό.π., σ. 189.

λους, παρηγορεί τοὺς πονεμένους καὶ γίνεται ὁ προάγγελος τῆς ἐλευθερίας στὴν ὑπόδουλη καὶ βασανισμένη μακεδονικὴ γῆ.

Ὅμως ἡ ἀνίερη συμμαχία Νεοτούρκων, Βουλγάρων καὶ ρουμανιζόντων κουτσοβλάχων ὄπισσαν τὰ χέρια θραυστάτων ὁμοεθνῶν τους γιὰ νὰ κατακρεουργήσουν μὲ τὸν πλέον φρικιαστικὸ τρόπο τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀγνὸ Ἕλληνα, τὸν ἀλόγητο στὴν ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντος Μητροπολίτη. Ἦταν ἡ 1η Ὀκτωβρίου 1911. Ὁ ἱεράρχης Αἰμιλιανὸς λειτούργησε στὸ χωριὸ Σνίχοβο, κήρυξε τὸ θεῖο λόγο — ἕναν λόγο μεστὸ πατριωτικῶν ἐξάρσεων —, κοινώρησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ὡς ἄλλος Κων/νος Παλαιολόγος βάδισε τὸ δρόμο τῆς θυσίας καὶ τοῦ χρέους. Σὲ μιὰ μικρὴ χαράδρα, κοντὰ στὴ θέση «Γκουλέματα», ἄγρια συμμαχία Νεοτούρκων καὶ ρουμανιζόντων κουτσοβλάχων κατακρεοῦργησε τὸν μαρτυρικὸ Δεσπότη, τὸν ἱεροδιάκονο Δημήτριο καὶ τὸν ἀγωγιάτη Ἀθανάσιο, προστάτη πολυμελοῦς οἰκογένειας. Στὸν ἐρημικὸ αὐτὸ τόπο ὁ ἔθνομάρτυς Αἰμιλιανὸς ξεπέρασε τὸν καθημερινὸ του ἑαυτὸ, μετέλαβε ἀπὸ τὸ δυσκοπότερο τῆς θυσίας καὶ κέρδισε τὴν ἀθανασία.

Τὸν ἥρωικό του θάνατο θρήνησε ὁλόκληρος ὁ Ἕλληνισμός. Πανελλήνια ἐξέγερση καὶ κατακραυγὴ ἐπικράτησε σὲ ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὸ φόνο τοῦ Μητροπολίτη. Πάνδημα μνημόσυνα τελέστηκαν παντοῦ. Ὁ Αἰμιλιανὸς ὑπῆρξε τὸ τελευταῖο θύμα τῆς θηριωδίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ Γένους πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐνδόξων πολέμων τοῦ 1912-13.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπίσημη ἐκθεση, ποὺ στάλθηκε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονικὴ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, «Τὸ Σάββατον, 1ην τρέχοντος, περὶ τὴν 9ην π.μ. τουρκιστί, ἐξεκίνησεν ἐκ τοῦ χωρίου Σινιχόβου διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Γριντάδες, ὁπόθεν μάλιστα, εἰδοποιηθέντες πρότερον οἱ κάτοικοι καὶ ἐξεληθόντες εἰς προὔπαντησιν, τὸν εἶδον κατερχόμενον τὸν ἀπέναντι κατήφορον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ κατηφόρου τούτου εὐρίσκειται λάκκος, ἀρκετὰ ἐπιφοβος καὶ λόγῳ τοῦ πυκνοῦ δάσους του καὶ ἰδία, διότι συνορεύει μὲ τὸ περίφημον τουρκοχώριον Πηγαδίτσα» εἶναι μάλιστα ἐκεῖ ἀκριβῶς καὶ μιὰ καλύβη Πηγαδιτωϊτικῆ, ὁπόθεν εἶναι ἠναγκασμένος νὰ διέλθῃ τις πλησιέστατα ἐκεῖ λοιπὸν ἐγένετο ἡ σύλληψις ἐξ ἐνέδρας τοῦ τε μακαρίτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτῶν εἰς ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπόστασιν διὰ μέσου τοῦ ρεύματος τοῦ χειμάρρου, ἵνα ἀπολεσθῶσι τὰ ἴχνη των. Ἐκεῖ τοὺς ἐκράτησαν μέχρι τῆς μῆρας ὥρας καὶ ἡμισείας τῆς ἐσπέρας, ὅτε πλέον καὶ τοὺς ἐφόνευσαν, καθόσον ὑπάρχουν οἱ ἀκούσαντες τοὺς πυροβολισμοὺς κατ' ἐκείνην περίπου τὴν ὥραν. Ὁ μαρτυρήσας ἀρχιερεὺς εἶχεν ἐν τραῦμα κατενεχθὲν δι' ὄπλου

νέου συστήματος ἐκ τοῦ ὧτος ἐξερχόμενον εἰς τὸ μέτωπον, ἀνὰ ἐν εἰς τὰς χεῖρας, ἐξ ὧν ἡ μία ἦτο τεθραυσμένη καὶ ἐν εἰς τὸ στήθος· εἶχεν ἔτι καὶ μίαν ἐγκοπὴν δι' ὀξέος ὄργανου εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ ἀρκετὰς ἀμυχὰς εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἐλείπον πολλαὶ τρίχες ἐκ τε τῆς κόμης καὶ τῆς γενειάδος καὶ ὁ δεξιὸς του ὀφθαλμὸς ἦτο πολὺ ἐσβεσμένος. Ὡς φαίνεται δὲ θὰ ἔπαθεν ὁ μακαρίτης περισσότερο καὶ πρὸ τῶν ἄλλων, καθ' ὅσον ὁ ἱεροδιάκονος Δημήτριος, πλὴν τριῶν διαμπερῶν διὰ πυροβόλου τραυμάτων εἶχε διεσπασμένον εἰς δύο, διὰ φοβεροῦ κτυπήματος πελέκως τὸ κρανίον του καὶ τὸν μυελὸν διεσκορπισμένον, σημεῖον ὅτι θὰ ἐξέφερε βαρεῖαν κατάραν τινὰ βλέπων τὰ βάσανα τοῦ Δεσπότη του ἢ θὰ ἠθέλησε νὰ κραυγάζῃ καὶ οἱ κακοῦργοι, ἐν τῇ ἐξάψει καὶ τῇ θηριωδίᾳ των, δι' ἐνὸς κτυπήματος τὸν ἀπεστόμωσαν. Ὁ δὲ ἀγωγιάτης Ἀθανάσιος μὴ δυνάμενος νὰ ἀνθέξῃ πρὸ τοῦ φοβεροῦ θεάματος, ἔκρυψε τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν δύο βραχιόνων του ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν ἐφονεύθη διὰ δύο πυροβολισμῶν, ὅπως καὶ ἀνευρέθη, ἀποκλείεται δὲ πᾶσα ἰδέα περὶ τοῦ δυνατοῦ παροχῆς πρὸς ἀλλήλους καὶ τῆς ἐλαχίστης βοήθειας, ἀφοῦ ἅπαντες ἦσαν δεδεδεμένοι ὀπισθάγκωνα, οἱ δύο μάλιστα τελευταῖοι δι' ἐνὸς σχοινοῦ»¹³.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ πληροφορία ποὺ μᾶς διασώζει ἡ ἐφημερίδα «**ΗΠΕΙΡΟΣ**» τῆς 23.10.1911: «... Ἐξ ἐπιβατῶν αὐτοπτῶν ὡς παραστάντων κατὰ τὴν ἐν Γρεβενοῖς γενομένην κηδεῖαν τοῦ ἀειμνήστου Αἰμιλιανοῦ, ἧς προσεξήρχον τρεῖς ἐκ τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν Ἀρχιερεῖς, ἡ πρόπευσα τιμὴ ἀπεδόθη τῷ μάρτυρι τούτῳ τῆς Ἐκκλησίας.

»Σταγόνας αἵματος λαβοῦσα ἐκ τοῦ λαίμου του ἡ γενναιοκαρδὸς ἀδελφὴ του ἀπέστειλε δι' ἐνθύμιον τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει μητρὶ τῆς.

Τὸ καύκαλον τοῦ Ἀρχιδιακόνου του εἶχε θραυσθῆ διὰ πελέκων καὶ τὸ σῶμα του κατακρεοῦργηθῆ διὰ μαχαιρῶν. Ἀπεδόθη δὲ καὶ τις Ἀγιότης ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ κατὰ τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ συρρεῦσαντος, ἰδόντος ὅτι οὐδεμίαν δυσσομίαν εἶχε τὸ λείψανον τοῦ μετὰ ὀκταήμερον ἀνευρεθέντος ἐν μέσῳ θάμνων μάρτυρος...»¹⁴.

Ἡ Τουρκία, ποὺ κατακρεοῦργησε τὸν ἔθνομάρτυρα Αἰμιλιανὸ καὶ τὴ συνοδεία του τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1911, εἶναι ἡ ἴδια ποὺ διαρκῶς καταπατεῖ ἀδιάντροπα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔκανε τοὺς διαγμούς τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τῆς Ἰωνίας (1913-14), ποὺ ὁλοκληρῶθηκαν μὲ τὴ γενοκτονία τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ (1916-1922). Εἶναι ἐκείνη ποὺ τὸ 1915

13. Περιοδ. «Ἑλληνισμός» 1911, σσ. 703-704. Πρβλ. «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», ὁ.π., σ. 170.

14. Ἐφημ. «Ἡπειρος», ἀριθμ. φύλλ. 121/23.10.1911, σ. 2.

έκανε τη γενοκτονία των Ἀρμενίων, τὸ ἀποτρόπαιο κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας ἔγκλημα μὲ θύματα 1,5 ἑκατομμύρια Ἀρμενίους. Εἶναι ἐκείνη ποὺ στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1955 ἔκανε τοὺς φοβεροὺς βανδαλισμοὺς στὴ Σμύρνη καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη ἐναντίον τῶν ὁμογενῶν μας. Εἶναι ἐκείνη ποὺ δείχνει τὸ σκληρὸ της πρόσωπο στὸ Κουρδιστάν, ὅπου ὅσοι δὲν ἔχουν διωχθεῖ, βασανισθεῖ ἢ «ἐξαφανισθεῖ» ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸν τρόμο τῶν 13 φανερῶν καὶ μυστικῶν ὑπηρεσιῶν ἀστυνόμευσης¹⁵. Εἶναι ἐκείνη ποὺ πρόσφατα στὴν Κύπρο ἐπέτελεσε ἐν ψυχρῷ τοὺς δύο ἡρωϊκοὺς νέους, τὸν Ἀναστάσιο Ἰσαὰκ καὶ τὸν Σολωμὸ Σολωμοῦ, ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ ἀνέχονται ἐπὶ 22 χρόνια νὰ βλέπουν τὸ μαρτυρικὸ τους νησι νὰ στενάζει κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ πέλμα τοῦ βάρβαρου Ἀσιάτη. Εἶναι ἐκείνη, ἢ ὅποια ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν δύναμη τῆς βαλκανικῆς μουσουλμανικῆς κινήσεως φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ ὁ προστάτης ὄχι μόνο τῶν ἔξι μουσουλμανικῶν δυνάμεων, ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴ διάλυση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὸ διαμελισμὸ τῆς Γιουγκοσλαβίας. Μὲ λίγα λόγια ὀρέγεται τὴν ἀνασύσταση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἔκρουσε ὁ ἀρμένιος ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν, ὁ ὁποῖος εἶπε χαρακτηριστικά: «Νὰ ἔχει ἡ Δύση τὰ μάτια της δεκατέσσερα μῆπως ἡ Τουρκία σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ καταρρέουν οἱ παλιὲς αὐτοκρατορίες, προσπαθήσει νὰ δημιουργήσῃ τὴ δική της σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ»¹⁶. Δὲν διαφεύγει τῆς προσοχῆς τῆς Τουρκίας τὸ γεγονὸς ὅτι μετὰ τὴν κατάρρευση τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἐπανῆλθε στὸ ἱστορικὸ σκηνικὸ ὁ δυναμισμὸς τῆς Ὁρθοδοξίας. Διαφορετικά, δὲν ἐξηγεῖται ἡ δήλωση τοῦ Τουρκοῦτ Ὁζάλ, ὁ ὁποῖος ὑποστήριξε ὅτι «κίνδυνος γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα δὲν εἶναι ὁ κομμουνισμὸς, ἀλλὰ ἡ ἀναβίωση τῆς Ὁρθοδοξίας»¹⁷. Γι' αὐτὸ ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς στόχους τῆς Τουρκίας εἶναι ἡ μείωση τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ Βαλκάνια μὲ τὴν ἀνοχὴ ἢ μᾶλλον τὴ σαφή, δυστυχῶς, ὑποστήριξη τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ δύσκολες περιστάσεις τῶν καιρῶν ἀξιώνουν ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, Ἑλλήνες, Σέρβους, Βουλγάρους, Ρουμάνους καὶ Ἀλβανοὺς νὰ χρησιμοποιήσουν στὶς σχέσεις τους τὴ γλῶσσα τῆς ὀμοδοξίας, στὴν κοινὴ πολιτικὴ, πολιτισμικὴ, θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ

βάση τῆς κατ' ἀνατολὰς Ὁρθοδοξίας¹⁸.

Τὸ ὄραμα τῆς ὀρθοδόξου βαλκανικῆς ἐνότητος δὲν εἶναι μόνο τὸ ζητούμενο, ἀλλὰ καὶ τὸ δεδομένο. Τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς ἐνώνει τὸ κοινὸ βάπτισμα, ἢ κοινὴ πίστη, τὸ κοινὸ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἢ κοινὴ ὀρθόδοξη διδαχὴ¹⁹. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ μείνουν μονάχα σὲ μιὰ θρησκευτικὴ βάση, ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ σὲ κάποια μορφή πολιτικῆς ἐνώσεως, ἢ ὅποια θὰ ἀποσκοπεῖ στὴν προστασία τῆς κοινῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομίας καὶ στὴν προσφορά της σὲ ἐκείνους ποὺ τὴ νοσταλγοῦν καὶ τὴν ἐπιθυμοῦν.

Σεβασμιώτατε, κυρίες καὶ κύριοι,

«Ἐνώπιον ἐνωπίω» σήμερα μὲ τὸν ἐθνομάρτυρα Αἰμιλιανό. Τὸν γενναῖο αὐτὸν ἄνδρα, τὸ λογικὸ σφάγιο, τὸ ἱερὸ θύμα τοῦ χρέους πρὸς τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὸ Γένος, τὴν καινούργια αἱματηρὴ σελίδα τῆς προσφορᾶς τῆς Ἐκκλησίας στὸν Ἑλληνισμό.

Οἱ μεγάλοι ὁμως δὲν πεθαίνουν. Δὲν πεθαίνουν καὶ ὅταν ἀκόμη βρίσκονται «ἐν τάφω». Καὶ ὁ Αἰμιλιανὸς ἀνήκει στοὺς Μεγάλους. Γι' αὐτὸ εἶναι περιττὸς ὁ μέγας λόγος, ἀφοῦ ὁ ὁποιοσδήποτε λόγος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀδύναμος νὰ ἐξάρει τὸ μεγαλεῖο του. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες δὲν χωρᾶνε στὰ περιγράμματα τῶν λέξεων. Ἐτσι κάθε προσπάθεια ἐπαίνου τέτοιων ἀνδρῶν ἀφήνει ἔντονη τὴν αἴσθησι τῆς ἐλλείψεως.

Εὐχθεῖτε, Σεβασμιώτατε, ἐμεῖς οἱ νεοέλληνες νὰ ἐνσαρκώσουμε τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας τοῦ Αἰμιλιανοῦ, γιὰ τὴν χωρὶς αὐτὸ δὲν μπορούμε οὔτε νὰ ἐπιζητήσουμε οὔτε νὰ μεγαλουρηθῶμε. Καὶ αὐτὸ ἔχει τεράστια σημασία στὶς μέρες μας. Μέρες κινδύνων καὶ ἀπειλῶν γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ὑπόστασι, τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἐδάφους μας καὶ τὴν ἐπιβίωσι τῆς φυλῆς μας. Πάντοτε δὲ ἄς ἔχουν σ' αὐτιά μας τὰ λόγια τοῦ Μ. Βασιλείου. «Τοῦτο γὰρ ἐστὶ μαρτύρων ἐγκώμιον, ἢ πρὸς τὴν ἀρετὴν παράκλησις τῶν συνειλεγμένων... Ὁ τοὺς γενναίους ἄνδρας ἀποδεχόμενος, ἐν τοῖς ὁμοίοις καιροῖς οὐκ ἀπολειφθήσεται τῆς μιμήσεως»²⁰.

18. Ἄθαν. Ἄν. Ἀγγελοπούλου, Ὁ κόσμος τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ Βαλκάνια σήμερα, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 317.

19. Ἀρχμ. Γεωργίου Καψάνη, «Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ Ὁρθοδοξία στὰ Βαλκάνια» στὸν τόμο Βαλκάνια καὶ Ὁρθοδοξία, Ἐκδόσεις Μήνυμα, Ἀθήνα 1993, σ. 36.

20. Migne P.G. 31, 508, 509.

15. Ἐφημ. «Ἡ Καθημερινή» 7 Μαΐου 1995, σ. 22.

16. Ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» 9.2.1992, σ. Α10.

17. Ὁ.π.

ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑ**«Κωνσταντίνος Οικονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων»***

Δὲν ἠθέλησεν ὁμως, ὅπως ἐτόνισεν ὁ Εἰσηγητής, νὰ τοποθετηθῆ ἀνοιχτὰ ἐναντίον τοῦ Κοραῆ, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ ζητήσῃ τὴν καταδίκην του, ὅταν ἐτέθη θέμα μὲ τὸ ὑπὸ ἐκδοσιν ἔργον τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ «Ἀντίρροσις εἰς τὸν ἱερατικὸν Συνέκδημον», τοῦ ὁποίου καὶ ἠμπόδισε τὴν ἐκδοσιν.

Τοῦτο ἐτόνισεν ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνὸς δὲν τὸ ἐπραξε διὰ νὰ μὴ μειωθῆ τὸ κύρος τοῦ

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ**

Γεν. Γραμμ. «Ἰδρύματος Νεοελληνικῶν Σπουδῶν»

Κοραῆ ἀλλὰ διὰ τὴν ἐθναρχίαν καὶ τὸ Γένος. Εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν ἐκινήθη καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναιίου.

Γενικώτερον αἱ ἀπόψεις τοῦ Κ. Οἰκονόμου περὶ τοῦ Κοραῆ ἐμπεριέχονται εἰς κείμενον τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου μόλις τότε 23 ἐτῶν ὅστις ὑπεστήριξε τὸν Κ. Οἰκονόμον ἔναντι τῶν ἐπικριτῶν του μὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἔργου του «Σιωνίτης προσκυνητῆς» καὶ αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν Εἰσηγητὴν σπονδυλῶνονται εἰς τὰς ἀκολουθούσους θέσεις.

1) Ἐκτιμᾶται τὸ ἔργον τοῦ Κοραῆ ὡς Διδακτάλου τοῦ Γένους.

2) Ἀμφισβητεῖται ἡ αὐθεντία τοῦ Κοραῆ καὶ

3) Ἀμφισβητεῖται ἡ ἀρμοδιότης τοῦ Κοραῆ εἰς θέματα ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ ἐπισημαίνονται αἱ αἰρετικαὶ του πηγαὶ καὶ ὁ αἰρετικὸς χαρακτήρ διαφόρων ἀπόψεών του.

Τέλος ὑπεγράμμισεν ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνὸς ὅτι ἡ σύνταξις τοῦ Κ. Οἰκονόμου πρὸς ἀντικοραϊκὴν μερίδα τοῦ Πατριαρχείου δὲν ἐθεμελιούτο εἰς προσωπικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Κοραῆν ἀλλὰ εἰς τὴν συνείδησιν διὰ τὴν βλάβην τὴν ὁποῖαν ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ὁ Κοραῆς εἰς τὴν πνευματικὴν συνοχὴν τοῦ Γένους.

Τρίτη εἰσήγησις ἦτο τοῦ Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Δημη-

τρίου Γόνη, τῆς ὁποίας τὸ θέμα εἶχε ὡς ἐξῆς. «Ἡ νεοελληνικὴ μετάφρασις τῆς Κατηχήσεως τοῦ Πλάτωνα Μόσχας καὶ ὁ Κ. Οἰκονόμος».

Ὁ κ. Γόνης ὑπεγράμμισεν ὅτι ἀφορμὴν διὰ τὴν σύνταξιν τῆς εἰσηγήσεως αὐτῆς ἀπετέλεσεν ἡ μνεῖα τῆς ἐριδος περὶ τὴν διασκευὴν τῆς Κατηχήσεως τοῦ Κ. Οἰκονόμου ἀπὸ τὸν Βούλγαρον ἑλληνιστὴν καὶ λόγιον Ἰβάν Σελμίνσκη, τότε μαθητὴν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Κυδωνιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Προσέτι ἐτόνισεν ὁ Εἰσηγητὴς ὅτι ὁ Κ. Οἰκονόμος διεσκεύασεν εἰς τὴν νεοελληνικὴν, χάριν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Σμύρῃ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου, τὴν Κατήχησιν τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Πλάτωνος διὰ δύο λόγους: Πρῶτον διὰ τὸν συστηματικὸν χαρακτήρα τοῦ ἐγγχειριδίου ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, καὶ δεύτερον, τόσον διὰ τὸν συγγραφέα, ὡς ἦτο ὁ Μόσχας Πλάτων, ὅσον καὶ διὰ τὸν μεταφραστὴν, ὡς ἦτο ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ἀκολούθως ἀνεφέρθη εἰς τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι παρεκίνησαν πολλοὺς νὰ στρέψουν τὰ πυρὰ των κατὰ τῆς διασκευῆς τοῦ Κ. Οἰκονόμου μὲ ἰδιαιτέραν ἀναφορὰν εἰς τὸν λίβελλον τὸν ὁποῖον ἐγκυκλοφόρησεν εὐρέως ὁ πρῶην Σχολάρχης Σέργιος Μακραιὸς.

Ἀνεφέρθη ἐπίσης ὁ κ. Γόνης εἰς τὰς τρεῖς ἀπολογίας τοῦ Κ. Οἰκονόμου, ἔναντι τῶν κατηγοριῶν τῶν κατηγορῶν του, τὰς ὁποίας κατέθεσεν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ἀπέρριψε τὰς περισσοτέρας τῶν κατηγοριῶν, καθὼς καὶ εἰς τὸν τρόπον διορθώσεως τῶν ἀνακριβειῶν, αἱ ὁποῖαι παρεισέφερον εἰς τὴν διασκευὴν τοῦ Κ. Οἰκονόμου.

Τέλος, ὑπεγράμμισεν ὁ Εἰσηγητὴς, ὅτι ἡ κατὰ τοῦ Κ. Οἰκονόμου ἀντίδρασις, σχετικὴ μὲ τὴν διασκευὴν ὑπ' αὐτοῦ τῆς Κατηχήσεως τοῦ Μόσχας Πλάτωνος, προεκλήθη κυρίως ὑπὸ τῶν «συντηρητικῶν» κύκλων τῆς Σμύρνης τῶν προσκειμένων πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς πόλεως καὶ ἀντιτιθεμένων πρὸς τὰ «προοδευτικὰ» ἀνοίγματα τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου τῆς ἰδίας πόλεως.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 707 τοῦ ὑπ' ἀρ. 15 τεύχους.

Τμήμα τών συμμετασχόντων εἰς τὸ ἐν Τσαριτσάνῃ Συνέδριον.

Δέον νὰ σημειωθῆ, κατέληξεν ὁ κ. Γόνης εἰς τὴν εἰσήγησίν του αὐτῆ, ὅτι ἡ διασκευὴ περιεῖχεν ὄντως καὶ τινα σφάλματα.

Τετάρτη εἰσήγησις τῆς Β' Συνεδρίας τοῦ Συνεδρίου ἦτο τοῦ κ. Π.Β. Πάσχου, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς θέμα «Υμνολογικὰ τοῦ Κ. Οἰκονόμου».

Ὁ κ. Πάσχος εἰς τὴν εἰσήγησίν του ἐτόνισεν, ὅτι ὁ Κ. Οἰκονόμος ἔγραψε καὶ ἐξέδωκεν ἔργα των, ἀλλὰ καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς μετρικῆς τῆς βυζαντινῆς ὑμνογραφίας.

Ἀκολούθως, ὁ Εἰσηγητὴς ἀνεφέρθη, μὲ ἀναλόγους ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις, εἰς τὰ ἐξῆς σχετικὰ ἔργα τοῦ Κ. Οἰκονόμου.

1) Ἀκολουθία εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ Ἁγίου καὶ Θεοστέπτου μεγάλου τῆς Ρωσίας ἡγεμόνος καὶ ἄρχοντος Βλαδιμηρίας καὶ Νεαπόλεως Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαίου, τοῦ διὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἀλεξίου μοναχοῦ.

2) Τρία στιχηρὰ προσόμοια τροπάρια εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον.

3) Τρία στιχηρὰ προσόμοια τροπάρια εἰς τὸν ἅγιον Μελάσιππον, Κασίην καὶ Ἀντώνιον ἢ Ἀντωνῖνον καὶ

4) Τροπάριον εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ.

Τέλος, ἰδιαιτέρως ἀνεφέρθη εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Κ. Οἰκονόμου πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς μετρικῆς τῆς βυζαντινῆς ὑμνογραφίας, τοῦ ὁποίου ἡ θεωρία (τὴν ὁποίαν παρεδέχθησαν ὅλοι οἱ εἰδικοί μελετηταὶ εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν), προβάλλει ὡς λύσιν τὴν τονικὴν προσωδίαν ἢ ρυθμοποιίαν, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ τῶν λέξεων τῆς νέας στιχογραφικῆς.

Εἰδικώτερον ἐσχολίασε καὶ ἀνέλυσε τὴν σχετικὴν θέσιν τοῦ Κ. Οἰκονόμου, ὡς ἐμπεριέχεται εἰς τὸ «Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» ἔργον του (σ. 662-663). «Ταύτην [τὴν τονικὴν προσωδίαν] οἱ μεταγενέστεροι ποιηταί, μετεχειρίσθησαν ἐν ταυτῷ καὶ ὄχημα καὶ βάσιν τῆς στιχοποιίας, ποδίζοντες τὰ μέτρα τῶν στίχων ὄχι πλέον κατὰ τὸν χρόνον τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων, τὸν ὁποῖον ὁ ἀπαίδευτος καὶ ἄμουσος ὄχλος δὲν εἶχεν αὐτία νὰ διακρίνη, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν τόνον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν».

(Συνεχίζεται)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Πατριαρχικά συγχαρητήρια, εὐχαὶ καὶ εὐλογίαί

Αἱ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης ὀργανωθείσαι ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ὑδρας, Σπετσῶν, Αἰγίνης, Ἐρμιονίδος καὶ Τροιζηνίας ἑορταστικαὶ ἐκδηλώσεις ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι τῆς γεννήσεως τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου ἐκορυφώθησαν τόσον εἰς τὸ «Διορθόδοξον Μοναστικὸν Συνέδριον» (9-11 Σεπτεμβρίου 1996), ὅσον καὶ εἰς τὸ «Διορθόδοξον Θεολογικὸν Ἐπιστημονικὸν Συνέδριον» (21-23 Ὀκτωβρίου 1996), τῶν ὁποίων εὐσύνοπτον Χρονικὸν θὰ δημοσιευθῇ εἰς προσεχῆς τεύχος τῆς «Ἐκκλησίας».

Εἰς τὰ δύο ταῦτα Συνέδρια, ἀναφερόμενος ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἐν ἐπιστολῇ Αὐτοῦ πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ὑδρας:

«Ἱερώτατε Μητροπολίτα Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Ἱερόθεε, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρᾳ Ἱερότητι καὶ εὐρίην παρὰ Θεοῦ.

» Ἀσμένως ἐκομισάμεθα καὶ εὐφροσύνως ἀνεγνωμεν τὸ προσφιλὲς ἡμῖν ἀπὸ ἱε' τρέχοντος μηνὸς Ὀκτωβρίου γράμμα τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς ἡμῖν Ἱερότητος, δι' οὗ ὑποβάλλει αὐτῇ τῇ ὑμετέρᾳ Μετριότητι περὶ τῆς ἐπιτυχοῦς διεξαγωγῆς τοῦ ἤδη εὐδοωθέντος μοναστικοῦ συνεδρίου περὶ τοῦ ἁγίου βλαστοῦ, τοῦ ἐκ τοῦ κλήματος τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐκβλαστήσαντος καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν Αἴγιναν μεταφυτευθέντος καὶ καρπὸν πολὺν δώσαντος Ἁγίου Νεκταρίου τοῦ θαυματουργοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν καὶ τῆς, ζήλω μιμήσεως, ἀθρόας προσελεύσεως μοναζουσῶν, καὶ τῆς λιπαρᾶς συνεισφορᾶς εἰκοσάδος ὄλης εὐγενῶς καὶ προθύμως καὶ φιλοπόνως προσελθόντων πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν, οἷς πᾶσιν ἀνήκει δίκαιος ἔπαινος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς προετοιμασίας τοῦ θεολογικοῦ συνεδρίου, οὗ ἡ ἔναρξις ὠρίσθη διὰ τὴν κα' τρέχοντος μηνὸς Ὀκτωβρίου, ἅπερ πάντα καταδεικνύουσι τὴν ἀνύστακτον ποιμαντικὴν ὑμῶν μέριμναν ὑπὲρ τοῦ ἐμπιστευθέντος ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου λογικοῦ ποιμνίου.

» Ἐπὶ πάσαις ταύταις ταῖς ὑμετέραις ἐνερ-

γείαις συγχαίρομεν τῇ ὑμετέρᾳ φίλῃ Ἱερότητι καὶ πᾶσι τοῖς συνεργάταις αὐτῆς καὶ εὐχόμεθα ὀλοθύμως ὅπως ὁ παντὸς ἀγαθοῦ δοτὴρ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνδυναμοῖ τὴν ὑμετέραν Ἱερότητα καὶ τοὺς φιλοχρίστους συνεργάτας αὐτῆς καὶ πάντας τοὺς συντελεστάς καὶ συμμετόχους τοῦ Συνεδρίου καὶ πασῶν τῶν προσπαθειῶν αὐτῆς, εἰς τὸ φθάσαι εἰς εὐλογημένον καὶ καρποφόρον πέρας καὶ δρέψαι καρποὺς χυμῶδεις καὶ θρεπτικούς, ὠφελίμους εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ἀνάπτυξιν τοῦ πληρώματος τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Αὐτοῦ.

» Τοῖς ὀλοθύμοις δὲ συγχαρητηρίοις καὶ ταῖς εὐχαῖς προστιθέμεθα καὶ τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογίαν, ὥστε διὰ πασῶν τῶν ἐκδηλώσεων γενέσθαι τὴν χαρὰν ὑμῶν πεπληρωμένην ἐν Χριστῷ, Οὐ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν πάσας τὰς ὡς πλείστας καὶ εὐφροσύνους ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν. Ἀμήν.

ἀλ᾽ἱς' Ὀκτωβρίου κ'

Ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

Ἐπιστημονικὸν Συνέδριον περὶ τῆς Ἐκατονταπυλιανῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς Πάρου

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1700ετηρίδος τοῦ Ἱ. Ναοῦ Παναγίας τῆς Ἐκατονταπυλιανῆς τῆς Πάρου, περὶ τοῦ ὁποίου ἑορτασμοῦ ἐγράψαμεν ἤδη εἰς προηγούμενον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία», ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Παροναξίας κ. Ἀμβρόσιος ὠργάνωσε τὸν Σεπτέμβριον ἐ.ἔ. ἐν Πάρῳ Ἐπιστημονικὸν Συνέδριον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν Ἐκατονταπυλιανὴν καὶ εἰς τὴν Χριστιανικὴν Πάρου.

Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο πανεπιστημιακοὶ διδάσκαλοι, προερχόμενοι ἐκ τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, Κρήτης καὶ Κύπρου, καὶ ἄλλοι εἰδικοί ἐπιστήμονες παρουσίασαν δεκάδας εἰσηγήσεων ἐπὶ θεολογικῶν, ἱστορικῶν, ἐκκλησιαστικῶν, λαογραφικῶν, ἀρχαιολογικῶν, ἀγιολογικῶν, παιδαγωγικῶν καὶ ἄλλων θεμάτων καὶ ἐξήρασαν τὴν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὴν καθ' ὅλου Ὀρθοδοξίαν σημασίαν τῆς Ἐκατονταπυλιανῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς παραδόσεως τῆς Πάρου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Παροναξίας κ. Ἀμ-

βρόσιος, ἐν τῷ πρὸς τοὺς συνέδρους χαιρετισμῷ αὐτοῦ, ἐτόνισε πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅτι «εἰς ἱστορικῶς, ἐθνικῶς, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶς κρισίμους καιροὺς, ὅπως εἶναι οἱ καιροὶ μας, ὅπου παραχαράσσεται ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία, ἀμφισβητοῦνται τὰ ἐθνικά μας σύνορα, καταπολεμοῦνται αἱ παραδόσεις μας, ἀλλὰ καὶ ἡ Ὁρθοδοξία μας βάλλεται καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Σταυροῦ, δηλαδή τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως, ὑψώνουν θρασεῖαν κεφαλὴν καὶ βυσοδομοῦν, συνέδρια ὅπως αὐτὸ ἔχουν διαστάσεις ὄχι μόνον ἀπλῶς θρησκευτικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐθνικῶς».

Δεδικαιολογημένοι καταγγελία διὰ τοῦ Τύπου

Εἰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας προτεστάνται ἀγοράζου καὶ διαμορφώνου ἐν Ἑλλάδι ραδιοφωνικούς καὶ τηλεοπτικούς σταθμούς, εἶναι ὅλως ἀπαράδεκτον ἡ Ἑλληνικὴ Ραδιοφωνία 1 (EPA 1) νὰ καταργη εἰς τὸ νέον πρόγραμμα αὐτῆς τὴν πρωϊνὴν προσευχὴν καὶ ἄλλας μεταδόσεις χριστιανικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἐθνικοθρησκευτικοῦ περιεχομένου.

Ὅθεν εἶναι ὅλως δεδικαιολογημένοι σχετικαὶ καταγγελία, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο διὰ τοῦ Τύπου. Οὕτω λ.χ. εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἡ Καθημερινή» ὁ κ. Γρηγόρης Καλοκαιρινὸς ἔγραψεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ἐξῆς: «Ἐνῶ εἶναι ἱστορικὸ δεδομένο, τὸ ὁποῖο κανεὶς, μὰ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸ κρίκο μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, πὺν τροφοδοτεῖ τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ ὄραμα τοῦ γένους διαχρονικά, οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους τοποθέτησε στὴν ἡγεσία τῆς Ἐθνικῆς μας ραδιοφωνίας ἡ κυβέρνηση, μὲ τὸ πρόσημα ὅτι στοχεύουν στὴν ἀλλαγὴ τῆς «EPA 1» σὲ ἀποκλειστικὰ εἰδησεογραφικὸ ραδιοφωνικὸ κανάλι, σταμάτησαν τὴ δεκάλεπτη πρωϊνὴν... προσευχὴν, “ἔκοψαν” τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Κυριακῆς καὶ κάθε ἐκπομπὴ πὺν εἶχε σχέση μὲ τὴν παραδοσιακὴ μουσικὴ καὶ εἶπαν “ὄχι” στὶς ἀναμεταδόσεις πανηγυρικῶν ἑορτασμῶν ἁγίων μας. Στέρησαν δηλαδή τὴν ἐλπίδα πὺν ἔρχεται κατ’ εὐθείαν ἀπὸ τὰ ἑλληνορθόδοξα νάματα...».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἶναι ἄξια προσοχῆς καὶ αἱ ἐξῆς ἐπισημάνσεις τοῦ κ. Γρ. Καλοκαιρινοῦ: «Σὲ μιὰ ἐποχὴ πὺν ἡ Ὁρθοδοξία βρῖσκεται στὸ ἐπίκεντρο Δύσης καὶ Ἀνατολῆς καὶ συνθέτει πολιτικά, κοινωνικά, πολιτιστικά καὶ θρησκευτικὰ 350 ἑκατομμύρια περίπου ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐλπίζουν πολυδιάστατα σὲ αὐ-

τὴν, ἐδῶ, στὴν Ἑλλάδα, ἐπιχειροῦνται προσπάθειες μείωσης τοῦ ἑλληνορθόδοξου φρονήματος, τὴν ἴδια ὥρα μάλιστα πὺν στὸ ἑλληνικὸ κοινοβούλιο – ὅπως πληροφοροῦμεθα – τώρα μὲ τὴν σύνθεση τῆς νέας βουλῆς, ὁ κ. Κακλαμάνης ἀναζητεῖ πρόσωπα καὶ τρόπους, ὥστε νὰ συνεχιστεῖ ἡ πρωτοβουλία τῆς Διακοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν 17 ὀρθόδοξων κρατῶν, πὺν συναποτελοῦν τὴ νέα μεγάλη εὐρύτερη πολιτικὴ δύναμη στὴν Εὐρώπη. Γιατί συμβαίνουν τόσο ἀντιφατικὰ γεγονότα;» (Ἐφημ. «Ἡ Καθημερινή», 13.10.1996, σ. 26).

«Πὺν πάμε;»

Ἐν συνεχείᾳ ἄς προστεθῇ, ὅτι καὶ ἡ ἐφημερίδα «Ἀπογευματινὴ», ἐπισημαίνουσα τὸ ὀλίσημα τῆς EPA 1, ἐδημοσίευσε ἐκτενὲς πὺν σχόλιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Φίμωσαν τὴ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας». Τὸ σχόλιον τοῦτο ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Τὶ ἐννοοῦμε ἀκριβῶς, ὅταν λέμε ὅτι τὸ κρατικὸ ραδιόφωνο γίνεται ἀνταγωνιστικὸ; Ὅτι πετοσοκόβουμε σιγὰ σιγὰ κάποια λεπτὰ ἐκπομπῶν πὺν ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὸν Χριστιανισμὸ καὶ δίνουν τὸ στίγμα τῆς Ὁρθοδοξίας;

» Ἡ ἀρχὴ ἐγίνε μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ κοπεῖ ἡ προσευχὴ, μὲ τὴν ὁποία ξεκινοῦσε τὰ χαράματα τὸ πρόγραμμα τῆς EPA-1. Ὑπῆρξε, ὁμως, καὶ συνέχεια. Χθὲς τὸ πρωί, ἀνακοινώθηκε στὸν ἐπιμελητὴ τῆς ἐκπομπῆς Ἰωάννη Χατζηφῶτη ὅτι τὸ πρόγραμμα “Ἡ Ἐκκλησία κοντὰ μας”, ἐβδομαδιαῖο καὶ εἰκοσιπεντάλεπτης διάρκειας “κόπηκε”. Τὸ τηλεφώνημα ἐγίνε ἀπὸ τὸ Τμῆμα Λόγου. Δικαιολογία καμία, καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Χατζηφῶτης ἀπορεῖ γιὰ τὸ πὺν κάποιοι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴ σημασία τῆς Ὁρθοδοξίας στὶς μέρες μας, εἰδικὰ μέσα ἀπὸ τὸ κρατικὸ ραδιόφωνο. Ἡ ἐκπομπὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, παραγωγὴ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἔχει παράδοση χρόνων. Μεταδίδεται ἐδῶ καὶ δεκαετίες ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο τῆς EPT, χωρὶς, βέβαια, νὰ πληρώνεται ἀπὸ τὴν EPT. Ἄρα, δὲν ὑπάρχει θέμα κόπης.

» Δὲν καταλαβαίνουμε ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ χέρι πὺν ἔρχεται, σήμερα, εἰδικὰ, πὺν ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει ἀνάγκη νὰ δυναμώσῃ ἡ φωνὴ τῆς καὶ τὴν “κόβει”.

» Μιὰ ἐκπομπὴ πὺν μεταδίδεται κάθε Κυριακὴ μετὰ τὴ Θεία Λειτουργία, ἔχει χαρακτῆρα ἐνημερωτικὸ καὶ πνευματικὸ καὶ εἶναι ἓνα ἀποκούμπι γιὰ τοὺς πιστοὺς, ὄχι μόνον στὴν Ἑλλάδα

άλλα και στην Βόρειο Ήπειρο, την Κωνσταντινούπολη, την Κύπρο. Ποῦ πάμε; Περιμένουμε μιὰ ἀπάντηση ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους» (Ἐφημ. «Ἀπογευματινή»).

Ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι» εἰς τὴν «Ἐταιρείαν τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ».

Εἰς τὸ πρόσφατον παρελθὸν ἔχομεν ἐξάρει δεόντως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πρόεδρος τοῦ λίαν καρποφόρου Ὁρθοδόξου Χριστιανικοῦ Συλλόγου «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι» κ. Ἰω. Τιμαγένης, Ἐπίτιμος Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Μέσης Ἐκπαίδευσως, ἔχει τὴν ωραίαν πρωτοβουλίαν νὰ ἀφιερῶνῃ τεύχη τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένου λαμπροῦ περιοδικοῦ «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι» εἰς διακεκριμένας προσωπικότητας ἢ εἰς ἐξαιρετα πνευματικὰ γεγονότα καὶ καθιδρύματα.

Τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων τούτων (τεῦχος Ἰουλίου - Σεπτεμβρίου 1996), περιέχον καὶ πλῆθος φωτογραφιῶν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν δράσιν τῆς «Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ», τοῦ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν Ἑλλάδι κοινωφελούς - πνευματικοῦ αὐτοῦ καθιδρύματος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι σήμερον ἔχει προσφέρει ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος. «Ἡ ἱστορία τῆς Ἐταιρείας συνυφαίνεται μὲ ἐκείνην τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, μὲ τοὺς ἀγῶνας, τὰς θυσίας καὶ τοὺς ὄραματισμούς του... Χαρακτηριστικὸν τῆς Ἐταιρείας εἶναι ὅτι προσφέρει ἀθορύβως ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τῆς πάντοτε δωρεάν, στηριζομένη εἰς τὴν ἑθελοντικὴν καὶ μέχρις ἀνταπαρνήσεως προσφορὰν ἐργασίας τῶν ἐγκρίτων συνεργατῶν τῆς, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὴ γεναιοδωρίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι συμμερίζονται τὴν πίσιν εἰς τὰ ἰδανικὰ τοῦ Γένους καὶ ἔχουν εὐαίσθητον τὴν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν του συνείδησιν» (σσ. 60-61).

Ἀναδιοργάνωσις καὶ ἐπέκτασις δραστηριοτήτων

Ἐν συνεχείᾳ εἶναι δίκαιον νὰ ἐπισημανθῇ ὅτι ἐκ τοῦ ὡς ἄνω Ἀφιερώματος τοῦ περιοδικοῦ «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι» καθίσταται φανερόν, ὅτι ἡ πρωτοποριακὴ —πρὸ πάντων ἐκπαιδευτικὴ— προσφορὰ τῆς «Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ» ἔχει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐντατικοποιηθῆ ὑπὸ τὴν πεπνυμένην Προεδρίαν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Νικ. Π. Μπρασιώτου, ὅστις νυχθημερὸν ἀφιερῶνει τὰς ἀκμαίας αὐτοῦ δυνάμεις

εἰς τὴν —μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ Μεγάρου τῆς— ἀναδιοργάνωσίν τῆς καὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς δραστηριότητός τῆς «πέρα τοῦ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου τῆς καὶ εἰς νέους τομεῖς, σημαντικοὺς ὄχι μόνον διὰ τὸ Ἀθηναϊκὸν κοινὸν ἀλλὰ, προφανῶς, καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔθνος» τὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον, τὴν Πινακοθήκην τῆς» (σ. 61).

Τὸ Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον ὅπερ διανύει ἤδη πρὸ πολλοῦ τὸν 2ον αἰῶνα τοῦ βίου του, «λειτουργεῖ εἰς εἰδικὰς αἰθούσας καὶ μὲ ἀνανεωμένον πρόγραμμα Σεμιναρίων καὶ Ἐργαστηρίων, ἑθελοντικὴν, πάντοτε, προσφορὰν τῶν διδασκόντων, ἐκ τῶν πλέον ἐγκρίτων Καθηγητῶν καὶ ἐπιστημόνων. Ἀνέκαθεν, ἡ συμμετοχὴ εἶναι τελειῶς δωρεάν, ὑπάρχει δὲ ἀθρόα παρουσία νέων, κυρίως, ἀνθρώπων...» (αὐτ.). Ἡ σπουδαία Βιβλιοθήκη περιλαμβάνει 3500 τόμων «μὲ πάμπολλα μοναδικὰ ἀντίτυπα ἀρχετύπων καὶ σπανίων ἐκδόσεων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1500 καὶ ἐξῆς» (αὐτ.). Ἐξ ἄλλου τὸ πολύτιμον καὶ πλούσιον Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον περιλαμβάνει ἔγγραφα καὶ ἐπιστολὰς τῶν κυριωτέρων Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας τοῦ Καποδιστριαίου μετ' αὐτόγραφα τοῦ ἰδίου, τῆς Ὁθωνικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ τελειῶς ἀναξιοποίητον διὰ τὴν Νεωτέραν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν ὀγκῶδες Ἀρχεῖον τοῦ πολλάκις χρηματίσαντος Πρωθυπουργοῦ καὶ Ὑπουργοῦ Θεοδώρου Π. Δηλιγιάννη... Ἡ ἀξιόλογος Πινακοθήκη καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὸν 5ον Ὄροφον εἰς εἰδικὸν ἐκθεσιακὸν χώρον... περιλαμβάνει δὲ ἄριστα καὶ ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα τῆς Ἑλληνικῆς Ζωγραφικῆς - Χαρακτικῆς τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰῶνος» (αὐτ.).

Ὡσαύτως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι», διὰ τὸ ὁποῖον ὀφείλονται εὐχαριστίαι καὶ συγχαρητήρια εἰς τὸν διακεκριμένον Διευθυντὴν αὐτοῦ κ. Ἰωάννην Τιμαγένην, πληροφορεῖ ὅτι ἡ «Ἐταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ» διαθέτει δωρεάν τὰς μορφωτικὰς ἐκδόσεις τῆς, ὁργανώνει πολιτιστικὰς - ἱστορικὰς ἐκδηλώσεις, ἀνακηρύσσει Ἐπιτίμους Ἐταίρους (ὡς λ.χ. τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Γέροντα πρ. Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβον καὶ τὸν Μέγαν Ἐθνικὸν Εὐεργέτην κ. Παναγιώτην Θ. Ἀγγελόπουλον) καὶ γενικῶς μεριμνᾷ διὰ τὴν προβολὴν τῶν ἀξιών τῆς Ἑλληνορθοδόξου παραδόσεως τοῦ Γένους. Ε.Δ.Θ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ
τῆς 5ης Νοεμβρίου 1996

Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος, συνεδρίασα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ, μεταξύ ἐτέρων θεμάτων, ἐπελήφθη τῶν θεμάτων τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἀπεφάσισε τὴν συγκρότησιν Τριμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Φιλίππων κ. Προκοπίου, Παραμυθίας κ. Τίτου καὶ Γρεβενῶν κ. Σεργίου, προσλαμβανούσης δαπάναις τῆς Ἐκκλησίας μέχρι δύο ὀκτωκτοῦς λογιστάς, διὰ τὴν ἐλέγξιν:

α. τὴν ἀσκουμένην οἰκονομικὴν διαχειρίσιν τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι σήμερον.

β. τὴν ἀσκηθεῖσαν οἰκονομικὴν διαχειρίσιν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. ἀπὸ τοῦ ἔτους 1976 μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ.

Ἡ ὀρισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ὀφείλει μέχρι τέλους τοῦ τρέχοντος ἔτους 1996 νὰ προτείνῃ λογιστικὸν πλάνον (λογιστικὸν σύστημα) ἵνα ἐφαρμοσθῇ ἀπὸ 1.1.97.

Ἡ Συνοδικὴ αὕτη ὁμόφωνος ἀπόφασιν ἐπεκρῶθη ἀθημερὸν διὰ τὴν ἄμεσον ὑλοποίησιν αὐτῆς.

Ἐκ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ
τῆς 6ης Νοεμβρίου 1996

Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος, συνεδρίασεν τὴν 4ην, 5ην καὶ 6ην Νοεμβρίου ἐ.ἔ. ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ.

Ἐκτὸς τοῦ θέματος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Ὑπηρεσίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀποφάσεις τῆς Δ.Ι.Σ., αἱ ὁποῖαι ἤδη ἀνεκοινώθησαν, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος μεταξύ ἐτέρων θεμάτων ἐφ' ὧν ἐπελήφθη ἀπεφάσισε τὴν διενεργεῖαν ἀνακρίσεων εἰς βάρος Ἀρχιερέων οἱ ὅποιοι συνηχῆθησαν καὶ συνέπραξαν μετ' Ἀρχιερέων τελούντων ὑπὸ τὸ ἐπιτίμιον τῆς ἀκοινωνησίας κατὰ τὴν ἐν Λαρίσῃ ψαλείσαν ἐξόδιον ἀκολουθίαν τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου κυροῦ Θεολόγου (Πασχαλίδη).

Ἐκ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Τὴν 7ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ., ἡμέραν Δευτέραν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Δ.Ι.Σ. μετέβη εἰς τὸ Μέγαρον τῆς Βουλῆς καὶ ἐτέλεσε τὸν Ἁγιασμόν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς Νέας Βουλευτικῆς Περιόδου.

Τὴν 29ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. ἡμέραν Τρίτην τὴν Ἱερὰν

Σύνοδον ἐπισκέφθη ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Βοστώνης κ. Μεθόδιος συνοδευόμενος ὑπὸ ὁμίλου Ἑλληνοαμερικανῶν καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν ὑπὸ τὸν Καρδινάλιον τῆς Βοστώνης.

Τὸν Μακαριώτατον ἐπισκέφθη ὁ ἐνταῦθα παρεπιδημῶν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος πρώην Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβος τὴν 31ην Ὀκτωβρίου, ἡμέραν Πέμπτην.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ ἐπισκέφθη τὸν Ἐξοχώτατον Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας εἰς ἀνταπόδοσιν ἐπισκέψεως τοῦ Ὑπουργοῦ, τὴν Πέμπτην 31ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ.

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1996 ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Διαυλείας κ. Δαμασκηνός, Ἀρχιερατάρχης τῆς Ἱ. Συνόδου, προέστη τῆς τελετῆς τῆς κουργᾶς καὶ ρασοφορίας τῆς δευτέρας μοναχῆς τοῦ Γυναικείου Ἱ. Ἠσυχαστηρίου «Ἡ Παναγία τῶν Βρυούλων», τὸ ὅποιον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἰδρύθη ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου (τῆς ὁδοῦ Λευκωσίας), τὸ ὅποιον εἶναι ἐστία ἀκτινοβόλου πνευματικῆς ἐργασίας ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τῶν νέων, ἐμψυχουμένης ὑπὸ τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. π. Γαβριὴλ Τσάφου καὶ ἐκλεκτῶν συνεργατῶν του.

Ὑπενθυμίζομεν, ὅτι τὸ Ἠσυχαστήριον αὐτὸ ἰδρύθη εἰς ἰδιοκτήτους χώρους εἰς τὸν τόπον ἀκριβῶς ἔνθα ἤκμασε τὸ Μετόχιον τῶν Πατησίων, εἰς τὸ ὅποιον ἔδρασε εἰς μεγάλῃν ἔκτασιν καὶ ὑπέστη τὰ βασανιστήρια τοῦ μαρτυρίου ἡ ἁγία Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία. Ἡ πρώτη μοναχὴ τοῦ Ἠσυχαστηρίου ὀνομάσθη Φιλοθέη. Ἡ δευτέρα, ἡ ὁποία εἶχε τὸ κοσμικὸν ὄνομα Βασιλικὴ (Καρανάση), εἶναι πτυχιούχος τοῦ Οἰκονομικοῦ Τμήματος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἰργάσθη ἐν τῇ «Interamerican». Ὡς μοναχὴ ἔλαβε τὸ ὄνομα Πρωτοκλήτη.

Ε.Θ.

— Ἀντιπροσωπεῖα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δέχθηκε στὶς 22 Ὀκτωβρίου ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ. Τὴν Ἀντιπροσωπεῖα ἀποτελοῦσαν οἱ Σεβασμ. Μητροπολίτες Γέρον Χαλκηδόνας κ. Ἰωακείμ, Πέργης κ. Εὐάγγελος, Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων κ. Ἀθανάσιος καὶ Φιλαδελφείας κ. Μελίτων. Συζητήθησαν θέματα κοινῆς ἐνδιαφερόντος.

— Συνεχίζονται οἱ μηνιαῖες συνάξεις τοῦ Σεμιναρίου Κατηχητῶν καὶ Κατηχητριῶν στὸν Ἱερὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Γερασίου Ἰλισίων, σύμφωνα μετ' ὁ κατωτέρω πρόγραμμα:

1) Τρίτη 19 Νοεμβρίου 1996, ὁμιλητῆς π. Φιλάρετος Νικολαΐδης, Θέμα: Ἡ ἐνορία ὡς τόπος καὶ τρόπος βιώσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

2) Τρίτη 10 Δεκεμβρίου 1996, ὁμιλητῆς π. Σεραφεῖμ Μεντζελόπουλος, Θέμα: Ἐκκλησία καὶ Δίκαιον.

3) Τρίτη 14 Ίανουαρίου 1997, όμιλητής: π. Κυριακός Τσουρός, Θέμα: Αιρέσεις και Κατήχηση.

4) Τρίτη 11 Φεβρουαρίου 1997, όμιλητής: π. Ίωάννης Σακελλαρίου, Θέμα: Ό κατηχητής ως Διδάσκαλος.

5) Τρίτη 11 Μαρτίου 1997, όμιλητής: π. Γεώργιος Μεταλληνός, Θέμα: Εισαγωγή εις την Έκκλησιαστικήν Κατήχησιν.

6) Τρίτη 8 Άπριλίου 1997, όμιλητής: π. Κων/νος Καραϊσαρίδης, Θέμα: Θεία Λειτουργία και Κατήχηση.

7) Τρίτη 13 Μαΐου 1997, όμιλητής: π. Γεώργιος Καλατζής, Θέμα: Η κατήχηση ως μέσον επικοινωνίας.

Ίερά Μητρόπολις Άττικής

Ό Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Άττικής κ. Παντελεήμων, απήρθυνε στόν ιερό Κλήρο και τόν εύσεβή Λαό της Μητροπόλεως του Ποιμαντορική Έγκύκλιο πού διαβάστηκε σέ όλους τούς ιερούς Ναούς της Άττικής τίς δύο πρώτες Κυριακές του Νοεμβρίου, με την όποία κάνει έκκληση για βοήθεια και συμπαράσταση στους πρόσφυγες και λαθρομετανάστες πού με πρωτοβουλία του Δημάρχου Άθηναίων έχουν προσωρινά εγκατασταθεί στις κατασκηνώσεις του Άγ. Άνδρέου στη Ν. Μάκρη.

Ό Σεβασμιότατος στην έκκλησή του λέει τά εξής:

«Τόν τελευταίο καιρό σχεδόν καθημερινώς πληροφορούμεθα από τά μέσα μαζικής ενημερώσεως, έφημερίδες, ραδιόφωνα, τηλεοράσεις, ότι εκατοντάδες απελπισμένοι άνθρωποι από υπανάπτυκτες και φτωχές χώρες, κυρίως της Άσίας, έρχονται στην Πατρίδα μας να αναζητήσουν καλύτερη τύχη και να σωθούν από την πείνα και την άνεχεια, πολλοί δε από αυτούς και να σώσουν την ζωή τους και την ζωή των οικογενειών τους από τίς δολοφονικές επιθέσεις του ίδιου σκληρού δυνάστη, πού στο παρελθόν αίματοκύλισε και την Πατρίδα μας και ξερρόζωσε τόν μικρασιατικό έλλητισμό από τίς πατροπαράδοτες έστιές του.

»Όλοι αυτοί οί συνάνθρωποι μας φθάνουν στην πατρίδα μας κρυφά, ως λαθρομετανάστες, τλαιπωρημένοι, ρακένδυτοι, πεινασμένοι, άρρωστοι, με την ψυχή στο στόμα, οί περισσότεροι δε από αυτούς γίνονται θύματα άδιστακτων δουλεμπόρων, πού τούς εκμεταλλεύονται μέχρι θανάτου. Φθάνοντας στη χώρα μας ζούν κάτω από άθλιες συνθήκες, κυριολεκτικά φυτοζωούν μέσα σέ τρώγλες, γιατί δέν είναι εύκολο να βρουν εργασία».

Ίερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Για πέμπτη συνεχή χρονιά διοργανώθηκε από την Ί. Μητρόπολή μας και τόν Σύνδεσμο Ίεροσολτών Βόλου στο διήμερο 9-10 Νοεμβρίου έ.έ. στο Βόλο ή Συνάντησις Βυζ. Χορωδιών, πού αποβλέπει: α) στην ενθάρρυνση και προβολή του έργου καλλιέργειας και διάδοσης της έκκλ. μουσικής από τούς έπίσημους φορείς της β) στην ευγενική των άμλλα πού συνιστά παράγοντα προόδου και γ) στην απόλαυση των καλλιτεχνικών επιδόσεων των βυζ. χορών. Τό απόγευμα του Σαββάτου 9.11.96 στη μεγάλη αίθουσα του Πνευμ. Κέντρου άρχισαν οί εκδηλώσεις της «Συνάντησης» με θεομή εισήγηση του Σεβ. Μητροπολίτου κ. Χριστοδούλου και χαιρετισμό του Προέδρου του Συνδέσμου Ίεροσολτών Βόλου κ. Π. Μπλάνα. Άκολούθως παρουσιάστησαν δύο χορωδίες: α) Τής Βεροίας με

χοράρχη τόν κ. Νικ. Καπετάνο και β) Τής Λιβαδειάς με χοράρχη τόν κ. Γ. Χατζηχρονόγλου. Και οί δύο χορωδίες άφησαν άριστες έντυπώσεις με τό πρόγραμμα πού εξέτέλεσαν, επισπάσασα τίς ζωηρές επιδοκιμασίες του πικνού άκροατηρίου. Έντύπωση προκάλεσε ή συμμετοχή πολλών νέων παιδιών στους χορούς, καθώς και ή μονωδιακή έκτέλεση από τόν 12χρονο μαθητή Γυμνασίου Νικ. Γεωργίου από τη Λιβαδειά της θ' ώδης του Κανόνος της Άναλήψεως. Προς τούς δύο χοράρχες ό Σεβ. επέδωσε Δίπλωμα Τιμής στο τέλος άφου εύχαρίστησε και έπήνεσε τά μέλη των χορωδιών. Τό πρωι της Κυριακής στη Μεταμόρφωση ήταν μια πνευματική και μουσική πανδαισία. Λειτουργός ό Σεβασμιότατος και στους χορούς ιεροψάλτες του Βόλου, υπό τόν πρωτοψάλτην κ. Ίω. Σχώρη. Στη θ. Λειτουργία έψαλε και ό πρωτοψάλτης Λιβαδειάς κ. Γ. Χατζηχρονόγλου. Στην όμιλία του ό Σεβ. άνεφέρθη στόν παραδοσιακό μουσικολογικό μας πλούτο και έπήνεσε τούς ιεροψάλτας πού συνεχίζουν την παράδοση. Μετά τη Θ. Λειτουργία τό πρόγραμμα συνεχίστηκε με την εμφάνιση των άλλων δύο χορωδιών: α) Τών Τρικάλων, με χοράρχην τόν κ. Π. Καλαμπόκαν και β) του Βόλου, με χοράρχην τόν Ίω. Σχώρη. Και οί δύο ήταν υπέροχες και έδημιούργησαν στους άκροατές ρίγη συγκινήσεως. Τέλος και σ' αυτές άνεμεμήθη τό Τιμητικό Δίπλωμα. Τη φιλεξενία των χορωδιών ειχεν αναλάβει ό ι. ναός Μεταμορφώσεως Βόλου, με επικεφαλής τόν Προϊστάμενόν του άρχιμ. Χρυσ. Παπαδόπουλον.

Ίερά Μητρόπολις Κορίνθου

Λίγο έξω από τη πολύβουη πόλη του Λουτρακίου, σέ μια πανοραμική τοποθεσία, όπου τό Ίδρυμα «ΒΗ-ΘΛΕΕΜ», ή Έκκλησία του Χριστού, με τούς εκπροσώπους της, άθόρυβα και ταπεινά άγκαλιάζει κάθε χρόνο τά θύματα του πολέμου της Βοσνίας, μάλιστα δε μικρά και όρφανά παιδιά, τά όποία περιθάλλει. Έκει, ό Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων, με τό εύρύτατο πνεύμα του και την ποιμαντική του εύαισθησία και ουσιαστική φροντίδα, άθέατος μεν άλλ' ενεργών εν τη πράξη έπευλογει, έγκρίνει και καθοδηγεί έναν εύαίσθητο δραστήριο και ακούραστο Γέροντα κληρικό, τόν πατέρα Νήφωνα Θωμαδάκη. Πολλά σημαντικά, θαυμαστά, φιλόπρωπα και θεάρεστα συντελούνται στις όργανωμένες αυτές Κατασκηνώσεις.

Φέτος για ένα μήνα φιλοξενήθηκαν 107 παιδιά. Άπό αυτά 75 ήταν όρφανά από την περιοχή Σβρόνιγκ της πολύπαθης Βοσνίας και άλλα 32 παιδιά από Τασκένδη Ούσμπενιστάν, έλληνικής καταγωγής. Επίσης άλλα 25 παιδιά από τη Βοσνία φιλοξενήθηκαν για 10 ήμέρες. Τέλος 300 παιδιά, Έλληνες από πολύτεκνες οικογένειες φιλοξενήθηκαν στις παραπάνω Κατασκηνώσεις για ένα μήνα.

Τό σημαντικό σέ όλη αυτή τη θεάρεστη προσπάθεια και προσφορά, ήταν ή εύαισθησία και ή έμπρακτη συμμετοχή των Κληρικών και Λαϊκών της Κορινθίας. Άγάλιασαν στοργικά και με χριστιανική άγάπη, με προσωπικές προσφορές, όλα τά παιδιά, ιδιαίτερα δε τά θύματα του πολέμου και άν μη τι άλλο άνάστησαν την έλπίδα τους, ότι στην άπέραντη μοναξιά, τη φτώχεια και την όρφάνια τους, υπάρχουν δίπλα τους άνθρωποι, οί εν Χριστώ άδελφοί τους. Γενικά δε είναι παρήγορο αυτό τό ζεστό φαινόμενο, μέσα στο σημερινό παγερό και άδιάφορο κόσμο.

Ἡ ὄλη κατασκηνωτικὴ περίοδος κορυφώθηκε μετὰ τὴν Βάπτιση, κατὰ τὸ Ὁρθόδοξο Δόγμα, 27 παιδιῶν ἀπ' τὴν Βοσνία. Ἐκεῖ πέρα ἀπὸ τὴν παρουσίαν πλήθους κόσμου καὶ τῶν ἀναδόχων τους, παρέστη καὶ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Παχώμιος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἀναφέρθηκε στὸν Μητροπολίτη Κορίνθου κ. Παντελεήμονα, μετὰ θαυμαστοὺς ἐπαίνους, γιὰ τὴν ἔντονη παρουσίαν του στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία γενικῶς, μετὰ τὴν πλούσια θεολογικὴ του συγγραφὴ καὶ τὸ ἔργο του, διετύπωσε τὴν τραγικότητα τῆς ὅλης καταστάσεως στὴ Βοσνία καὶ εὐχαρίστησε ἀπὸ βάθους καρδίας ὄλους τοὺς Κορινθίους, ποὺ μετὰ τὴν ἀγάπη συμπαραστάθηκαν στὰ μικρὰ παιδιά. Στὴν πανέμορφη καὶ συγκινητικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση ἔλαβαν μέρος καὶ τὰ παιδιά τοῦ Κέντρου Νεότητος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου, ποὺ χόρευαν παραδοσιακοὺς Ἑλληνικοὺς χορούς.

— Μετὰ τὴν εὐλογία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Παντελεήμονος πραγματοποιήθηκε στὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Κορίνθου τὴν 29ην Ὀκτωβρίου 1996 Ἱερατικὸ Συνέδριον μετὰ θέμα: «Ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα καὶ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ». Κύριος ὁμιλητὴς τοῦ Συνεδρίου τὸ ὁποῖον παρακολούθησαν οἱ Ἱερεῖς τῆς Ἀποστολικῆς Μητροπόλεως ἦταν ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Χαράλαμπος Σωτηρόπουλος.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Ὁμιλίας ὁ κ. Καθηγητὴς καὶ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης ἀπάντησαν σὲ ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα ὑπέβαλαν οἱ Κληρικοὶ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως διὰ θέματα Ἐνοριακά, Πνευματικῆς ζωῆς καὶ Ποιμαντικῆς διακονίας. Ἀκολούθησε ἐποικοδομητικὸς διάλογος, περαιτέρω.

Ἱερὰ Μητρόπολις Χαλκίδος

Γιὰ τέταρτη κατὰ συνέχεια χρονιά γιορτάσθηκαν τὰ «Δημήτρια» στὴν Ἱ. Μητρόπολη Χαλκίδος. Ἄρχισαν στίς 16 Ὀκτωβρίου μετὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς Ἱερᾶς καὶ Θαυματουργοῦ εἰκόνης τῆς «Παναγίας Γοργοεπηκόου» καὶ κορυφώθηκαν στίς 26 Ὀκτωβρίου μετὰ τὴν γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου. Οἱ γιορτὲς παριελάμβαναν Θεῖες Λειτουργίες, Παρακλήσεις, ὁμιλίες καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις.

Ἄρχμ. Μ. Φ.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Οἱ ἐν Γερμανία ρωμαιοκαθολικοὶ θεολογικοὶ κύκλοι ἐρώτασαν προσφάτως τὸ ἀδαμάντινον ἰωβηλαῖον τῆς χειροτονίας του εἰς ἱερέα τοῦ διαπρεποῦς Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Λειτουργικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως Trier καὶ πρῶην Διευθυντοῦ τοῦ Λειτουργικοῦ Ἰνστιτούτου ταύτης Dr., Dr. h.c. Balthasar Fischer. Ὁ διανύων τὸ 85ον ἔτος τῆς ἡλικίας του διαπρεπῆς λειτουργιολόγος τιμᾶται ἰδιαίτερος διὰ τὴν τεραστίαν συμβολὴν του εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ὑπὸ τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ συνταχθέντος καὶ προβληθέντος «Συντάγματος περὶ Θεῖας Λατρείας», εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκδηλοὶ αἱ ἐπιδράσεις τῆς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Fischer μεγάλως ἐκτιμωμένης καὶ προβαλλομένης Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς λειτουργικῆς παραδόσεως. Ὁ Fischer, —ὅστις διεκρίθη

ὡς συγγραφεὺς, ὡς ἐμφυχωτὴς τοῦ μνημονευθέντος Ἰνστιτούτου καὶ ὡς συνιδρυτὴς τοῦ περιοδικοῦ «Gottesdienst» (= Λατρεία)—, διέδωκε τὸ σύνθημα τοῦ βενεδικτίνου μοναχοῦ Lambert Beauduin: «Ἡ Δύσις (νὰ φοιτήσῃ) εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς Ἀνατολῆς» (L' Occident à l' école de l' Orient). Συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνανέωσιν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς λειτουργικῆς ζωῆς διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς εἰδικὰς ἐπιτροπὰς τοῦ Βατικανοῦ, δι' ἀναριθμητῶν Πανεπιστημιακῶν παραδόσεων, διὰ διαλέξεων, δι' ὀργανώσεως διεθνῶν λειτουργικῶν σεμιναρίων, διὰ μεγαλυτέρων καὶ μικροτέρων δημοσιευμάτων καὶ διὰ τῆς καθοδηγήσεως πολλῶν δεκάδων ἐρευνητῶν, οἵτινες διὰ τῆς εἰδικῆς ἐρευνητικῆς ἐργασίας των εἰς τὸν τομέα τῆς Λειτουργικῆς ἀνεδείχθησαν Διδάκτορες τῆς Θεολογίας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.

— Ὁ Πρόεδρος τοῦ Παπικοῦ Συμβουλίου διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν Καρδινάλιος Edward Cassidy εἰς μίαν συνάντησιν ἐκπροσώπων τοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην τῆς συνεχίσεως τῶν οἰκουμενικῶν προσπαθειῶν. «Κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη, —εἶπεν—, ἔχομεν διαπιστώσει πὺς εἰς ἀνοικτὸς καὶ ἔντιμος διάλογος δύναται νὰ ἀπομακρύνῃ ἐμπόδια καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐν πνεύματι ἐνότητα, ἢ ὅποια εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρήνης».

Ε.Θ.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Μετὰ πρωτοβουλίαν τοῦ ἱερέως τῶν ἐν Καίρῳ γερμανογλώσσων Ρωμαιοκαθολικῶν Joachim Schroedel ἰδρύθη ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ πρωτεύουσῃ Οἰκουμενικὸν Ἰνστιτούτον διὰ τὸν διάλογον αὐτῶν μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. Σκοπὸς τοῦ Ἰνστιτούτου αὐτοῦ εἶναι νὰ καταστήσῃ εὐρύτατα γνωστὸν τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς λατρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, νὰ προαγάγῃ τὸν οἰκουμενικὸν θεολογικὸν διάλογον καὶ νὰ μελετήσῃ ἰδιαίτερος τὸ ζήτημα τῆς ἐνότητος ἐν τῇ ποικιλομορφίᾳ. Εἰς τὸν διάλογον τοῦτον προσκαλοῦνται πρὸς συμμετοχὴν αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Ἰδιαίτερος νέοι ἐπιστήμονες πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθοῦν εἰς τὸ νὰ ἐτοιμάζωσιν σχετικὰς διαλέξεις καὶ δημοσιεύσεις.

— Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐν Γερμανίᾳ Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι μετέχουν τῆς «Οἰκουμενικῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας», ἀπεφάσισαν νὰ παραμείνῃ ἡ ἔδρα αὐτῆς ἐν Frankfurt am Main καὶ νὰ μὴ μεταφερθῇ εἰς Βερολίνον.

— Τὸ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως Salzburg (Ἀυστρίας) Ἰνστιτούτον Οἰκουμενικῆς Θεολογίας ὠργάνωσε σειρὰν ἐκδηλώσεων πρὸς μελέτην ἀπὸ οἰκουμενικῆς σκοπιᾶς τῆς «Θεολογίας τῆς Μεταρρυθμίσεως» (Reformatrische Theologie). Αἱ ἐκδηλώσεις ὠργανώθησαν ἀπ' ἐνὸς ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἀπ' ἑτέρου ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 450 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Martin Luther.

— Ἡ ἐν Γερμανίᾳ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἐβελτίωσαν τὰς σχέσεις των κατὰ τὰ τελευταῖα πέντε ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα, ὡς ἀνεκοινώθη προσφάτως ὑπ' αὐτῶν, «ἔχουν γίνῃ περαιτέρω πρόοδοι εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν ὁρατὴν ἐνότητα».

Ε.Θ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Πρὸς τὸν Πρεσβύτερον
Νικόλαον Παναγιωτίδην τοῦ Ναθαναήλ
Κληρικὸν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως
(καὶ νῦν ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ἵνα ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Δικαστηρίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῷ Συνοδικῷ Μεγάρῳ κειμένῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰωάννου Γενναδίου 14 καὶ Ἰασίου 1, τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1997 ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 5ην ἀπογευματινὴν ἵνα δικασθῆς κατηγορούμενος ἐπί: α) αὐθαιρέτῳ ἐγκαταλείπει τῆς ἐφημεριακῆς σου θέσεως καὶ β) αὐτογνώμονι ἀποβολῇ τοῦ Ἱερατικοῦ σου Σχήματος, καὶ εἰδικώτερον ὅτι Κληρικὸς τυγχάνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὴ Πρεσβύτερος Αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1987 ἐγκατέλειπες τὴν ἐφημεριακὴν σου θέσιν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀλωνίων Σαμοθράκης τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς ὃν ἐφημέρευες, καὶ ἀπέβαλες τὸ Ἱερατικὸν σου Σχῆμα, περιφερόμενος μετὰ λαϊκῆς περιβολῆς ἔκτοτε, καὶ διάγων ὡς λαϊκός, ἀδικήματα σαφῶς προβλεπόμενα καὶ ρητῶς τιμωρούμενα ὑπὸ τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων ΞΒ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων καὶ Ζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Προσεπιδηλούμέν σοι, ὅτι ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῇ ὡς ἄνω ἡμέρα τε καὶ ὥρα θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ὁ Πρόεδρος

τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς

Ἀρχιμ. Σεραφεῖμ Μεντζελόπουλος

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Πρὸς τὸν Ἀρχιμανδρίτην
Πλωτίνον Ἀγριτέλλη
Κληρικὸν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως
Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ
(καὶ νῦν ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ἵνα ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ διὰ Πρεσβυτέ-

ρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Δικαστηρίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῷ Συνοδικῷ Μεγάρῳ κειμένῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰωάννου Γενναδίου 14 καὶ Ἰασίου 1, τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1997 ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 5ην ἀπογευματινὴν ἵνα δικασθῆς κατηγορούμενος ἐπί: α) ἐγκαταλείπει τῆς ἐφημεριακῆς σου θέσεως, β) προσχωρήσει εἰς τὴν παραसυναγωγὴν τῶν παλαιοημερολογιτῶν καὶ γ) σκανδαλισμῷ τῆς συνειδήσεως τῶν πιστῶν, καὶ εἰδικώτερον ὅτι Κληρικὸς τυγχάνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὴ Πρεσβύτερος Αὐτῆς, ἀπὸ τῆς 27.3.1995 αὐθαιρέτως ἐγκατέλειπες τὴν ἐφημεριακὴν σου θέσιν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου Ὑμηττοῦ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ καὶ προσεχώρησες εἰς τὴν παραसυναγωγὴν τῶν παλαιοημερολογιτῶν ἐν Ἀμερικῇ, ἀδικήματα ἃ καὶ ὠμολόγησες διὰ τῆς ἀπὸ 12.4.1995 ἰδιογράφου ἐπιστολῆς σου, ἀποσταλείσης τῷ κυριάρχῃ σου Σεβ. Μητροπολίτῃ κ. Γεωργίῳ καὶ οὕτω διαπράττεις κατὰ συρροὴν τὸ ἔγκλημα τῆς κοινωνίας μετ' ἀνυποστάτων κανονικῶς καὶ ἐκκλησιολογικῶς ψευδοκληρικῶν, μετέχων ἐν τῇ νοσφίσει ὑπ' αὐτῶν τῆς Ἱερατικῆς Ἰδιότητος πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ὅτι δι' ὅλης τῆς ὡς εἴρηται διαγωγῆς σου προεκάλεσες τὸν σκανδαλισμὸν τῆς συνειδήσεως τῶν πιστῶν, ἀδικήματα σαφῶς προβλεπόμενα καὶ ρητῶς τιμωρούμενα ὑπὸ τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων Η' καὶ ΙΗ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ΛΑ' καὶ ΛΘ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων, ΛΔ' τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ΝΗ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων.

Προσεπιδηλούμέν σοι, ὅτι ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῇ ὡς ἄνω ἡμέρα τε καὶ ὥρα θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ὁ Πρόεδρος

τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς

Ἀρχιμ. Σεραφεῖμ Μεντζελόπουλος

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Πρὸς τὸν Πρεσβύτερον
Παναγιώτην Πρασινοῦδην - Πιπιακούδην τοῦ Γεωργίου
Κληρικὸν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως
(καὶ νῦν ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ἵνα ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώ-

πιοι του Πρωτοβαθμίου Συνοδικού δια Πρεσβυτέρους, Διακόνους και Μοναχούς Δικαστηρίου της Έκκλησίας της Ελλάδος, εν Αθήναις και εν τῷ Συνοδικῷ Μεγάλῳ κειμένῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰωάννου Γενναδίου 14 καὶ Ἰασίου 1, τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1997 ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 5ην ἀπογευματινὴν ἵνα δικασθῆς κατηγορούμενος ἐπί: α) αὐθαιρέτῳ ἐγκαταλείψει τῆς ἐφημεριακῆς σου θέσεως καὶ β) αὐτογνώμονι ἀποβολῆ τοῦ Ἱερατικοῦ σου Σχήματος, καὶ εἰδικώτερον ὅτι Κληρικὸς τυγχάνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὴ Πρεσβύτερος Αὐτῆς, ἀπὸ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1987 ἐγκατέλειψες τὴν ἐφημεριακὴν σου θέσιν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἀγίας Φωτεινῆς Ξηροποτάμου Σαμοθράκης, τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς ὃν ἐφημέρευες καὶ ἀπέβαλες τὸ Ἱερατικὸν σου Σχῆμα, περιφερόμενος μετὰ λαϊκῆς περιβολῆς ἔκτοτε, καὶ διάγων ὡς λαϊκός, ἀδικήματα ἃ καὶ ὠμολόγησες διὰ τῆς ἀπὸ 30.4.1987 ὑπευθύνου δηλώσεώς σου (ΝΔ 105/1969) πρὸς τὸν κυριάρχην Μητροπολίτην σου Σεβ. Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθιμον, ἀδικήματα σαφῶς προβλεπόμενα καὶ ρητῶς τιμωρούμενα ὑπὸ τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων ΞΒ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων καὶ Ζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Προσεπιδηλοῦμέν σοι, ὅτι ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῆ ὡς ἄνω ἡμέρα τε καὶ ὥρα θέλεις δικασθῆ ἐρήμην.

Ὁ Πρόεδρος

τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου

† Ὁ Μεσσηνιακὸς ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς

Ἀρχιμ. Σεραφεῖμ Μεντζελόπουλος

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37, πρῆρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν κενῶν θέσεων τακτικοῦ Ἐφημερίου ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς Ὑψώσεως Τιμίου Σταυροῦ Χολαργοῦ καὶ Ἀγίου Ἐλευθερίου Χαλανδρίου

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὰς Ἐφημεριακὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 12ῃ Νοεμβρίου 1996

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Ἐντολῆ Αὐτοῦ

Ο ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΣ

† Ὁ Μαραθῶνος Μελίτων

Ἱερὰ Μητρόπολις Καρπενησίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Γενεσίου τῆς Θεοτόκου Φιδακίων Εὐρυτανίας καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Καρπενησίῳ τῆ 5ῃ Νοεμβρίου 1996

† Ὁ Καρπενησίου ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Δημητριάδος

Ἐχοντε ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τοῦ Νόμου 673/1977 (ἄρθρ. 1 ἐδ. β' καὶ 3), β) τοῦ ἄρθρ. 25 τοῦ Νόμου 817/1978 καὶ γ) τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος 582/2.7.1980 «περὶ κατανομῆς θέσεων Ἱεροκηρύκων εἰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἀγάμους Κληρικούς τῶν δύο πρώτων βαθμῶν τῆς Ἱεροσύνης ἔχοντας Δίπλωμα Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τὰ ἄλλα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς Προκηρύξεως ταύτης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν διὰ τὴν κάλυψιν τῆς κενῆς Γ' θέσεως Ἱεροκήρυκος ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερᾷ Μητροπόλει Δημητριάδος.

Ἐν Βόλῳ τῆ 1ῃ Νοεμβρίου 1996.

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἄρθρων 38, παράγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων τακτικῶν Διακόνων ἐν τοῖς Ἱ. ναοῖς

α) Μεταμορφ. Σωτήρος Βόλου, β) Ἀγίου Δημητρίου Βόλου, γ) Ἀγίου Νικολάου Βόλου καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὰς Διακονικὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Βόλῳ τῆ 8ῃ Νοεμβρίου 1996

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Γουμενίσσης, Ίξιουπόλεως και Πολυκάστρου

ΚΛΗΣΗ ΣΕ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

Πρὸς τὸν
Πρεσβύτερο Γεώργιο Μιχαλόπουλο, τοῦ Σπυριδῶ-
νος
Κληρικὸ τῆς Ί. Μητρ. Γουμενίσσης, Ίξιουπόλεως
καὶ Πολυκάστρου
(νῦν ἀγνώστου διαμονῆς)

Σὲ καλοῦμε νὰ ἐμφανισθεῖς ἐνώπιόν μου ἐνε-
ργοῦντος ὡς Ἀνακριτῆ, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπ' ἀρ.
285/16.9.1996 Ἐντολὴ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητρο-
πολίτου Γουμενίσσης, Ίξιουπόλεως καὶ Πολυκά-
στρου κυρίου Δημητρίου, στὰ Γραφεῖα τοῦ Ίεροῦ
Ναοῦ Ἀγίου Γεωργίου Γουμενίσσης, στὴ Γουμένισ-
σα, τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1997, ἡμέρα Τετάρτη καὶ
ὥρα 11 π.μ., γιὰ νὰ ἀνακριθεῖς γιὰ ἐν ἀποδιδόμενο
σὲ σένα κανονικὸ παράπτωμα, τὸ ὁποῖο, λόγω τῆς
φύσεώς του, κρίνεται σκόπιμο νὰ μὴν ἀναφερθεῖ
σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 110 παρ. 3 τοῦ Ν. 5383/1932
«Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ
αὐτῶν διαδικασίας». Σὲ περίπτωσιν μὴ ἐμφανίσσεώς
σου, σοῦ γνωστοποιούμε ὅτι ἡ κατὰ σοῦ διενερ-
γουμένη ἀνάκρισις κρίνεται περαιωθεῖσα, σύμφωνα
μὲ τὸ ἄρθρο 109 τοῦ Νόμου 5383/1932.

Γουμένισσα, τῆ 14η Νοεμβρίου 1996
Ὁ Γραμματεὺς Ὁ Ἀνακριτῆς
Πρωτ. Χρ. Μαυραντώνης Πρωτ. Δημ. Ἰγνατιάδης

Ίερά Μητρόπολις Πατρῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἄρθρων
38, παράγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν. Δ.
1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 καὶ προκειμένου ἵνα
προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρω-
σιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ ἱ.
ναῶ

Ἀγίου Δημητρίου Πατρῶν
καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὴν
Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ
ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἐ-
νοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ
καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς
δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ
νεομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Πάτραις τῆ 14η Νοεμβρίου 1996

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ**

Τηλ. καὶ Fax 72.18.308

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- † Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ
† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
† Ὁ Ναυπάκτου ΙΕΡΟΘΕΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**
Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ.Χ.Ε.
Τακτικὸν Μέλος τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

*Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Σχεδιάσμα - Μνημόνιον ἐπισημάν-
σεων καὶ παραινέσεων πρὸς φοιτητάς.*

*Μητροπ. Θήρας Παντελεήμονος, Θέματα Λειτουργικῆς εὐτα-
ξίας.*

*Μητροπ. Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας Κωνσταντίνου, Ὑπό-
μνημα εἰς τὸν Κανόνα τῆς ἐορτῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμ. Σταυροῦ.*

*Παναγ. Ἰ. Μπούμη, Τὸ θαῦμα τοῦ γάμου τῆς Κανά καὶ οἱ
δογματικοκανονικῆς τὸν προεξτάσεις.*

*Γρ. Θ. Στάθη (ἐπιμέλεια), «Ἀμφὸν τὴν τιμὴν (ἀναγόρευσις σὲ
ἐπίτ. διδάκτορες τῶν Σ. Καρᾶ καὶ Σπ. Περιστέρη).*

*Ἀριστοτέλη Χρ. Εὐτυχιᾶδη, Γυναῖκες ἱατροὶ ἄγιες ἀναγνώρες,
προστάτιδες τῆς Ἱατρικῆς.*

*Ἀρχμ. Εὐθυμίου Ἐλ. Ἐλευθεριάδου, Ἡ θεοδίδακτος Προσευ-
χῆ.*

*Ἀρχμ. Ἀντίπα Νικηταρά, Ἡ ὑποδειγματικὴ ἀντίστασις τοῦ
Γέροντος Ἀμφιλοχίου τῆς Πάτμου κατὰ τὴν Ἰταλοκρατίαν (1912-
1945).*

*Ἀρχμ. Ἐμμανουὴλ Καλύβα, Ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος
τῆς ἀγάμης μητροῦς.*

*Ἀρχμ. Χρυσ. Π. Ἀβαριανοῦ, Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος
Doctor Eucharistiae.*

*Ἀρχμ. Τιμοθέου Ρωμανᾶ, Τὰ ἐγκαινα τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἐν τῇ
κοινότητι Νίκου Μπελογιάννη Οὐγγαρίας.*

*Μ. Πρωτοπρ. Γεωργίου Τσέση, Ὁ Οἰκουμενισμὸς ὡς ποιμαν-
τικὸ πρόβλημα.*

*Μιχάλη Γ. Τρίτου, Ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανός, μάργις τῆς Ὁρ-
θοδοξίας καὶ τοῦ Γένους.*

*Ἰωάννου Δ. Μπουγάτσου, Κωνσταντίνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰ-
κονόμων.*

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Παράρτημα.